

zornost v posudcích, z ostatních zde byli vysoce oceňováni především J. Deml, V. Dyk, R. Medek a historik J. Pekař. – Časopis otiskoval básně J. Berky, J. Demla, F. Lazeckého, R. Medka, J. Pilaře, V. Renče, Z. Šmída, J. Zahradníčka a dalších, překlady katolických básníků (převážně francouzských a polských) a satirické verše pod různými pseudonymy. O *politice* kromě jmenovaných psali L. Jehlička, J. Krlín, L. Peřich a další; o *literatuře* nejvíce J. Červinka, J. Kostohryz, V. Renč, J. Rey, Z. Šmíd, K. Vach a v posledním ročníku též J. Pilař; o *výtvarném umění* referoval B. Štorm a o hudbě V. Černý.

LITERATURA: J. Chalupický: Básník, charakter, politika, *Listy* 1946, s. 301; L. Jehlička: Chalupický a pravice, *Rozmluvy* (Purley) 1986, č. 6; Rozhovor s J. Brabcem nejen o nacionalismu, fašismu, antisemitismu a literatuře, *Souvislosti* 1995, č. 6.

pb

Karel Jaroslav **Obrátil**

* 2. 11. 1866 *Hukvaldy* u Frýdku-Místku

† 5. 4. 1945 *Praha*

Básník a publicista, vydavatel a překladatel erotické literatury, sestavovatel čítanek z odkazu velkých osobností českých dějin.

Pocházel z učitelské rodiny. Po obecné škole v Kostelci u Holešova, kde se otec stal nadučitelem, navštěvoval nižší třídy gymnázia v Přerově (3. třídu opakoval) a pak učitelský ústav v Příboře (mat. 1886). Učil na moravských školách v Loukově u Holešova (1886–88), v Bystřici p. Hostýnem (1888–90), Vizovicích (1890–94), Olšanech u Dačic (1894–97), Zubří u Rožnova p. Radhoštěm (1897–99), v Kyjově (1899–1902) a od 1902 na dívčí měšťanské škole v Uherském Hradišti; tam se také na chlapecké škole stal 1917 ředitelem. Zastával významné funkce v učitelských spolcích, často přednášel hlavně o abstinenci a výchově mladých, pořádal osvětové a kulturní besídky, umělecké výstavy. Na svých působištích zakládal sokolské jednoty. Jako Masarykův stoupenec byl již před 1. světovou válkou perzekvován, postaven pod policejní dohled, suspendován, odsouzen k pětidennímu vězení a po revokaci obvinění přeložen z Vizovic do Olšan. Domovní prohlídka ho postihly i za vál-

ky a po ní 1919 byl jako sběratel erotické literatury obviněn z perversity, odvolán z funkce ředitele, čtyři roky vyšetřován a rehabilitován teprve na základě odborných i zahraničních posudků jeho sbírky. Hodně cestoval, navštívil Francii, Německo, Belgie, Holandsko, Švýcarsko a Itálii. Po svém penzionování (1925) přesídlil 1926 do Prahy. I pak podnikl několik cest (Paříž, Londýn) za studiem konfiskátů zejména erotické literatury. Byl horlivým sběratelem grafiky, exlibris, plakátů, drobných kreseb, letáků i rukopisů, často o nich psal a také je vydával (též edice erotické literatury Orchideje, Lotos a Kulturněhistorické a literární kuriozity, přísně určené jen odběratelům, kteří se zavázali, že knížky nebudou dále šířít; jejich svazky povětšinou také sám překládal). Jeho sbírky patřily k největším souborům u nás, čítaly kolem 2400 položek. Vlastnil též rozsáhlou knihovnu bibliofilii, českoobratské, obrozenské, kulturněpolitické (např. letáky z 1848) i erotické literatury (přes 12 000 svazků). Svou ediční a sběratelskou činností se značně zadlužil a byl nucen knihovnu i sbírky nabídnout Nár. muzeu ke koupi. Na základě udání v nich 1941 bezohledně řádilo gestapo a zachránilo je jen to, že již byly majetkem Muzea. Tehdy byl také O. poprvé nacisty zatčen (předtím rozšiřoval ilegální časopis *V boj* a spolupracoval s podzemním tiskem). V březnu 1945 byl zatčen podruhé a ve vězení na Pankráci zemřel na zápal plic. Fragmenty jeho sbírek a knihovny jsou uloženy v Nár. muzeu, letáky, rukopisy a korespondence v PNP v Praze.

Jediná O. básnická sbírka *Májový déšť* obsahuje milostnou lyriku ve formě sonetů a rondelů, inspirovanou jeho mladičkou láskou a jí také dedikovanou. Prozrazuje vlivy lumírovské poetiky, především J. Vrchlického. Rozsáhlou editorskou činností, projevil se v tzv. čítanekách a svědčící o O. kulturněpolitické orientaci (J. Hus, K. Havlíček, J. S. Machar, A. Jirásek, T. G. Masaryk, E. Beneš), provázela také literárně-publicistická tvorba (též předmluvy a doslovy k výborům). V duchu soudobého celosvětového zájmu o erotické folklorní projevy O. vydal 15 sešitů *Kryptadií*, příspěvků k poznání intimního života lidových vrstev, které shromažďoval po 20 let. Obsahovaly písně, popěvky, rčení, říkadla, anekdoty, nadávky, hádanky i obyčeje, vžící se k pohlavnímu životu, jež O. nasbíral v lidovém i studentském a vojenském prostředí Slovácka. Doprovodil

Obrátil

je též erotickým (skatologickým) slovníkem. Zájem o erotickou tematiku postupoval i jeho činnost ediční (sborník erotických povídek Červená lucerna), sběratelskou (erotická exlibris) a překladatelskou (P. Dufour: Dějiny prostituce).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Alfa, Jaroslav Olšanský, Karel Jaroš; ABC, K. J. O. ■ PŘÍSPĚVKY in: Cesta (1919); Čes. bibliofil (1910); Nár. osvobození (1929, 1933); Niva (Brno 1891); Nová Slovač (Uherské Hradiště 1906–07); Pestrý týden (1932, i sep. s tit. Památce Jana Nerudy); Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě (Brno 1927); Vitrinka (1925–32); Zájmy Slovače (Uherské Hradiště). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Májový déšť (BB 1891); O některých anglických bibliofilích a trochu o sobě (P 1929). – *Překlady*: P. Dufour (P. Lacroix): Dějiny prostituce 1–8 (1924–27, pseud. Karel Jaroš); Z Goethova deníku (1927); J. Cleland: Fanny Hill (1929); Neúprosná kurtizána (hindustánská pohádka, 1930); (další překl. vesměs pod pseud. Karel Jaroš: P. Perret: Živé obrazy (1930); G. de Maupassant: Neře paní plukovníkové (1930) + Příběhy pařížské kokoty (1932); G. Bouchet: Galantní šprýmy (1931); P. Louÿs: Tři dcery a jejich matka (1931); W. Schroeder-Devrient: Memoáry zpěvačky (1931); F. Mot: Mé tělo je na prodej (1933); A. Ch. Swinburne: Flossie, patnáctiletá venuše (1933). – *Ostatní práce*: Sokolský katechismus (1898); Průvodce po Buchlově (1905); Moderní kreslení 1, 2 (1908, 1911); Královské město Uherské Hradiště (1922); Soupis uměleckého majetku v Uherském Hradišti (1922). ■ KORESPONDENCE: an.: Mladým do památníku (A. Roupcovi z 1926), Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě 24, 1926/27, s. 145; J. Nováček: O panu řediteli K. J. O. (J. Nováčkovi z 1910), Marginálie 18, 1944/46, s. 74. ■ REDIGOVAL *periodika*: Nová Slovač (Uherské Hradiště 1906–07), Zájmy Slovače (Uherské Hradiště 1914–18); *almanach*: Slavnostní almanach moravského učitelstva k jubileu 300leté ročnice Jana Amose Komenského (1892); *knižnice*: Orchideje (1913–26), Sobkova sbírka dobré četby (1920–36), Kulturněhistorické a literární kuriozity (1928–33), Lotos (1932–36). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Havlíčkova čítanka (1906); Husova čítanka pro lid (1907, 2. vyd. 1915 s tit. Husova čítanka); Masarykova čítanka (1911, změn. vyd. 1919); Macharova čítanka (1911, rozšíř. vyd. 1921); Machar na Moravě (1912); Drtinova čítanka (1913); Slovácko Macharovi (1914); Jiráskova čítanka (1919); Masaryk na Moravě a na Slovensku (1921); Čítanka světových autorů (1922); Žižkova čítanka (1924); Erotické exlibris (1924); Čítanka Petra Chelčického (1925); Červená lucerna (povídky z nevěstinců, 1927); Čítanka o našem osvobození (1928); Kryptadia. Příspěvky ke studiu pohlavního života našeho lidu 1–3 (1933–39 v 15 sešitech); Čítanka dr. Edv. Beneše (1936); Druhá dražba exlibris

(kat. 1937, s J. Malým a K. Zinkem); Miniaturní tisky (1940); Soupis bezručovských exlibris (1940). ■

LITERATURA: P. Váša; ref. ed. Slovácko Macharovi, LidN 25. 3. 1914; E. Č. (Čapek); ref. ed. Masarykova čítanka, Nové Čechy 1919, s. 259; Obrátilovo číslo, Věstník Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě 24, 1926/27, č. 10; Ad. Veselý: Lidová erotická poezie a československý erotický slovník (ref. ed. Kryptadia), RA 8, 1932/33, s. 68; A. Burka: Sběratel K. J. O. sedmdesátník, Bibliofil 1936, s. 136; J. P. Blažek: Návštěvu u velkého knihovníka, LidN 10. 6. 1940; M. N. (Novotný): nekrolog, Svob. slovo 15. 5. 1945; J. Nováček: O panu řediteli K. J. O., Marginálie 18, 1944/46, s. 74; J. H. Štěrba: K. J. O., sb. Slovácko 1965, s. 133; J. Glivický: První uherskohradišský sběratel drobné grafiky a exlibris, Zpravodaj města Uherské Hradiště 1972, č. 12; V. M. Kimák: K. J. O. – člověk a knihomil, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1984, s. 7; J. Hýsek in K. J. O.: Velký slovník sprostých slov (1999)

dv

Obrázková revue, pokr. České květy

1899–1904

Beletristický a výtvarně orientovaný časopis katolického zaměření určený širšímu okruhu čtenářů.

Titul: 1899/1900–1901/02 (roč. 1–3) Obrázková revue (dále O. r.); poslední ročník (1901/02) tohoto čtrnáctideníku souběžně jako měsíčník z téže sazby s tit. České květy (roč. 1.); 1902/03–1903/04 (roč. 2–3) pokr. s týmž tit. České květy (dále Č. k.). – *Podtitul*: O. r. 1899/1900–1901/02 (roč. 1–3) Ilustrovaný časopis pro zábavu a poučení; Č. k. 1901/02 (roč. 1) Obrázková revue pro zábavu a poučení; Č. k. 1902/03–1903/04 (roč. 2–3) Rodinná obrázková revue pro zábavu a poučení. – *Redaktor*: 1899/1900–1903/04 (O. r. roč. 1–3, Č. k. roč. 1–3) A. Podlaha. – *Vydavatel*: 1899/1900–1903/04 (O. r. roč. 1–3, Č. k. roč. 1–3) Cyriometodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, Praha. – *Periodicita*: O. r. 1899/1900–1901/02 (roč. 1–3) čtrnáctideník, vždy 24 čísel od října do září (první dvě čísla 3. roč. jako dvojčíslo v říjnu 1901); Č. k. 1901/02–1903/04 (roč. 1–3) měsíčník, vždy 12 čísel od října do září (měsíčník Č. k. 1901/02, roč. 1, vznikl spojením dvou čtrnáctidenních čísel O. r. 1901/02, roč. 3, v číslo jedno a časopis jako čtrnáctideník s tit. O. r. i jako měsíčník s tit. Č. k. vycházel od října 1901 do září 1902 souběžně).

O. r. založil kulturní historik, archeolog a bibliograf, katolický kněz A. Podlaha jako populární zaměřenou revui beletristického a naučného obsahu a bohatě vybavenou reprodukcemi vý-

tvárných děl (vydavatel V. Kotrba měl zakoupena stálá práva k vydávání reprodukcí původních výtvarných prací). Časopis přinášel celostránkové obrazové přílohy (M. Aleš, V. Amort, P. Brandl, Z. Braunerová, F. Engel-müller, V. Foerster, A. Chittussi, F. Kaván, A. Kosárek, L. Marold, J. Panuška, J. Špillar, F. Ženíšek aj.) a v textové části reprodukce nebo fotografie dalších děl domácího a evropského malířství, stavebních památek, galerií a obrazárn. Výtvarná složka časopisu byla hojně doprovázena populárně-naučnými články z historie, archeologie, architektury a národopisu, cestopisnými zprávami o evropských kulturních památkách, informačními články o domácím i světovém výtvarném umění, ojedinele také úvahami o aktuálních politických událostech. Další základní složku O. r. a Č. k. tvořila beletrie. Revue též obsahovala recenzi a informační rubriky: divadelní, hudební a literární (později v Č. k. jen nepravidelné informace) a rozhledy po rozmanitých oborech (hvězdářství, lékařství, technika aj.). – Souběžné vydávání 3. roč. časopisu (1901/02) jako čtrnáctideníku s původním titulem O. r. i jako měsíčníku s titulem Č. k. bylo motivováno snahou snížit cenu časopisu a rozšířit jeho odbyt, zejména na venkově. Částečný vzrůst čtenářské základny vedl na podzim 1902 k zastavení čtrnáctidenního vydávání a k zániku původního titulu; měsíční vydávání časopisu s titulem Č. k. ještě pokračovalo 2. a 3. roč., na podzim 1904 bylo však z finančních důvodů ukončeno.

Protože revue byla určena širokému okruhu čtenářů, poskytovala značný prostor hlavně původní beletristické tvorbě, v menší míře také překladům z evropských literatur. Ke kmenovým autorům O. r. a pak i Č. k. patřili příslušníci sdružení Katolické moderny: především J. Š. Baar, S. Bouška, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák, dále F. Holeček, A. Chlumecký, F. Kyselý, A. Lang, F. Leubner, J. J. Vejchodský aj., z nečlenů Katolické moderny, publikujících však v jejím orgánu *Nový život*, přispívali např. E. Lešehrad a také O. Březina (v 1. roč. O. r.). Výrazným podílem těchto autorů hlavně na básnické a literárněkritické složce prvních ročníků se O. r. zprvu představila jako tribuna blízká orgánu skupinovému. Na druhé straně se v revui od počátku prosazovalo zábavně-výchovné zaměření zveřejňováním rozsáhlých povídek a románů, které v četných pokračová-

ních vyplňovaly vždy několik čísel nebo celý ročník (J. Š. Baar, A. Dostál, J. Náměstek, B. Zahradník Brodský aj.). Důsledkem silící orientace na beletrii a na široké spektrum informací pro lidové čtenáře bylo mj. postupné omezování literárněkritické rubriky a její proměna v závěrečné fázi O. r. a především v Č. k. na občasně informace o nových knihách. *Verše* v časopise publikovali: S. Bouška, O. Březina, A. Bulant, K. Dostál-Lutinov, X. Dvořák, F. Holeček, A. Chlumecký, M. Javorník, J. Kar-ník, J. Koblíček (pseud. Louis Arleth), J. A. Koráb, F. Kyselý, E. Lešehrad, F. Leubner, E. Ludvík (pseud. J. Ruda), J. Navrátil (pseud. J. Stupavský), A. Pergl, J. Spáčil (pseud. J. Žeránovský), J. Vinař aj. Autory *prozaických příspěvků* byli: J. Š. Baar, S. Bouška (i pseud. J. M. Christen), M. Červinka, A. Dostál, L. Fiala, J. V. z Finberka, A. Chlumecký, M. Javorník, M. Kavánová, E. Lešehrad, J. Náměstek, B. Zahradník (pseud. B. Brodský), v 2. a 3. roč. Č. k. také B. Bouška, L. Grossmannová Brodská, V. Pakosta (podp. Vojta Pokostov), V. Pittnerová aj. Jen výjimečně byly v časopise přetiskovány ukázky z děl klasiků (K. J. Erben). *Překladová tvorba* prostředkovala literaturu francouzskou (R. Bazin, P. Verlaine), katalánskou (J. M. Verdaguer), německou (R. Dehmel, R. M. Rilke), norskou (J. Lie), polskou (Z. Kowerska, E. Orzeszkowa, K. Tetmajer), ruskou (F. Sologub) a španělskou (E. P. Bazánová). K překladatelům náleželi hlavně S. Bouška, X. Dvořák, A. Koudelka (pseud. O. S. Vetti), F. Léman, A. Pikhart, V. Tumpach (pseud. V. J. nebo V. T. Kamejský), K. Vrátný, A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín). *Literárněkritickou rubriku*, v prvních dvou ročnících O. r. většinou pravidelnou, vyznačovala v počátcích snaha o široký záběr domácí i cizí literatury, a to jednak děl blízkých reformnímu a estetizujícímu zaměření katolických modernistů, jednak literatury určené lidovým čtenářům. Vedle drobných zpráv a informací o knižních novinkách revue přinášela recenze, jejichž nejčastějším autorem byl S. Bouška (mnohdy pseud. J. M. Christen, i šifry J. M. Ch., S. B.); v 2. roč. O. r. zveřejnil také rozsáhlou studii Julius Zeyer, doplněnou ukázkami básnickovy korespondence); referáty psali rovněž E. Lešehrad, M. Javorník, F. Léman, několikrát (o polské a ruské literatuře) B. Prusík aj. Později, hlavně v Č. k., přibývalo anonymních, případně šiframi značených zpráv, z podepsaných autorů např. od A. Stree-

Obrázková revue

ra; výjimkou z tohoto informativního obsahu byla např. (v 2. roč. Č. k.) stať J. Demla o O. Březinovi. – Po celou dobu své existence zachovával časopis *divadelní referát* (většinou o činohře Nár. divadla), který psal B. Prusík (i šifra Dr. B. P.), *hudební referát* (většinou o opeře), obstarávaný převážně V. Müllerem, a informace o *výtvarném umění* (výstavy, texty k publikovaným reprodukcím), zveřejňované často anonymně nebo pod šifrou. *Populárně-naučnými články* do revue přispívali: F. J. Čečetka (pravdělně), B. Čermák, S. Hrsan, J. Hrubá, A. Chlumecký, M. Javorník, F. X. Jiřík, V. Lamač, A. Lang, K. Procházka, M. Zavoral, I. Zháněl, R. Zháněl, J. Zítek aj.

LITERATURA: cd.: Přehled časopisů (i ref. O. r.), Čas 10. 8. 1901.

pš

Obrazy života (1)

1859–1862

Ilustrovaný časopis s funkcí zábavnou i poučnou určený pro širší veřejnost. V polemikách se zastánci národní uzavřenosti literatury se v něm a v almanachu Máj odehrál hromadný vstup májovské generace do literárního dění.

Podtitul: Domácí ilustrovaná bibliotéka zábavného i poučného čtení. – *Redaktor:* 1859 (roč. 1) J. R. Vilímek, od č. 4 za spolupráce J. Nerudy; 1860 (roč. 2) J. Neruda; 1861–62 (roč. 3–4) J. V. Jahn. – *Vydavatel:* 1859 (roč. 1) J. R. Vilímek, Praha; 1860–62 (roč. 2–4) A. Augusta, Litomyšl. – *Periodicita:* 1859–61 (roč. 1–3) 10 čísel ročně; 1862 (roč. 4) 3x v měsíci (do 20. 6., tj. do č. 18). Časopis zanikl pro „nedostatek účastenství u obecnosti a vyplývající z toho citelné ztráty materiální“.

V O. ž. se J. Neruda se svými vydavateli pokusil vytvořit domácí protějšek německým ilustrovaným časopisům, které patřily k běžnému čtivu měšťanských domácností. Měl přinášet hodnotné příspěvky populárně-naučné i beletristické a přitom neztratit kontakt se čtenářem. Jeho pestrosti napomáhalo členění časopisu, v němž po beletristických a poučných statích následovala rubrika *Mozaika*, obsahující pododdíly zasvěcené literatuře a kritice, divadelnímu dění i obecnějším úvahám, a rubrika *Miscelly* (později *Drobnosti*), tvořená

historickými, literárními i přírodovědnými zajímavostmi, informacemi o exotických krajích a též anekdotami. Poslední stránka byla zpruvěnována ilustrovanému vtipu. Po převzetí redakce J. V. Jahnem došlo k proměně autorské základny i zaměření listu. Citelně se oslabil podíl beletrie, zvláště prózy, a těžiště se přeneslo na poučné články; vznikal tak zárodek společenské revue se silnou orientací na dokumentaci národní historie. Omezením beletrie a tím i účasti májovců časopis pozbyl na zajímavosti a po roce a půl zanikl.

Ačkoliv svým určením měl časopis směřovat ke kultivované, leč zábavně četbě pro širší veřejnost, stal se za Nerudova redigování místem, kde se odehrály rozhodující spory o směr a charakter dalšího vývoje české literatury. Proti stoupencům „panenskosti“ literatury, kteří zdůrazňovali škodlivost nových literárních proudů, jež se projevovaly v evropských literaturách, a dožadovali se její uzavřenosti do rámce potřeb národního života (J. Malý, V. Štulc), hájili J. Neruda (i šifra J. N.) v polemikách, v programových statích Nyní, Škodlivé směry a Ze vzduchu i v konkrétních kritikách, V. Hálek ve stati Básnictví české v poměru k básnictví vůbec a K. Sabina (šifra K. S.) v pojednání Obrazy literární světovou orientaci literatury a její sepětí se soudobým, zvláště sociálním životem společnosti. V tomto duchu se nesla i původní beletrie tvořená takřka výhradně májovci a jejich souputníky (J. Neruda: Byl darebákem, A. Heyduk: Cigánské melodie, J. D. Panýrek: Písňe z hladu aj.), přispívaly k tomu též informace o cizích literaturách, zejména E. B. Kaizla o angloamerické a E. Vávry o ruské. V pojednáních o české literatuře převažovaly portréty osobností: J. Neruda představil J. J. Kalinu, V. K. Klicperu a G. Pflagra, o samoučích psal J. W. Jarosch (podp. J. V. Jaroš). O divadelním životě na českém venkově pojednal V. Žižala (pseud. V. Ž. Donovský) a o kejklřích a komediantech E. Pravda. Divadelní referát měl na starosti sám Neruda. Výraznou pozornost věnoval časopis folklorní tvorbě, jejíž přetváření patřilo k tvůrčím východiskům májovců. O českých národních písních psal J. N. Zvonař, o pražských pověstech J. Neruda, o srbských a boseneských národních písních N. M. Špun a překládal je J. K. Dusl, zastoupeny byly ukázky z irských a indiánských (překlad J. V. Jahn) pověstí, slovenská pohádka od B. Němcové,

pohádka slovinská aj. Významněji verši i prózou za Nerudovy redakce do časopisu přispěli: J. V. Frič (pseud. A. Hron a Martin Brodský), V. Hálek, J. V. Jahn, B. Janda (šifra B. J. C.), pseud. B. J. Cidlinský), B. S. Jansa, J. Neruda, G. Pflieger (i podp. Gustav P. Moravský); jen verši J. Barák, V. A. Crha, F. K. Goller, A. Heyduk, E. B. Kaizl, J. D. Panýrek, A. Sázavská (podp. Anna S.), J. R. Vilímek, J. B. Vostřebal; jen prózou: J. B. Ceyp z Peclínovce, H. Jurenka (pseud. Tymian H.), A. V. Šmilovský, V. Žizala (pseud. V. Ž. Donovský). V překladech dominovala ruská literatura (M. L. Michajlov, M. J. Saltykov-Ščedrin, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv). Tlumochili ji J. S. Tomíček a E. Vávra (i šifra E. V.), T. Ševčenka překládala šifra Josef P-f, J. I. Kraszewského E. Vávra. Z francouzské literatury verše V. Huga uváděl J. Neruda, P. J. Bérangera J. V. Frič (pseud. Martin Brodský), z maďarské verše S. Petőfiho J. Neruda a A. Müller, prozaika M. Jókai a J. K. Dusl, z německé verše J. F. Castellioho B. S. Jansa a aforismy F. Spielhagena J. Neruda, překládání angloamerické literatury se věnoval E. B. Kaizl. V naučné části převládaly cestopisné články a pojednání o osobitostech cizích krajů, jejichž autory byli E. S. Friedberg (pseud. Mírohořský), F. V. Goller (i Fr. V. G.), E. B. Kaizl, J. Krejčí (pseud. Prokop Rudný), A. Truhelka, V. Zelený, historická pojednání psal J. Svátek, národohospodářské články J. Ohéral. – Za redakce J. V. Jahna se orientace směrem k revuálnímu rázu časopisu projevila hlavně zesílením zájmu o historii. Dušň časopisu vedle jeho redaktora se stal J. W. Jarosch (pseud. Alfred Waldau, šifra A. W.), který historický zřetel vnesl i do beletristických příspěvků otiskováním ukázek ze staročeské poezie a studiem o ní (Sedlský otčenáš aj.). Psal i o nové literatuře (studie o K. Havlíčkovi Borovském a F. Chládkovi s obsáhlými ukázkami). Podobně byly přetiskovány i rozmanité historické dokumenty (uváděl je K. J. Erben a M. Brtnický, jenž představil zákon o českém jazyce z 1615) a publikovány historické studie (V. Brandl – i šifra V. B., A. V. Maloch, J. Palacký, J. Perwolf, J. Svátek), politologické (F. L. Rieger), národohospodářské (J. Malý), úvahy a články o cizích krajích, o Rusku a Srbsku (J. Kolář), o Itálii (šifra -l-). Výrazné změny nastaly i v beletristických příspěvcích: v poezii se oslabil podíl májovců (neúčast J. Nerudy), objevily se první projevy autorů z budoucí ruchovské generace.

Verše za redakce J. V. Jahna tu tiskli: J. Benoni, F. Doucha, V. Hálek, A. Heyduk, J. V. Jahn, B. Janda (šifra B. J. C.), F. V. Jeřábek, R. Mayer, J. E. Purkyně (pseud. J. E. Libochovický, J. E. P. Libochovický), F. L. Rieger (i báseň Kovářská), V. Šolc, rolník V. Vršník, J. Výškovský. Citelně se projevil úbytek prózy, která se omezila na jednotlivé příspěvky B. Jandy (pseud. B. J. Cidlinský), H. Přerhofa (pohádka), F. Schwarze, J. Svátka a V. Žizaly (pseud. V. Ž. Donovský). Absenci prózy zčásti kompenzovaly ukázky z dramát V. Hála (Záviš z Falkenštejna, Carevič Alexej, Král Rudolf) a J. V. Friče (pseud. M. Brodský-Mazepa). E. B. Kaizl uváděl anglické básníky (R. Burns, G. G. Byron, W. Scott, R. Southey) a E. Vávra A. A. Bestuževa (pseud. Kozak Marlinskij). Vávra byl také autorem portrétů A. I. Gercena a J. I. Kraszewského, J. V. Jahn na pokračování F. L. Riegra, N. M. Špun Kraljeviče Marka, J. V. Frič malíře J. Čermáka, anonymně byly uveřejněny portréty B. Němcové a J. Słowackého. *Literární kritice* se v časopise věnovali J. W. Jarosch (pseud. Alfred Waldau a šifra A. W.), dále šifry -h- a Pv., o českém divadle psali J. Kuchař (šifra ř.) a šifry Fr. a Š.

LITERATURA: A. Pražák: Jan Neruda v Litomyšli (1937) ← sb. Majáles (1907) ●● ref. O. ž.: an., Prager Morgenpost 6. 8. 1859; an., Pražské noviny 1. 12. 1859; an. (J. E. Sojka): Mysterium literárního života v Praze, Jasoň 1859, s. 89; !?! (V. K. Šembera), Hvězda 1862, s. 202 ●; J. Vlček: Nerudovy Obrazy života před padesáti lety, Den 9. 1. 1908 → Z dějin české literatury (1960); F. Hampel: Z redakčních začátků J. Nerudy, LitN 1947, s. 136; I. Pfaff: J. E. Sojka a J. Neruda, ČLit 1955, s. 87; L. Pantůčková: British and American literature in Jan Neruda's magazin Pictures of Life (O. ž.), SPFF Brno, ř. K – germanisticko-anglická, 1991, s. 167.

zp

Obrazy života (2)

1870–1876

Zábavně-naučný ilustrovaný časopis usilující navázat na tradici stejnojmenného periodika z přelomu 50. a 60. let.

Podtitul: Obrázkový časopis pro zábavu a poučení. – Redaktor: 1870/71 (roč. 1), č. 1–8 J. Sellner, od č. 9 V. Pelant; 1871/72 (roč. 2), č. 1–3 V. Pelant, od č. 4 F. J. Peřina; 1872/73–1873/74 (roč. 3–4) F. J. Peřina;

Obrazy života

1875 (roč. 5), č. 1–18 A. Kalenda, od č. 19 F. Bartel; 1876 (roč. 6) F. Bartel. – *Vydavatel:* 1870/71 (roč. 1) V. Pelant; 1871/72 (roč. 2) č. 1–3 V. Pelant, od č. 4 F. J. Peřina a V. Pelant nakladatel, od č. 17 nakladatel J. S. Skrejšovský; 1872/73 (roč. 3) vydavatel F. J. Peřina, nakladatel J. S. Skrejšovský, od č. 7 vydavatel a nakladatel F. Bartel; 1873/74–76 (roč. 4–6) F. Bartel, vesměs Praha. – *Periodicita:* 1870/71–1872/73 (roč. 1–3) 2x měsíčně od října do září 24 čísel; 1873/74 (roč. 4) od října do července 2x měsíčně, od srpna do konce roku 1x v měsíci, celkem 25 čísel; 1875 (roč. 5) 2x měsíčně 24 čísel; 1876 (roč. 6) od ledna do března 3 čísla. Časopis bez oznámení přestal vycházet. – *Příloha:* Šotek, humoristická příloha 1876 (roč. 6) 4 čísla, č. 1 vyšlo již u č. 24 1875 (roč. 5).

Znovu užitý titul měl zdůraznit kontinuitu nových O. ž. se stejnojmenným dřívějším časopisem. Blížily se však spíše k typu revue, jak ji koncipoval J. V. Jahn, než k Nerudovu silně beletristicky orientovanému periodiku. Vedle domácí i cizí beletrie a poučných statí ráz časopisu určovaly rubriky *Světozor*, obsahující aktuální informace o soudobém politickém dění ve světě, a *Fejeton*, jenž spolu se společenskou kritikou a politickými anekdotami a nepravidelným vlastním fejetonem s titulem *Kudrlinky* (šifra -na) měl i pravidelné podrubriky *Literatura a umění* a *Rozmanitosti*. *Rozmanitosti*, suplující také od 3. roč. zrušený *Světozor*, přinášely zajímavosti ze světa, informace o domácím společenském a kulturním dění a též ilustrované vtipy. Příloha *Šotek* skýtala prostor rozmarným a satirickým veršům, deklamovánkám, drobnějším prozaickým útvarům, besedním čtením, anekdotám i kreslenému vtipu. Od 3. roč. součástí každého čísla byl anonymní portrét významné osobnosti české nebo světové kultury nebo politiky od J. Husa až po současníky B. Smetanu a K. Světlou; připojenou kreslenou podobiznu obstarávali spolu s obrázky k beletristické části zejména malíři M. Aleš, A. Chittussi, K. Krejčík, F. Kriehuber, K. Maixner, J. Mukařovský, G. J. Schulz, F. J. Titelbach, F. B. Zvěřina, J. Ženíšek.

Ačkoliv se všem pořadatelům, kteří se v redakci vystřídali, dařilo udržet vyváženost mezi původní beletrii a překlady i mezi beletristickou a naučnou složkou a i ostatní rubriky byly dostatek pestré, časopis nebyl s to, zvláště v beletristické části, přiblížit se úrovni svého předchůdce. Jakkoliv byl počet přispěvatelů velký (značná část jich zůstala v literárním životě neznámá), absence májovců, kteří tehdy dospívali do období tvůrčí zralosti, i vůdčích

představitelů přicházející generace ruchovské poznamenala časopis uměleckou prostředností, kterou nepřekonal ani přítomnost začínajících autorů I. Herrmanna, B. Jelínka a A. Jiráka. S *verši* i *prozou* zde i v příloze Šotek z významnějších autorů vystoupili V. Beneš (i podp. V. Beneš Šumavský, V. B. Šumavský, V. B. Š.), K. Bubník, G. Dörfl, I. Herrmann (i pseud. H. Hradecký), O. Jedlička, A. Jirásek, V. H. Jirota, E. Just, A. Kalenda, F. Kvapil (i pseud. Fr. Žherský), J. Machalický, E. Mířovský, J. Nečas, A. Nevšimal, J. Nosek (podp. Nosek-Zádvorský), F. J. Peřina (i pseud. Cesar Parvus), V. V. Voleský, J. Wunsch (pseud. Beppo da Vinci); jen s *verši:* J. Baše, V. M. Bělohrobský (posmrtně), B. Čermák, F. Doucha, J. Dürich, I. Geisslová, F. Chalupa, B. Jelínek, R. Pokorný, L. Quis, F. Šimeček; jen s *prozou:* F. Bayer (valašské pohádky), J. Bittner, J. V. Čapek, M. Fabkovičová, F. Göbl Kopidlanský, B. Havlas, E. Herold, J. K. Hraše, E. Jelínek, Č. Kalandra, I. Klicpera, E. Krásnohorská, V. Lipovský, A. Melišová-Körschnerová, B. Moser, J. Sellner (podp. J. Sellner Novoveský a J. S. N.), J. Soukal, B. Studničková, E. G. Valečka (i podp. E. M. Valečka). Slabší úroveň domácí beletrie do jisté míry překlenula bohatá přítomnost *překladů*. Dominantní postavení zaujaly slovanské literatury, polská (M. Czajkowski, S. Goszczyński, M. Jezierski, Z. Krasinski, A. Mickiewicz, W. Pol, W. Sabowski pod pseud. Wołody Skiba, P. S. Świącicki pod pseud. P. Stachurski, K. W. Wójcicki) v přetlumočení V. Beneše Šumavského, J. Boubely, L. Brože Netolického (i podp. L. B. Netolický), F. Douchy, F. Kvapila (pseud. F. Žherský, šifra Efr. z K.), O. Mokrého, J. Svobody, V. Špaňhela, J. A. Tesaře, J. Z. Veselého a ruská (V. V. Krestovskij, K. F. Ryljev, A. S. Puškin, M. J. Lermontov, I. S. Turgenjev) uváděná J. Boubelou, L. Brožem Netolickým, M. Jandíkem, F. Machem a R. Pokorným. T. Ševčenka převáděl J. K. Chudoba, též autor pojednání o ukrajinských národních písních. Mezi překlady z jihoslovanských literatur převažovaly lyrické i epické projevy folklorní v podání J. Dunovského, J. Holečka a R. Pokorného. Poslední dva také překládali bohatě zastoupené písně ruské, bulharské a ukrajinské (šifry Rud. P. a R. P.), Holeček též L. Nenadoviče, F. J. Šubert F. Prešerena a M. Fabkovičová A. Šenou. Rusínský folklor představil J. Soukal, mongolský V. Petřů. Z ostatních literatur N. Lenaua uváděl

J. J. Stankovský, S. Petöfiho F. Brábek a B. Björnsona anonym. Angloamerickou literaturu reprezentoval anonymní překlad Zlatého chrobáka E. A. Poea, T. Moora představili F. Čenský a F. Kvapil (šifra Efr. z K.), Ch. Dickens J. Nosek (pseud. K. Ryba). Z francouzské literatury se v anonymním překladu objevily Bérangerovy šansony, próza A. Dumase ml. a Lafontaine v podání B. Pešky. Pestrou směs představovaly *poučné články*, z nichž literatury se týkaly studie E. Miřiovského o českém obrození, T. Bílka o působení jezuitů v Čechách, F. Brábka o Petöfim a Shakespearovi, F. J. Peřiny o J. Kollárovi a o morálních aspektech Shakespearova díla, G. Dörfla o R. Burnsovi. Vzpomínkový ráz měl článek J. A. Gabriela o herci J. Kaškoví a úryvek z pamětí J. Malého (Zpomínky a úvahy starého vlastence). *Cestopisné stati* z domova i z ciziny a *zajímavosti* ze života cizích národů otiskovali zejména K. Adámek, F. Kádner, S. Podlipská, F. A. Slavík a J. Z. Veselý.

zp

Jakub Obrovský

* 23. 12. 1882 *Bystrc* (Brno-B.)

† 31. 3. 1949 *Praha*

Humoristický prozaik, písnič hanáckým dialektem, a autor vzpomínkového pásma z dětství; malíř, grafik a sochař.

Pokřtěn Jakob. – Narodil se jako třetí syn v početné rodině sedláka, jehož předkové vlastnili zemanský statek v blízkém Žebětíně. Následky nemoci a úrazu v útlém dětství (křivé ucho, šrám v obličejí, uražená část prsteníku na pravé ruce) jej vedly k samotářství, pěstování vůle a k intenzivnějšímu vnitřnímu životu. 1897–1901 studoval Uměleckoprůmyslovou školu v Praze (v oddělení ornamentu a dekorativní malby, mj. u E. K. Lišky, S. Suchardy), 1901–04 Akademii výtvarných umění (u M. Pirnera). Po vojenské službě (1905–06) mu Hlávkovo stipendium umožnilo několikaměsíční pobyt (1907–08) v Itálii, kde se setkal též s J. Štursou. Po návratu do Prahy působil jako dekorativní malíř při výzdobě veřejných staveb freskami a mozaikami, úspěchu dosáhl také svými malbami, kresbami a akvarely (první

samostatnou výstavu měl 1914 v Praze), příležitostně se věnoval i ilustracím (knihy J. Demla, J. Knapa aj.). Úsilí o rozvíjení tvorby v duchu domácí tradice jej vedlo k členství v Jednotě umělců výtvarných v Praze (od 1904, od 1917 místopředsedou) a ve Sdružení výtvarných umělců moravských v Hodoníně (od 1909); od 1911 byl členem vídeňského Hagenbundu. 1912 se oženil. 1913 se stal členem ČAVU, 1919 byl jmenován profesorem mistrovské školy malířství na Akademii výtvarných umění (1935 zvolen rektorem), 1921 se stal řádným členem pařížského Salonu. Ve 20. a 30. letech se ve značné míře věnoval také sochařství (získal několik ocenění, mj. za plastiky se sportovními náměty, sám byl aktivním šermířem). 1936 odmítl účast ve výtvarné soutěži olympijských her v Berlíně, pro svůj protifašistický postoj byl zvolen předsedou výboru pro uspořádání Lidových her na Strahově a předsedou Výboru na obranu demokratického Španělska, 1938 podepsal manifest Věrní zůstaneme. 1947 onemocněl plicní chorobou, již neúspěšně léčil v nemocnicích v Kyjově a v Praze i 1948 ve Švýcarsku. Urna s jeho popelem byla uložena v Brně-Bystrci.

O literární tvorba byla pozdním projevem univerzální umělecké osobnosti. Podobně jako ve svém výtvarném díle se v ní autor projevoval jako tradicionalista, když vyšel z lidového vypravěčství a z moravské, zvláště hanácké nářeční prózy. Besedy s rodáky jej inspirovaly ke dvěma rozmarným (vlastnoručně ilustrovaným) knihám, naplněným jadrným humorem a vtipem, jejichž půvab spočívá i v přirozeném a důsledném užití hanáckého dialektu z okolí Brna. Kolem postavy vypravěče Ferdiše Fókala, směšnohrdinského starosty fiktivní obce Lískovec (nápadně připomínající O. rodnou vesnici), jsou soustředěny veselé příhody idylické i burleskní, umocněné bujnou nadsázkou až do fantastické grotesknosti. Základní povahové rysy, zvyky a lidovou filozofii svých krajanů zobrazil s vážnou láskyplností ve vzpomínkovém pásmu *Malá řeka*, které psal za války „na útěku z hrůz přítomnosti do zasmušilé idylly mládí“. Volně řazenými výjevy s výraznými postavami, propojenými meditacemi a evokacemi pocitů dítěte, vytvořil nejen zajímavou kroniku moravské vesnice na konci 19. století, ale i obraz kořenů svého přístupu ke světu a růstu lyrického cítění, obrazotvornosti a básnivě fantazie budoucího umělce uprostřed ne-

Obrtel

porušených krajinných půvabů, jejichž záhuba postupem technické civilizace byla pro něho zdrojem bolesti.

PŘÍSPĚVKY in: Čes. dělník (1941); sb. Joža Uprka (1945); Lid. noviny (1945); Ročenka Klubu umělců na rok 1941; Svob. zítřek (1947); Švanda dudák; Úsvit (1928). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Vo tem Trósilovým praseti a hiný věce, příběhe a sne z péra Ferdynanda Fókala (PP 1940); Vobrácení Ferdiša Fókala (R 1947); Malá řeka (P 1947); – posmrtně: Ze zápisníku Jakuba Obrovského (P 1958). ■

LITERATURA: J. Kolman Cassius: J. O. Jeho život a dílo (1935, i O. dopis J. Kolmanovi Cassiovi z 1934). ● F. X. Harlas in kat. J. O. 1914 (1914); ● ref. Vo tem Trósilovým praseti...: K. Sezima, Čteme 1941, s. 5; Kp. (J. Knap), Venkov 6. 6. 1941 ●; L. Páleniček: J. O., Práce 30. 11. 1947; ● ref. Vobrácení Ferdiša Fókala: F. H. (Hapl), Práce 9. 12. 1947; V. Tichý, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 6; cd (J. Hrabák), Rovnost 27. 1. 1948; Dr. L. H. (Holý), Svob. slovo 27. 2. 1948 ●; ● ref. Malá řeka: cd (J. Hrabák), Rovnost 16. 10. 1948; as. (A. Sakava), Knihy a čtenáři 1948, s. 116; K. Růžička, KM 1948, s. 312 ●; Š. Jež: nekrolog, LD 2. 4. 1949; J. Marcha in Potopený svět (1949); J. Pavelka a B. Reicin in kat. J. O. (1949); J. O. Novotný: O J. O., Rovnost 22. 2. 1969 + Když kvetou lípy J. O., LD (Brno) 12. 1. 1973; J. Severinová in kat. J. O. (1982, zde i literatura o O. výtvarníkov); R. Czmero: Vo tem Trósilovým praseti..., Rovnost 25. 4. 1995.

pp

František Obrtel

* 31. 3. 1873 Henčlov u Přerova
† 13. 2. 1962 Praha

Žurnalista a spisovatel kulturněhistorického a vlastivědného zaměření s převažujícím zájmem o moravský venkov.

Pocházel ze starého selského rodu. Jednotřídku vychodil v rodišti, gymnázium v Přerově (mat. 1892), práva vystudoval na pražské univerzitě (absolvoval 1896). V lednu 1897 nastoupil do redakce olomouckých Selských listů, kde působil až do 1916 (od 1902 jako šéfredaktor), kdy byl při organizování agrárního tisku povolán do redakce Venkova v Praze. Zde setrval až do 1933, kdy odešel na odpočinek. Byl členem Moravského kola spisovatelů. – Syn Vít O., básník a architekt.

O. žurnalistická a spisovatelská činnost se soustředila na historii venkova a selského stavu,

na kulturní historii a národopis, posléze na propagaci zemědělského družstevnictví, a to s důrazem na moravský region. Svědčí o tom již soubor rozmanitých novinových příspěvků *Od redakčního stolku* z jeho počátečního novinářského období. O. práce charakterizuje populárně-naučný cíl bez vědeckých ambicí (ale se solidním základem) a forma dějepisných a vlastivědných statí a obrázků, kulturních črt, fejetonů či esejů. Příspěvkem k dějinám venkova je práce *Moravští sedláci v letech 1848–1904*, k dějinám žurnalistiky se vztahuje historický přehled *Po stopách novin na našem venkově od dob probuzení*. Národopisný zřetel sledují beletrizující kulturní črty z nedávné historie i současnosti *Pojďte s námi...*, vlastivědné cestopisné causerie kulturního a historického zaměření *U nás doma* postihují regionální specifika s důrazem na život a dílo osobností spjatých s daným místem.

ŠIFRY: F. O., O. ■ PŘÍSPĚVKY in: Brázda (1920–23); Časopis Vlasteneckého spolku muzejního v Olomouci (1899); Českosl. zemědělec; Čes. lid (1947); Čes. svět (1915); Družstevní noviny; Družstevní sborník (Brno 1947); Margiálie (1950); Moravskoslezská revue (1918); Nár. listy (od 1897); Nár. obzor; Naše kampelička; Osvěta (1912); Selské listy (Olomouc, od 1897); Snaha; Venkov (od 1916); Věstník Českosl. akademie zemědělské; Zeměd. družstevní noviny (1928, příl. Přástky); Zeměd. noviny (1948); sb. Zemědělství buditelé (1937). ■ KNIŽNĚ. *Kulturněhistorické a vlastivědné črty, fejetony a pojednání*: Od redakčního stolku (b. d., 1914); Moravští sedláci v letech 1848–1904 (b. d., 1914, upr. vyd. 1919 s tit. Moravští sedláci v druhé polovici 19. století); Pojďte s námi... (1919); Po stopách novin na našem venkově od dob probuzení (1922); MUDr. Fr. Cyril Kampelík (1922); U nás doma 1, 2 (1925, 1930). – *Ostatní práce*: Zemědělské družstevnictví v Československu (1928) a další práce o družstevnictví. ■ REDIGOVAL *revui*: Brázda (1920–23); *kalendář*: Rodinný kalendář Ústředního sdružení čes. zemědělců (od 1921); *sborník*: Zemědělství buditelé (1937, s jinými). ■

LITERATURA: ■ ref. Od redakčního stolku: J. Kabelík, ČMM 1914, s. 484; F. V. Vykoukal, Osvěta 1914, s. 706; O. Skyála, MSIR 11, 1914/16, s. 38 ●; ● ref. Pojďte s námi...: Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 1224; J. F. (Folprecht), Zvon 19, 1918/19, s. 351; M. N. (Novotný), Nové Čechy 1920, s. 426 ●; ● ref. U nás doma 1: Kb. (J. Kabelík), ČMM 1927, s. 402; Sk. (F. Skácelík), Lumír 54, 1927/28, s. 276 ●; ● k šedesátinám: J. Marcha, Venkov 31. 3. 1933; -ov-, NO 31. 3. 1933 ●; ● k 75. narozeninám: V. Černý, ČL 1948, s. 69; K. Vlček, Věstník Českosl. akademie zemědělské 1948, s. 133 ●.

vš

Vít Obrtel

* 22. 3. 1901 *Olomouc*† 12. 6. 1988 *Praha*

Básník, autor imaginativních lyrických textů bohaté významové členitosti a jazykové přesnosti; architekt a teoretik architektury, knižní grafik a scénograf.

Otec František O. byl novinář a spisovatel. Dětství prožil O. v rodišti, kde začal studovat na reálce, kterou dokončil v Praze (mat. 1918). Zde 1925 absolvoval Fakultu architektury a pozemního stavitelství ČVUT (prof. A. Engl a R. Kříženecký). Ještě jako student debutoval 1920 v revui Červen, 1921 vystavoval první architektonické práce, 1922 s E. Linhartem, J. Fragnerem a K. Honzíkem založil sdružení Puristická čtyřka a publikoval projekty v revui Stavba, 1923 vstoupil do Devětsilu a vystavoval v Bauhausu ve Výmaru. Při studijním pobytu v Paříži 1925 se seznámil s architektky A. Loosem, T. van Doesburgem a Le Corbusierem, sprátelil se s Toyen a J. Šimou; t. r. utvořil s V. Nezvalem a E. F. Burianem uvnitř Devětsilu frakci sdruženou kolem letáku Tam-Tam. Po praxi v soukromém ateliéru vstoupil do služeb pražské obce jako architekt-projektant, 1926 se začal zabývat v konstruktivistickém duchu typografií, knižní grafikou (téměř 50 prvních vydání titulů hlavně svých přátel, např. V. Nezvala, V. Vančury, J. Seiferta, F. Halase, nejvíce pro Škeříkovo nakl. Symposion) a teorií architektury (po puristických začátcích a proti Teigovu stroze funkcionalistickému pojetí konstruktivismu formuloval a realizoval principy neokonstruktivismu, vyznačujícího se komplexností složek technických, psychologických a estetických). 1927–28 navrhoval scény pro Honzlovo Osvobozené divadlo (např. ke hře V. Vančury Učitel a žák), 1930 začal vydávat revui Kvart, 1931 se podílel na vydání letáku Rok. Po působení ve stavebním oddělení min. pošt a telegrafů v Praze a Karlových Varech (1927–31) si 1931 založil v Praze vlastní architektonický ateliér; 1932 se oženil. 1941 byl vězněn v koncentračním táboře Terezín. 1947 se zúčastnil výstavy československé moderní architektury v Londýně. Od 1948 pracoval v projektovém ústavu, pozdějším Stavoprojektu Praha (1950 vyšetřován pro styky s K. Teigem a sympatie k trockismu), 1960 spoluzakládal pracoviště zaměřené na projektování

zdravotnických zařízení, pozdější Zdravoprojekt, kde působil (jako vedoucí projektového střediska) až do odchodu do důchodu 1985. S J. Chalupckým a J. Bauchem 1987 inicioval založení Nové skupiny.

O. lyrické texty vznikaly po více než čtyřicet let se značnými prodlevami. V generaci Devětsilu pozdní prvotina *Kštica Bereniky* přinesla útvary pohybující se žánrově od diskursivních lyrizovaných esejí a próz, vystavěných na bohaté obraznosti, k básním v próze; jsou pro ně charakteristické stylizované odkazy na antiku (v souladu s O. celoživotním zájmem o její mytologii i filozofii, zejména pythagorejského a platonského okruhu, včetně alexandrijských gnostiků), odkazy na východní učení, na raný anglický romantismus i francouzské symbolisty (hlavně na autory básní v próze F. Jammese, A. Bertranda, J. Laforgua aj., které tiskl v Kvartu). Konstitutivním znakem i pozdější O. literární tvorby se stala snovost ve smyslu bdělého snění, na rozdíl od surrealistického přístupu tedy snění bez analytického zájmu a bez patologického charakteru. V prostoru takto chápaného bdělého snění ve sbírce *Z rosy zrozená* evokuje O. atmosféru jemně odstínovaného světa při zvýraznění výtvarného citění a smyslu pro barevnost. Krystalizace tvaru O. básně v próze probíhala i ve sbírce *Železné opánky*, dramatické poezii vytrysklé z prožitku světa nelidské hrůzy, v níž byly někdejší impresionistické nálady nahrazeny expresivitou vyjádření vedoucí až k biblicko-apokalyptickým příměrům, ústící však v obrazy harmonie a budoucnosti krásného dne. Z formální i duchovní kontinuity O. díla se vymyká sbírka *Je krásný den*, jediná psaná v tradičních verších a strofách, v níž O. zjednodušenou a sdělnou obrazností vystavěl svět obecných, bezpečných hodnot. K osobitému typu básně v próze z druhé sbírky se O. s velkým časovým odstupem vrátil ve volně navazujícím cyklu *Rok plný dnů* (použil v něm i drobně upravené texty *O Zlatovlásce*), v němž se opět staly rovnomocnými krajiny snové i reálné, převládla inspirace výtvarného založení. K syntéze dosavadních podnětů a motivických impulsů došlo ve sbírce *Hudba o křehkosti*: koexistuje zde inspirace antická, romantická i symbolistní, konkrétní a abstraktní prvky se sblížují, dochází ke kondenzaci zachycovaného zážitku (uplatňují se neologismy) a zároveň se rozšiřuje významové spektrum výpovědi (dotváří ho i grafické poje-

tí textu). Významová členitost představivosti dosahuje vrcholu, s čímž je spjata i syntaktická struktura textu nesoucí sémanticky jeho vnitřní pohyb: vyznačuje se větou neúplností a elipsami.

PSEUDONYM: Vít Ort (Červen). ■ PŘÍSPĚVKY in: Blok (1947); Červen (1920); Čes. filmový svět (1926–27); sb. Fronta (1927); Kvart; Mladé archy (1947); Plán (1929–30); ReD (1927–28); Rok (1931); Stavba (od 1922); Tam-Tam (1926). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (lyrické texty): Kštica Bereniky (1937); O Zlatovláscce (1940); Z rosy zrozená (1944); Železná opánky (1945); Je krásný den (BB 1962); Rok plný dnů (1978); Hudba o křehkosti (1983); Dvanáct nových lyrických textů (1987). – *Výbory*: Vlaštovka, která má geometrické hnízdo. Projekty a texty (1985, ed. R. Švácha, R. Matys; obs. i rkp. básně); Vodotrysk (1987, ed. autor). ■ REDIGOVAL časopis: Kvart (1930–37, 1945–49); *leták*: Rok (1931, s B. Broukem, J. Štyrským). ■

LITERATURA: V. O. (kat. 1992, ed. R. Švácha; studie mj. R. Švácha, R. Matys, H. Rousová; obs. i BB z pozůstalosti a soupis lit. o V. O.). ■ ● ref. Kštica Bereniky: J. V. S. (Sedlák), Venkov 28. 11. 1937; vbk (V. Běhounek), PL 16. 12. 1937; V. Navrátil, Rozhledy 1937, s. 296; ADE (J. Strnadel), Čin 1938, s. 253 ●; I (B. Novák): ref. O Zlatovláscce, LidN 5. 1. 1941; ● ref. Železná opánky: Lin. (J. Linhart), PL 19. 4. 1946; AMP (A. M. Píša), Práce 19. 10. 1946; lk (L. Kundera), List Sdružení mor. spisovatelů 1946, s. 302; K. Bodlák, Listy 1, 1946/47, s. 307 ●; ● ref. Je krásný den: F. Vrba, LitN 1962, č. 35; R. Matys, Práce 7. 5. 1962; jbd (J. Binder), LD 19. 5. 1962 ●; F. Hrubín in Lásky (1967, s. 65); V. Šmejkal: Pětasedmdesátka V. O., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1976, s. 29; R. Matys in V. O.: Rok plný dnů (1978); P. Kovařík: ref. Rok plný dnů, Svob. slovo 25. 1. 1979; ● k osmdesátinám: I. Kruiš, Práce 21. 3. 1981; Má (M. Bieblová), Tvorba 1981, č. 13; J. Strnadel, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1981, s. 36 ●; R. Matys in V. O.: Hudba o křehkosti (1983); J. Gliwický: O tiscích s typografickou účastí V. O., Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1983, s. 4; V. Křivánek: ref. Hudba o křehkosti, Tvorba 1984, č. 6, příl. Kmen; R. Švácha, R. Matys in V. O.: Vlaštovka... (1985); -šv- (R. Švácha): Báseň a stavba, Kurýr Odeonu, podzim-zima 1985; ● ref. Vlaštovka...: Z. Lukeš, Českosl. architekt 1986, č. 11; aa, Mladá fronta 19. 7. 1986, příl. ●; ● k 85. narozeninám: M. Langrová: Svět píše báseň (interview), Tvorba 1986, č. 28, příl. Kmen; R. Švácha: Poslední z Devětsilu, Výtvarná kultura 1986, č. 3 ●; ● nekrology: J. M. Tomeš, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1988, s. 81; M. Blahynka, Lit. měsíčník 1989, č. 4 ●; J. Zelenka: Architekt, básník, teoretik (k 90. vyr. nar.), LidN 22. 3. 1991; L. Kundera: Řečiště, Mor. demokratický deník Rovnost 8. 8. 1991 → Řečiště (1993); R. Matys: V. O., LitN 1991, č. 48; vk (V. Křivánek): V. O. – Hudba

o křehkosti, sb. Český dekameron (1994, s. 170); K. Nábělek: Kvart – Sborník poezie a vědy, Umění 1996, č. 1.

vš

F. Obzina

1904–1947

Knihtiskárna s vlastní nakladatelskou produkcí ve Vyškově na Moravě, výrazně se podílejíci na vysoké úrovni české knižní kultury; knihkupectví.

Zakladatelem tiskárny byl František O. (* 13. 5. 1871 Bystrovany u Olomouce, † 26. 7. 1927 Vyškov). Tiskařem a sazečem se vyučil v Arcibiskupské knih- a kamenotiskárně v Olomouci a pracoval zde až do listopadu 1903. Krátce byl společníkem tiskárny A. Smetana v Litovli a počátkem 1904 koupil tiskárnu na vyškovském náměstí ve dvoře domu č. 44. Zaměstnávala kolem deseti pracovníků, věnovala se zprvu tisku čistě merkantilnímu (noviny, věstníky, plakáty, obchodní tiskoviny) a teprve 1911 začala s tiskem knih. Představovala první českou tiskárnu ve Vyškově. Prostřednictvím pozdějšího vyšehradského kanovníka A. L. Stříže navázal O. úzké kontakty s vydavatelem J. Florianem ze Staré Říše a podílel se až do 1919 na tisku některých jeho edic (především Studium a Dobré dílo) i dalších knih. Úpravy navrhoval nakladatel, tisklo se ve Vyškově, nesložené potištěné archy se expedovaly do Staré Říše, kde teprve vznikaly knižní svazky. J. Florian uplatňoval značné nároky na estetickou kvalitu tisku, v tomto směru se mu O. firma snažila maximálně vyhovět, a tak si získala jméno i u pražských nakladatelů, kteří se na ni začali obracet se svými zakázkami (jako první A. Srdce). Když začal O. tisknout pro O. Štorcha-Mariena a jeho nakladatelství Aventinum (1919), dosavadní prostory již tiskárně nestačily. Přestěhovala se proto 1920 do nádvorního objektu domu č. 30 na vyškovském náměstí, rozšířila počet zaměstnanců (v době největší konjunktury až na 40), přikoupila nové stroje i typy písma a navázala úzkou spolupráci s předními grafiky. Po Štorchu-Marienuvi následoval zájem dalších nakladatelů (Fr. Borový, Dědictví Havlíčkovo v Brně, Družstevní práce, K. Janský, S. Kočí v Brně, L. Kunčič, F. Lukavský v České Třebové, S. V. U. Má-

nes, Moravské kolo spisovatelů, J. Otto, V. Petr, Sfinx-Janda, F. Topič). Pro B. M. Kliku O. tiskl bibliofilské svazky. Teprve 1923 začal i s vlastní nakladatelskou činností, 1926 se stal zakládajícím členem Klubu moderních nakladatelů Kmen. Po O. smrti 1927 se vedení firmy ujal jeho zeť Alois Báňa (* 6. 9. 1892 Hrušovany u Brna, † 18. 2. 1977 Vyškov), i když formálně tiskárnu převzal až 1943 od vdovy Julie O. I jemu se dařilo udržovat tradici obzínovskými dokonalé práce; 1930 zařídil nové obchodní místnosti, dokázal zachovat rentabilitu podniku i v době hospodářské krize, pokračoval ve spolupráci s významnými nakladatelskými domy i s menšími soukromými nakladateli, založil dvě nové edice, nepřestal ani s vydáváním tisků pro bibliofily. Jako prosperující udržel Báňa podnik i za protektorátu, ale v dubnu 1945 při dobývání Vyškova tiskárnu zasáhla bomba, shořela stroje i zařízení, sklad i archiv. Přesto 1946–47 vydal Báňa ještě čtyři knihy, jež nechal vytisknout jinde (posledním svazkem Edice Obzínových tisků byly Zvonokosy G. Chevalliera v revidovaném překladu J. Zaorálka).

Jako nakladatel neměl O. vyhraněný ediční program, což se stalo ještě zřejmějším ve 30. letech, když začal vydávat efemérní básnické sbírky. Základní knižnice *Edice Obzínových tisků* (1923–47, 77 sv., po smrti O. ji od 28. sv. řídil A. Báňa) zahájila Sborníkem Literární skupiny, autorů soustředěných kolem brněnské revue *Host*, a pokračovala jak pracemi známých, často i předních spisovatelů (O. Bystřina, J. Durych, Č. Jeřábek, V. K. Jeřábek, J. Mahen, J. Maria, S. K. Neumann, M. Nohejl, J. V. Rosůlek, J. Toman, J. Vrba), tak sbírkami básníků teprve vstupujících do literárního života (Z. Bár, D. C. Faltis, J. Filgas, E. B. Glocar, K. Kapoun, J. Nečas, F. Nechvátal, J. Ošmera), mezi nimi i autorů dnes už zapomenutých (V. Koplík, B. Ost, F. Ptašínský, Č. Slepánek, J. R. Stehlík, V. Šacha, M. Tmář, B. M. Věrná, O. Žizka). Vedle beletrie přinesla knižnice i divadelní eseje M. Rutteho (*Skrytá tvář*) a kritiky A. Nováka (*Hovory okamžiků*), edici *Ad. Veselého* (A. Mrštík, člověk a dílo), v menším rozsahu i překlady (mj. Reynkův překlad G. Trakla *Šebastian ve snu* a Vlčkův překlad G. Papiniho *Zpovědi*), knihy o výtvarném umění, populárně-naučnou literaturu přírodovědnou, paměti a sborníky (např. k 50. narozeninám A. Nováka). V *Knihovně* (též s názvem *Sbírka*) *zábavných románů* (1923–35, 14 sv.)

vyšly práce autorů českých (A. Brabec, O. Fastrová, J. Maria aj.) i světových (H. de Balzac). *Knihovna divadelních her* (1932–38, 4 sv.) uvedla mj. hru J. Götzové a *Knihovna románských klasiků-novelistů* (1931, 1 sv.) prózu A. de La Salle. Mimo edice patřily k nejcennějším publikacím bibliofilské tisky, zejména z rukopisu vydaný spis *Lamentací – žalostný pláč* i toužebné naříkání země Moravské a nové vydání *Apologie* aneb *Obrany ode mne*, Karla staršího ze Žerotína. Na vynikající výtvarné a grafické úpravě knih se zprvu podílel J. Benda a pak i další přední grafici, mj. F. Bílek, C. Bouda, V. H. Brunner, E. Frinta, V. Hofman, A. V. Hroch, F. Kobliha, F. Kysela, J. R. Marek, V. Mašek, F. Muzika, J. Šíma, K. Teige, S. Tusar, J. Wenig. Nejčastějším a nejsoustavnějším O. spolupracovníkem byl J. Čapek, s jehož jménem je spojeno přes 150 titulů (z největší části šlo o knihy vydané v Aventinu); ve Vyškově začínal tvorbou linořezných obálek, prováděl též úpravy titulních listů, tiráže a sazby, ve většině případů navrhoval i vazbu. – Doklady k tiskařské i nakladatelské činnosti firmy (korespondence s autory, rukopisy, knihy, osobní dokumenty apod.) z odkazu A. Báni jsou uloženy ve vyškovském muzeu.

KNIŽNICE. *Beletrie*: *Knihovna* (a též *Sbírka*) *zábavných románů* (1923–35); *Edice Obzínových tisků* (1923–47); *Knihovna románských klasiků-novelistů* (1931); *Knihovna divadelních her* (1932–38). ■ Z DALŠÍ PRODUKCE: *Lamentací – žalostný pláč* i *toužebné naříkání země Moravské* (1937); *Apologie* aneb *Obrana ode mne*, Karla staršího ze Žerotína (1939). ■

LITERATURA: B. Markalous: *Výstava knih tiskárny O. ve Vyškově*, *LidN* 14. 6. 1921; an.: F. O., *Mor. orlice* 28. 10. 1925; ● nekrology F. O.: O. Štorch-Marien, *LidN* 27. 7. 1927 + *Pestrý týden* 1927, č. 32; K. Čapek, *LidN* 29. 7. 1927 → *Ratolest* a *vavřík* (1947) a *O umění a kultuře* 3 (1986); A. Stríž, *Rozmach* 1927, s. 417 ●; J. Glivický: *Historie vyškovské tiskárny*, *Rovnost* 16. 8. 1967 + *Čtení pro bibliofily* (F. O. a J. Čapek), *Panoráma* 1967, č. 4; F. Palatin: *O. tiskárna ve Vyškově*, *Zprávy Muzea Vyškova* a *Ve Vyškově* č. 69, 1967; O. Štorch-Marien: *Vzpomínka na Vyškov*, *LD* 20. 8. 1967 + in *Sladko je žít* (1967, s. 86); J. G. (Glivický): *Někdejší člen Spolku českých bibliofilů* A. Báňa, 13. dopis výboru Spolku čes. bibliofilů členstvu, srpen 1968 + *Sté výročí narození F. O.*, *Typografia* 1971, s. 215 + *Josef Čapek a kniha ze sbírek Moravské galerie* (výstavní kat., Brno 1974) + O. a Báňa, *Zprávy Spolku čes. bibliofilů* v *Praze* 1977, s. 94; A. V. (Vodáček): *Odešel A. Báňa*, *tamtéž*, s. 40; J. Glivický: *Josef Čapek ve vyškovské*

Obzina

tiskárně, Strahovská knihovna, sv. 14–15, 1980, s. 171; J. Dolák: F. O. z Vyškova – knihtiskař, vydavatelství J. Floriana, Jindřichohradecký vlastivědný sborník 1990, s. 26; R. Mikulka: Ke korespondenci J. Demla s vyškovským knihtiskařem F. O., Akord 16, 1990/91, č. 8 + Knihitiskárna F. O., LD (Brno) 7. 5. 1991 + K. Čapek a vyškovská O. knihitiskárna, VVM 1995, s. 50.

Is

Obzor (1)

1855

Jeden z mála časopisů vycházejících za Bachova absolutismu, v němž v rámci všeobecné kulturně-vzdělávací orientace převažoval zájem o literární dění.

Podtitul: List pro národopis, dějepis, veřejný život, literaturu a umění, zvláště nynějška a vlasti. – *Redaktor:* J. Pospíšil s příspěvím K. J. Erbena, K. Štorcha, V. Zeleného aj. – *Vydavatel:* J. Pospíšil, Praha. – *Periodicita:* po šesti týdnech, ale jen 6 čísel; časopis zanikl pro nedostatek odběratelů. – *Příloha:* jednorázová Příloha k Obzoru obsahující odpověď J. V. Friče na kritiku alm. Lada-Niöla a repliku V. Zeleného.

O. představuje jeden z pokusů o oživení kulturního života v 50. letech 19. století časopisem typu polytematické revue. Vedle populárně-naučných článků z historie (ruské, černohorské i americké a též české, kdy K. J. Erben otiskoval a komentoval záznamy ze soudních spisů 16. stol.), zeměpisu (Řecko), etnografie (exotické národy Asie, americký kontinent) a národohospodářství (pojednání F. L. Riegra o Dunaji) v něm značný prostor zaujímala i literární kritika a literární historie, zatímco beletrie se vyskytovala jen ojediněle. Zábavnou stránku O. dotvářela rubrika *Rozmanitosti* přinášející zajímavosti ze světa, stránku informativní pak bibliografický přehled nových knih. Až na nepatrné výjimky se neuváděli autoři statí, malá část příspěvků se přejímala ze zahraničních periodik.

Jak vyplývá z úvodní programové úvahy Náš věk a literatura česká (autor asi V. Zelený), snahou O. bylo podat „co nejvěrněji obraz života duchovního doma i v cizině“, a pokud jde o literaturu, rozvíjet její obecně lidský ráz, kterého lze dosáhnout jen posilováním svébytnosti národních literatur, tedy i písemnictví českého, a to tím, že svou látku bude čerpat

z domácích zdrojů. K tomu je zapotřebí literární kritiky, která by odpovědně, soustavně a nikoli jen pochvalně sledovala domácí produkci a současně též informovala o dění v literaturách světových. Některými myšlenkami tak stať předjímala názory, jež později rozvinuli májovci. Vytyčeným cílům sloužila pravidelná rubrika věnovaná střídavě jednotlivým cizím literaturám: polské (poezie), ruské (mj. dopis prof. I. I. Srezněvského V. Hankovi o programu moskevského pedagogického institutu), anglické (náčrt vývoje až po Ch. Dickense a W. M. Thackeraye), francouzské (vývoj až k V. Hugovi, P. J. Bérangerovi a G. Sandové), a literárněhistorické studie: pojednání F. L. Vorlíčka o J. P. Koubkovi, anonymní o F. L. Čelakovském vyvolané monografií I. J. Hanuše i stručné představení slovinského slavisty B. Kopitara. Na konkretizaci obecného programu se však nejvýrazněji podílela kritika. Zabývala se soudobými časopisy, informovala o právě vydaném almanachu Perly české, obsáhlým rozborům byla podrobená a vysoce v nich oceněna stěžejní díla literatury 50. let, Erbenova Kytice (autor A. V. Mezník) a Němcové Babička, přísné posouzení Hattalovy Skladby jazyka českého K. J. Erbenem (šifra *n) vyvolalo (spolu s posudkem Čelakovského) Hattalův polemický spis. Jak O. chápal poslání národní literatury a její evropanství, prozradila kritika almanachu Lada-Niöla, v níž V. Zelený (šifra M.) odmítl Fričovy vstupní verše pro jejich temný smysl a ostře zaútočil na povídku Život sváteční pro náhledy jedné z postav na básnictví a konkrétně na poezii H. Heina. Ve jménu „rozluštění nejdůležitějších otázek, týkajících se člověčenstva“ recenzent odmítl Heinův odstup od dění i jeho posměvačnou ironii vůči všemu vyššímu snažení. V *Příloze k Obzoru* pak ještě vyšla obrana, v níž Frič objasnil svůj vztah k Heinovi a vysvětlil smysl své povídky i svých veršů a přiřadil recenzenta k omylným kritikům Máje. Následující replika Zeleného už jen se stupňující se podrážděností komentovala Fričovy vývoody. Bez ohledu na umělecké slabiny Fričovy tvorby spor vyjevil dvojí představu o roli literatury za absolutismu, ale též rozpory uvnitř časopisu, který sice programově hlásal potřebu světovosti literatury a jejího zaujetí pro obecné otázky lidstva, ale v kritické praxi ulpíval na tvorbě opírající se o pozitivní hodnoty národního bytí; v jejich jménu odmítal rozervanectví i reflexi všech drsných a disonantních životních jevů.

LITERATURA: V. N. (Nebeský): ref. O., ČČM 1855, s. 123; J. Vlček: Obrodné slovesné snahy doby Fričovy, in *Několik kapitol z dějin naší slovesnosti* (1912) → *Z dějin české literatury* (1960).

zp

Obzor (2)

1878–1910

První český vyhraněně katolický beletristický a populárně-naučný časopis, vyrostlý z literárních snah moravského kněžstva.

Podtitul: 1878–82 (roč. 1–5) List pro poučení a zábavu. – *Redaktoři:* 1878–81 (roč. 1–4) odp. red. A. Růžička, ve skutečnosti však O. řídil V. Šťastný, uváděný jako redaktor až 1882–1908 do č. 7 (roč. 5–31); 1908, od č. 8–10 (roč. 31–33) F. Dohnal a L. Tomášek. – *Vydavatelé:* 1878–79 (roč. 1–2) vycházel jako samostatná příl. listu Hlas (Brno); 1880–81 (roč. 3–4) A. Růžička; 1882–1905 (roč. 5–28) V. Šťastný; 1906–10 (roč. 29–33) Papežská knihtiskárna benediktinů rajhradských, vesměs Brno. – *Periodicita:* 1878 (roč. 1) 2x měsíčně, od 5. 5. do 20. 12. 16 čísel; 1879–83 (roč. 2–6) 2x měsíčně, od ledna do prosince 22 čísel (v prázdninových měsících pouze po jednom rozšířeném čísle); 1884–1905 (roč. 7–28) 2x měsíčně, od ledna do prosince 24 čísel; 1906–10 (roč. 29–33) 1x měsíčně, od ledna do prosince 12 čísel.

O. vznikl jako reakce na kulturní situaci v 70. letech 19. století, kdy se z pohledu katolických kněží literatura pod vlivem liberalismu stala „apoštolkou i výstředního neznabožství, i neslychané frivolnosti“ (Obzor 1878, s. 195). Chtěl bojovat proti „duševní otravě“ národa přicházející z ciziny a vyvracející základy křesťanské nauky i mravnosti; současně mínil přispět k národnímu vzdělání a zušlechtnění. Zaměřoval se zprvu na vzdělanější čtenářstvo, zvláště studenty, postupně však stále více usiloval o zdomácnění v rodinách (tomu hlavně v prvních ročnících překážela přílišná odbornost některých statí); nejpevnější kádr jeho čtenářů, širitelů a spolupracovníků tvořilo kněžstvo. O. přinášel v každém čísle statí z různých, hlavně humanitních oblastí a o aktuálních otázkách, několik básní a próz (z nich mnohé na pokračování). Ustálilo se v něm také několik rubrik. *Beseda*, uváděná po většinu let dvanáctiveršovou básní V. Šťastného, nejčastěji s didaktickým zaměřením (výbor z nich představuje sbírka V. Šťastného *Drobné kvě-*

ty), obsahovala kratší úvahy, aktuality kulturní i jiné, jubilejní připomenutí i nekrology, zprávy o činnosti katolických spolků literárních a studentských (jako Růže Sušilova, vydavatelské družstvo Vlast aj.) a citace z různého tisku. *Obzor literární* byl vyhrazen pro referáty o knihách a časopisech; stručná ohlášení knižních novinek a nových čísel časopisů obsahoval *Oznamovatel literární*, přejmenovaný 1885 na *Spisy redakci Obzoru zaslané*. *Listárna redakce* telegraficky hodnotila zaslané příspěvky, od poloviny 80. let se však objevovala jen ojediněle.

Duší O. byl V. Šťastný, který psal (též pod pseud. Josef Ruda a pod šiframi J. R., VI. Šť. a R. i bez podpisu) časové úvahy, glosy a polemiky, články historické, náboženské i literární, prózy a dominoval v počtu básní, od poloviny 80. do poloviny 90. let i v množství recenzí. Soustředil kněžské autory všech generací z Moravy a řadu také z Čech, a to z nejrozličnějších oborů, i část spisovatelů laických konzervativnější orientace, zprvu také některé své bývalé žáky z gymnázia (L. Čech, J. Herben, J. Hudec, F. Kameníček, J. Korec). Velikou pozornost věnoval O. historii, zvláště náboženské (V. Brandl, K. Eichler, A. Hlavinka, F. Janovský, F. Perka, F. J. Rypáček, F. Rudolecký, J. Sahuła, F. Snopek, J. Tenora, J. Vychočil), národopisu (F. Bartoš, V. Brandl, A. Hlavinka, M. Václavek aj.), jazykové kultuře (F. Bartoš, A. Hlavinka, F. Vymazal) a filozofické problematice, ústící často v polemiku s nenáboženskými směry (s materialismem, darwinismem, moderním pesimismem apod.) a v apologetiku katolictví (J. Pospíšil, dále F. Heusler, A. Kolísek, F. Kolísek, F. J. Konečný, M. Procházka), nepomíjel ani otázky sociální, především útlak a bídu dělnictva, k nimž přistupoval z hlediska křesťanského socialismu (R. Vrba, V. Šťastný, J. Hodinář), občas se zabýval i hudbou (B. Šťastný, K. Eichler), výtvarným uměním (J. Blokša, V. Kozel) a sporadicky některými oblastmi přírodovědy. Upevňoval slovanské povědomí přibližováním jazyků (F. Vymazal), života lidu i kultury jednotlivých slovanských národů. Hojně reagoval v básních, cestopisech i rozsáhlých statích na situaci Slováků (B. Simonides, o literatuře též J. Vlček, později J. Karník) a zastával se i spisovně slovenštiny. V literární oblasti usiloval O. o vytvoření katolického umění, které by se svou kvalitou vyrovnalo ostatní tvorbě. Oště polemicky vystu-

poval zprvu proti poezii J. Vrchlického, vytykáje jí smyslnost a pohanství, později hlavně proti protikřesťanskému a pesimistickému obsahu tvorby J. S. Machara i dekadentů; odmítal též zolovský naturalismus pro ulpívání na temných stránkách života, k realismu autorů ruských i některých našich (zvláště G. Preissové, M. A. Šimáčka) se však stavěl příznivě, zdůrazňuje jejich mravní cítění, případně i pochopení pro náboženskou duši lidu. Zaujímal poměrně tolerantní postoj k jinak orientovaným spisovatelům a vědcům, pokud neútočili na katolickou církev a neprojevovali mravní liberalismus, a dokázal kladně hodnotit jako celek díla tvůrců, k nimž měl jinak výhrady (např. J. Nerudy, zralého Vrchlického). Nejvýše stavěl dílo S. Čecha, s politováním však zaznamenával v některých jeho pracích pasáže nepříznivé kněžstvu a církvi. Polemicky se Šťastný utkával se svým žákem J. Herbenem, když proti němu hájil význam literární práce moravského kněžstva (Obzor 1885, s. 76), a později s jeho Časem, jindy se však na komentáře v něm otištěné souhlasně odvolával. – Největší význam měl O. v prvních dvou desetiletích své existence, kdy do něho psala většina moravských spisovatelů a kritiků i řada spolupracovníků z Čech. V poezii mu udával ráz především V. Šťastný, v próze F. Stránecká a na prvním místě V. Kosmák, který zde otiskl několik svých stěžejních prací (mj. 1882 Slečna Eugenie, 1883 Paní Eugenie, 1886–87 Chlubilova rodina), k nim později přibyli B. Zahradník Brodský a A. Dostál. *Básněmi epickými* (nejvíce pověstmi týkajícími se doby velkomoravské a legendami) i *lyrickými*, zvláště s tematikou náboženskou, vlasteneckou a přírodní, přispívali hlavně V. Ambrož, J. Š. Baar, S. Bouška, B. Čermák, F. Dohnal, Š. Dohnal, K. Dostál-Lutinov, F. Doucha, L. Grossmannová Brodská, J. Hudec, F. Chramosta (i pseud. F. Chrám), M. Kadlčáková, J. Kachník, A. Kaplický (pseud. J. Chod), J. Karník (vl. jm. J. Svítíl), A. Knotek, F. Konečný, K. Konrád, V. Koranda, K. T. Kotrouš, V. Koudelka, B. M. Kulda, F. Kyselý, F. Leubner, E. Masák, J. Navrátil (pseud. R. Stupavský), J. Nečas, V. Pakosta, L. Pammrová (pseud. L. Pohorská a J. Pohorský), A. Pavelčík (i pseud. A. Záhorský), J. Pavelka, F. Pěčka Místecký, A. Potěhník, F. S. Procházka (pseud. V. Lipín), A. Příbyl (pseud. Pravoslav Lipenský), A. Rozsypalová, F. J. Rypáček (pseud. J. Tichý), L. Scholz, F. Skalík, J. Soukop, J. Šorm, B. Šťastný,

V. Šťastný, A. Travěnc, F. B. Vaněk, J. J. Vejchodský, F. M. Vrána, J. Vránek Pohorský, P. Zaletěl. *Prózu historickou, venkovskou i časovou* pěstovali V. Ambrož, J. Š. Baar, V. Beneš Třebízský, F. Berková, B. Braunová, F. Čech, A. Dostál, A. Doufalík (i šifra -x, x), A. Hlavinka, A. Hrůza, A. Chlumecký, F. V. Kodým, V. Kosmák, Č. Kramoliš (i podp. Čeněk K.), M. Medňanský, A. Mrázek, L. Pammrová (pseud. L. Pohorská), A. Pastrnek (i pseud. A. F. Malina a A. P. Javorský), J. F. Podolský, G. Preissová, K. L. Řehák, M. Smolka, F. Stránecká, A. B. Šťastný, B. Šťastný, V. Šťastný, F. Valoušek, J. J. Váňa, J. Vojenský, B. Zahradník Brodský, V. Zika, na *cestopisy* se zaměřovali V. Ambrož, L. Bakešová, K. Eichler, T. Hudec, F. Nábělek, F. Venhuda, I. Zháněl, R. Zháněl. Beletristický obsah O. doplňovaly *překlady* z nejrůznějších literatur, hlavně slovanských, později sílil zájem také o autory západoevropské. Hlavním překladatelem próz byl A. Koudelka (i pseud. O. S. Vetti; přel. mj. větší práce H. Constience), později též A. A. Vrzal (pseud. A. G. Stín), básnickými překlady od 90. let přispívali mj. S. Bouška (zvl. z F. Mistrala) a F. Dohnal (i pseud. F. Léman). *O literatuře* psali v duchu národně tradičního postoje kromě V. Šťastného zvláště F. Bačkovský, F. Bartoš, V. Brandl, M. Procházka, F. J. Rypáček, k nimž se v kritické činnosti připojovali (někdy i obsáhlými rozborů na pokračování) J. Korec, K. Kořínek, J. Navrátil (pseud. R. Stupavský); od poloviny 90. let recenzní rubriku ovládly informační a doporučující referáty L. Grossmannové Brodské, P. Zaletěla a I. Zháněla, věnované namnoze četbě pro lid a mládež. Stále zesilující pokles zájmu o časopis nemohlo již zastavit ani omlazení redakce a snaha o modernizaci obsahu v posledních ročnících, kdy se O. dostal do rukou už zklidnělých příslušníků někdejší Katolické moderny, kteří chtěli z něj učinit opět list pro katolickou inteligenci (tehdy také přibylo překladů, recenzní část se pokusili pozvednout F. Dohnal a J. Karník). Zastaven byl „z příčin redakčních i nakladatelských“, hlavně proto, že „nepodařilo se vzbuditi proň čilejšího zájmu odběratelstva“.

LITERATURA: E. V. Hynek: Několik poznámek o beletristickém časopisectvě na Moravě, Lit. listy 1884, s. 173; V. K. (Kubíček): O., Hlídka lit. 1886, s. 80; ● polemiky: an. (J. Herben): Slavné redakci O. v Brně, Čas 1, 1886/87, s. 192 + Na obranu proti O., tamtéž, s. 224 + O. a Osvěta, tamtéž, s. 253 ●; R. (V. Šťastný): Dvacátý ročník O., Obzor 1897, s. 1;

I. Zháněl: Jubileum O., Hlas 1. 1. 1902; an.: O., Meditace 1908, s. 374; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–1885 (1911, s. 243).

pp

Obzor (3)

1941–1944

Exilový měsíčník pro literaturu, umění a kritiku.

Podtitul: 1941 (roč. 1) Literatura, umění, kritika; 1942 (roč. 2) Literatura, umění, věda, kritika. – *Redaktoři:* 1941–42 (roč. 1–2, do č. 6) B. Beneš s red. kruhem; 1942–43 (od č. 7 roč. 2 – roč. 3) V. Kripner s red. kruhem; 1944 (roč. 4) red. rada: K. Brušák, I. Jelínek, V. Kripner, J. Lederer (pseud. J. Klan), J. Löwenbach, O. Odložilík, O. Ornest. – *Vydavatel:* Českoslovák (čas.), Londýn. – *Periodicita:* měsíčník; 1941 (roč. 1) 8 čísel od května do prosince, 1942 (roč. 2) 8 čísel od ledna do října, 1943 (roč. 3) 10 čísel od ledna do prosince, 1944 (roč. 4) 3 čísla od března do listopadu.

O. vznikl jako literárně-umělecký časopis nepolitického poslání za podpory min. informací exilové českosl. vlády (vydavatelem se stal oficiální vládní orgán Českoslovák); okruh spolupracovníků tvořili literáti, kulturní publicisté a politici působící za 2. světové války v Londýně. V tíživém období izolace a jazykové bariéry se O. snažil vytvořit prostor pro nezávislou kulturu a umění a udržet kontinuitu jejich vývoje. V úvodní stati (Ze břehu na břeh) V. Fischl formuloval úkol kulturní emigrace: připravovat se na návrat do českého kulturního prostředí, tzn. hluboce, uvědoměle prožívat nové zkušenosti a poznání a umělecky z nich těžit a zároveň neztratit kontakt s domovem. O. si též stanovil za cíl navázat bližší kontakty s mladou britskou uměleckou generací. Nastolováním otázek o smyslu existence literatury v exilu, obecných problémů literární tvorby a témat týkajících se světa a kultury po válce a snahou o jejich objektivní chápání se O. odlišoval od mnohdy tendenčních a propagandistických projevů v kulturních rubrikách jiných exilových, spíše politicky zaměřených periodik.

O. se věnoval literatuře, umění a kritice ve všech aspektech: v ukázkách uváděl *poezii, prózu i drama* českých autorů jak emigrovaných (I. Jelínek, V. Fischl, L. Pánková, J. Mucha, K. Brušák, Z. Vršovský, L. Zink, V. Kripner,

A. Hoffmeister, E. Hostovský, F. Gottlieb, F. Langer aj.), tak domácích, a to od klasiků po současné mladé autory (J. Neruda, A. Sova, O. Theer, V. Dyk, K. Toman, J. Mahen, F. Šrámek, V. Nezval, K. Čapek, F. Hrubín, J. Drda, J. Pilař, Z. Bár, J. Hiršal aj.); ze slovenských autorů tiskl T. H. Florina a V. Roye. Pozornost věnoval O. i *překladové literatuře*, hlavně britské provenience, kromě toho i polské, maďarské a sovětské. Z angličtiny byli překládáni např. L. Mac Neice, W. H. Auden, D. H. Lawrence, T. S. Eliot, S. Spender (nejčastěji J. Muchou, L. Pánkovou, V. Kripnerem a J. Sedlákem). V části věnované *kritice* se recenzentská činnost zaměřovala na českou produkci emigrantskou i domácí (B. Beneš, J. Mucha, L. Pánková, V. Kripner; referáty byly často publikovány pod neznámými šiframi či anonymně), méně se O. zabýval situací slovenské literatury (články uveřejňoval K. Synek a V. Clementis). Obsáhlou část této rubriky tvořily recenze anglicky psané literatury krásné, historické i politické (např. H. G. Wells, P. B. Shelley, G. G. Byron, W. H. Auden). Pozornost O. průběžně věnoval česko-anglickým vztahům, hlavně kulturním, v historii i současnosti. Ostatní aktivity uměleckého a kulturního světa emigrace mapovaly články o výtvarném umění (J. Mucha), rozhlase (J. Kodíček), filmu (J. Weiss), o divadle (J. Mucha), o hudbě (J. Mucha, L. Kundera). Kriticky reflektována byla výjimečně i literatura filozofická (K. Brušák o M. Srbovi, J. L. Hromádka o E. Rádlovi). Obsáhlejší studie o anglické literatuře uveřejnili V. Fischl, J. Lederer, K. Brušák, což souviselo od 1943 (roč. 3) se stoupajícími nároky a ambicemi O.: prosazoval se odbornější literárněhistorický přístup, přibýlo recenzí o domácí produkci a posílila překladová část. – *Obraz* o československé emigraci v USA přinesl tzv. americký O. (roč. 2, č. 6), jenž uvedl ukázky z americké literatury a referáty o ní; články o americkém divadle (J. Voskovec, J. Werich, H. Haas), o výtvarném umění (H. Feigl), o českých hudebnících v Americe, tj. o B. Martinů, J. Novotné, R. Firkušném (J. Löwenbach); o amerických univerzitách referoval O. Odložilík.

LITERATURA: I. Jelínek in Jablko se kouše (1994, s. 507).

vs

Obzor literární a umělecký

Obzor literární a umělecký

1899–1902

Časopis orientovaný na historii a kritiku české literatury a umění, které sledoval i ve vztazích k evropským uměleckým a myšlenkovým proudům.

Redaktor: 1899–1901 (roč. 1–3) J. Vlček; 1901/02 (roč. 4) J. Kamper. – *Vydavatel:* 1899–1901 (roč. 1–3 do č. 4) Bursík a Kohout, Praha; 1901 (roč. 3, od č. 5) Vydavatelské sdružení Obzor; 1901/02 (roč. 4) Umělecká beseda, Praha. – *Periodicita:* 1899 (roč. 1) od března do prosince 14 čísel; 1899/1900 (roč. 2) od prosince do prosince 18 čísel (č. 10–11 jako dvojčíslo v červenci 1900); 1901 (roč. 3) od ledna do června 9 čísel; 1901/02 (roč. 4) od prosince do září 20 čísel (č. 1–2 a 3–4 jako dvojčíslo v prosinci 1901). – *Příloha:* 1901/02 (roč. 4) Česká bibliografie (pořádal Z. V. Tobolka).

Časopis soustřeďoval příspěvatele s různým oborovým i metodologickým zaměřením. V původních statích převažoval však zřetel historický zásluhou osobnosti literárního historika J. Vlčka, hlavního redaktora O., který ke spolupráci získal zejména literární historiky (J. Jakubce, A. Krause, J. Krejčího, J. Máchala, A. Nováka aj.). Ve 4. roč., jehož vydávání se ujal Umělecká beseda, navazující tak na svůj Obzor literární z 1867, a redaktor J. Kamper, se obměnila skladba příspěvatelů (nově např. V. Dresler, V. Dyk, J. Karásek, M. Marten) a zvýšil se důraz na souvislost české kultury s myšlenkovými proudy evropskými. Vedle studií byla ve všech ročnících věnována hlavní pozornost recenzím a referátům, oddíl *Rozhledy* se zabýval divadlem, hudbou, výtvarným uměním, přinášel přehled časopisecký (ve 4. roč. obsáhlejší rubrika *Hlídky revuí*) aj., rubrika *Oznamovatel* upozorňovala na nové knihy, na chystané překlady, tiskla nekrology a drobnější zprávy, *Hovorna* byla určena časovým návrhům, poznámkám a připomínkám. 4. roč. zavedl oddíl *Paměti a korespondence*, od 2. roč. byla občas zařazována rubrika *Fejeton*, která však převážně publikovala literárněhistorický materiál.

Programem O. I. u. bylo hodnocení soudobého stavu české umělecké tvorby a analýza jejího vývoje v předcházejících obdobích. Za redakce J. Vlčka zveřejňoval časopis *studie a články* (mnohdy v několika pokračováních) převážně s domácí literárněhistorickou, případně teatrologickou i muzikologickou pro-

blematikou. Vedle prací Vlčkových (o slovenských Starých novinách literárního umění a o obrozenských dramaticích) patřily k zásadním studiím práce J. Jakubce o české epigramatice, A. Nováka o pojetí národního obrození a F. A. Šubrtu o dějinách české dramaturgie, dále *monografické stati* J. Boreckého (J. Zejher), J. Jakubce (F. L. Čelakovský, K. Havlíček Borovský, J. Kollár), J. Kampra (E. Bozděch), J. Krejčího (K. Světlá), J. Máchala (V. K. Klicpera, P. Šedivý), Z. Nejedlého (Z. Fibich), A. Nováka (K. V. Rais); o cizích autorech pojednával A. Kraus (G. Hauptmann), F. Sekanina (H. Sienkiewicz), K. Velemínský (L. N. Tolstoj) a J. Vrchlický (A. de Quental), mimoto L. Čech a J. Krejčí se zabývali problematikou literárněvědnou a O. Hostinský kulturněhistorickou. Ve 4. roč. se v oddílu studií poměr české a cizí tematiky proměnil. *O umění domácím* psal J. Kamper (J. J. Kolár), J. Koula (B. Schnirch) a J. Vlček (o literatuře předbřežného Slovenska), *o cizím* J. Borecký (V. Hugo), V. Dresler (polská a ruská literatura), V. Dyk (Ch. D. Grabbe), J. Hrubý (N. V. Gogol), Č. Ibl (pseud. Č. Bíl; G. G. Byron); byly zde též publikovány teoretické stati Z. Nejedlého o pantomimě a E. Hellmera o plastice (překl. O. Theer) a dále pojednání Ch.-H. Hirsche o současném francouzském románu (překl. H. Jelínek). Obsáhlejší a stabilní součástí časopisu byly kritické úvahy, recenze a referáty, které usilovaly spolehlivě a aktuálně informovat čtenáře o současné, především domácí, ale i cizí tvorbě. Pozornost zde byla věnována nejen novinkám v literatuře a umění a v příslušných odborných disciplínách (literární historie, historie umění i lingvistika), ale i v dalších příbuzných humanitních oborech, jako historiografie, kulturní historie, filozofie, psychologie, pedagogika, knihověda aj.; *recenzenty odborných prací* byli F. Čáda, L. Čech, F. Drtina, R. Dvořák, B. Foustka, L. Hofman, J. Jakubec, J. Kamper, J. Koloušek, A. Kraus, F. Krejčí, Z. Nejedlý, V. J. Nováček, V. Pospíšil, E. Smetánka (i šifra E. S.), B. Šimon, Z. V. Tobolka (i šifra T.), J. Vančura, J. Vlček aj. *Literaturu původní i přeloženou*, jednak v interpretačních pojednáních a recenzích, jednak v stručných informativních referátech (někdy sdružovaných do podrubriky *Nové knihy*), sledovali: A. Bačkovský (pseud. Jean Rowalski), J. Borecký, V. Dyk, J. Hradil, J. Kamper, J. Karásek (vesměš podp. Jiří ze Lvovic), J. Krejčí, E. z Le-

šehradu, M. Marten (i šifra M.), A. Novák (i šifra A. N.), J. Patočka, A. Pražák, F. Sekani-
na, L. Suchý, F. Táborský, J. Vlček, J. Vodák
(i šifra jv.) aj. O *činohře* psali J. Borecký,
J. Kamper (ve 4. roč. šifra α), A. Pražák, F. Tá-
borský, J. Vodák (převážně šifra jv.) aj.; o *hud-
bě* referovali J. Branberger (i šifra B.), L. Do-
lanský (i šifra L. D.), E. Hoffer (i šifra E. H.),
Z. Nejedlý; *výtvarným uměním* se zabývali
J. Hradil, J. Kamper, J. Patočka, F. Táborský. –
V rubrice *Fejeton* (2. a 3. roč.) vycházela bibliog-
rafie díla J. Arbese, kterou sestavil sám autor,
v téže rubrice (3. roč.) otiskl P. M. Haškovec
osm dosud neznámých básní J. Nerudy; Neru-
dovo autorství popřel F. Vodička in J. N.: *Básně*
2 (1956, s. 332). Oddíl *Paměti a korespondence*
(4. roč.) publikoval dopisy J. Zeyera a také L.
Stroupežnického, K. Velemínský zde uvedl
ukázky z rukopisné pozůstalosti G. Pflēgra
Moravského.

LITERATURA: -Gg.-: Kronika časopisecká, Besedy Času 6, 1900/01, s. 214; Milan S.: Počátek sezony časopisecké (též k charakteru a k příčinám zániku Obzorů), Čes. revue 6, 1902/03, s. 58.

zt

Obzory

1905–1906

Měsíčník pro literaturu a umění publikující především autory tzv. generace buřičů.

Podtitul: Umělecký měsíčník (pouze v tiráži). – *Redaktor:* A. Bouček. – *Vydavatel:* V. Brunner, Praha. – *Periodicita:* měsíčník; celkem 10 čísel od listopadu 1905 do října 1906, č. 6–7 jako dvojčíslo, 8–10 jako trojčíslo. – *Příloha:* Dvě obrazové přílohy v každém čísle (z nich jedna, původní grafika, pouze pro abonenty).

O. chtěly soustředit zejména tvorbu představitelů mladé generace ze zlomu století; sama osoba redaktora, anarchistického publicisty a vydavatele A. Bouček, naznačila, že se hlavní okruh přispěvatelů rekrutuje z nonkonformní skupiny literátů scházejících se v tzv. olšanské vile S. K. Neumanna. O. přinášely hlavně beletrii, jen občas kritické příspěvky, jejich pravidelnou součástí byly reprodukce výtvarných děl. Na úpravě revue se podílel vydavatel V. H. Brunner; podle jeho svědectví vykonával re-

dakční práci převážně R. Těsnohlídek. Časopis po deseti číslech zanikl pro nedostatek odběratelů. – Při O. začala vycházet knižní Edice Obzorů, realizovány byly 2 svazky.

Profil O. určovalo převažující generačně skupinové složení jejich přispěvatelů. *Verše* zveřejňovali vedle S. K. Neumanna (několik básní z cyklu Z -ické idyly) V. Dyk (Prolog k básnické skladbě Milá sedmi loupežníků), R. Hašek, J. Mahen (jako 3. sv. Edice Obzorů byla inzerována, leč již nevyšla M. sbírka Plamínky), F. Šrámek, K. Toman (T. sbírka Melancholická pouť byla 2. sv. Edice Obzorů), též V. Chaloupecký, V. Pokorný, B. Polan (pseud. B. Mára), J. Rosenzweig, A. Sova, F. Taufer; redakce též zařadila verše předčasně zemřelého básníka, příbuzného K. H. Máchy, V. Máchy (podle ohlášení se sbírka M. poezie měla původně stát 1. sv. vydávané edice). V *prozaických příspěvcích* byly nepočetnější práce R. Těsnohlídka (i šifra R. T. a pseud. Kristian Brunner; T. sbírka povídek Dva mezi ostatními vyšla jako 1. sv. Edice Obzorů), pak i jeho ženy J. Kopecké (Nikésonte); dále byly publikovány prózy J. Bláhy, J. Mahena, H. Malířové, J. Opolského, V. Pokorného, F. Šrámka a též próza záhy zemřelého K. Zelenky (podp. Svatopluka Zelenka) a pseud. autora Xaver. Drobné *překlady* naznačily převažující orientaci na moderní evropskou literaturu; literaturu anglickou (R. Kipling) uvedl L. Hilbich, francouzskou (T. Corbière) V. Dyk (an. otištěna též próza Ch.-L. Philippa), italskou (A. Beltramelli) L. Pfuster (i šifra K. P.), polskou (S. Przybylszewski, J. Wroczyński, S. Żeromski) J. Burian a K. Rypáček (i šifra K. R.), ruskou (I. Bunin) V. Smrž, severskou literaturu (B. Bergman, K. Hamsun, S. Obstfelder) J. Mahen (pseud. J. Sequens) a R. Těsnohlídek; anonymně vyšel překlad listů A. Dürera. *Z literárněkritických prací* byla nejzávažnější úvaha J. Mahena (pseud. H. Lang) o tvorbě a osobnosti J. S. Machara; mj. byl též otištěn úryvek z práce T. Nalepiňského o Dostojevském. Nepravidelná rubrika *Poznámky* (připravovaná zřejmě R. Těsnohlídekem, uváděná však anonymně a jednou pod T. pseud. Jan Max) glosovala soudobý literární a umělecký život. *Z výtvarněkritické oblasti* zveřejnily O. v překladu Z. Braunerové (šifra Z. B.) esej S. Makovského o malíři N. K. Roerichovi. Každé číslo O. obsahovalo *obrazové reprodukce* (J. Benda, V. Beneš, V. H. Brunner, E. Burne-Jones, A. Dürer, V. van Gogh, A. Hof-

Obzory

bauer, Hokusai, É. Manet, N. K. Roerich, F. Valloton aj.).

LITERATURA: an.: Dne 1. listopadu vyšlo 1. číslo..., Osvěta lidu 1905, č. 94; an.: Listárna redakce, Obzory 1, 1905/06, obálka č. 8–10, s. 2; –jer.: O mladé literatuře (též ref. O.), Čes. Západ 1906, č. 14; V. H. Brunner: Vzpomínka, in J. Dvořák: Čtení o Mahe-novi a Těsnohlídkovi (1941, s. 150).

zt

Odeon (nakladatelství)

Působnost 1925–1940, 1946–1949.

Zprvu kmenové nakladatelství umělců sdružených v Devětsilu, později nakladatelství zaměřené zejména na překladovou beletrii a publicistiku komunistické orientace; působilo v Praze.

Založil je a řídil do 1940 Jan Fromek (* 14. 5. 1901 Praha, † 22. 3. 1966 Praha), 1946–49 Zdenka Fromková (roz. Kohnová, poprvé provdaná Schmolková, * 30. 12. 1891 Čechovice u Vlašimi, † 23. 11. 1971 Praha). Fromek pocházel z chudé rodiny, 1915 po úmrtí otčima přerušil z existenčních důvodů studia na gymnáziu, 1915–18 se vyučil knihkupcem u firmy Alois Srdce (1916–18 absolvoval dvouletou odbornou školu Grémia knihkupců a nakladatelů). Zaměstnan byl v Ústředním dělnickém knihkupectví a nakladatelství, po rozkolu v soc. demokratické straně 1920 přešel do nově zřizovaného Komunistického knihkupectví a nakladatelství, kde se seznámil s J. Seifertem a jeho prostřednictvím i s dalšími levicově orientovanými umělci sdruženými v Devětsilu. Po návratu z vojenské prezenční služby 1924 a krátkém působení v Zemědělském knihkupectví A. Neubert založil na podzim 1925 za spolupráce své první ženy Zdenky a z jejího věna vlastní nakl. O., v němž jako zahajovací svazek stejnojmenné knižnice vydal román V. Vančury Pole orná a válečná. Koncesi získal v únoru 1926 do Přemyslovy (dnes Staropramenné) ul. čp. 724 na Smíchově. T. r. se zúčastnil založení nakl. sdružení Kmene, v němž působil do 1930 (1928 uspořádal s K. Janským Seznam knih vydaných členy Klubu moderních nakladatelů Kmen). Ediční program O., koncipovaný zejména na schůzkách neformální ediční rady (J. Honzl, E. Kohout, V. Nezval, K. Teige, Toyen, V. Vančura aj.) v pražských li-

terárních kavárnách, přinášel výlučně tvorbu umělců z okruhu Devětsilu, jejich inspiračních zdrojů a uměleckých vzorů, přičemž rozhodující vliv na profil nakladatelství měl K. Teige. Počátkem 1927 se nakladatelství, jehož základní řadu postupně doplňovaly další knižnice, přestěhovalo do Chotkovy (od 1928 Vítězná) ul. 11 (čp. 530). Zřízení malé výstavní síně (fungovala jen do listopadu t. r.) přineslo výstavy Osvobozeného divadla, prací A. Hoffmeistra, J. Čapka a O. Mrkvičky. V témže roce O. rovněž zahájil vydávání prestižních a vysoce ztrátových edičních projektů – díla M. Prousta (14 sv.) a časopisu ReD. Koncem 20. let byl finanční základ nakladatelství vyčerpán. Pokušem o rozšíření jeho čtenářské základny při zachování avantgardního edičního programu bylo zařazení dobrodružného cyklu Fantomas P. Souvestra a M. Allaina (10 sv.). 1931 přesídlil O. na Nové Město do Jungmannovy ul. 1 (palác Báňské a hutní společnosti), na podzim 1932 do svého posledního působiště v Jungmannově 17 (dnes 11, čp. 23). Krize programu avantgardy spojená s rozpadem Devětsilu na přelomu 20. a 30. let znamenala nejen ztrátu vyhraněného edičního programu nakladatelství, provázenou finančními obtížemi a odchodem kmenových autorů do velkých nakl. domů, ale bezprostředně zasáhla i chod nakladatelství (názorové konflikty mezi spolupracovníky). Hrozící vyrovnávací řízení odvrátil Fromek snížením cen skladovaných knih, omezením produkce a úspěšným vydáním překladu románu D. H. Lawrence Milenec lady Chatterleyové. Po přechodném období 1931–33 našel nový ediční program ve vydávání překladové sovětské beletrie (1933 a 1935 navštívil SSSR), sociální prózy, literatury faktu a protifašistické publicistiky. Kontakty se sovětskými nakladatelstvími mu umožnily prodej části nákladu některých knih do SSSR. Až do konce 30. let kryl svým jménem nebo jménem firmy (též spolu s nakladatelem P. Prokopem) vydavatelské aktivity Komunistické internacionály, KSČ a dalších komunisticky orientovaných sdružení. Ediční program tohoto období byl formován zejména spoluprací s J. Procházkou, který působil jako překladatel marxistické literatury v Moskvě, a s překladatelem V. Borkem. Těsně před válkou výrazně spolupracoval s nakladatelstvím i Z. Nejedlý. V létě 1940 unikl Fromek před zatčením gestapem na Moravu, kde žil za pomoci F. Halase

zprvu ilegálně, později pod jménem svého nevlastního bratra L. Košty. Protože Z. Fromková nesměla z rasových důvodů řídit závod, za úředně nezvěstného Fromka po dohodě s ním i s rodinou vedl knihkupectví až do konce okupace jeho živnostenský náměstek F. Kořínek (* 1914), zaměstnanec O. od 1935. Nakladatelská činnost však byla přerušena. Po návratu do Prahy 1945 nastoupil Fromek spolu s K. Boreckým a J. Prokopovou do vedení nově zřízovaného nakl. KSC Svoboda. 1948–52 byl ředitelem vydavatelství Naše vojsko, 1952–56 ředitelem Státního nakl. dětské knihy, 1956–61 pracoval v publikačním odboru min. kultury a informací. Jeho druhou ženou, s níž se seznámil za války na Moravě, byla Jarmila F., roz. Dudková (* 1922), původně učitelka, po válce nakladatelská redaktorka a překladatelka z ruštiny. – Z. Fromková 1946 po rozvodu s Fromkem získala koncesi a obnovila nakladatelskou činnost O. Ediční program, jehož některé prvky navazovaly na avantgardní etapu předválečné činnosti, však již nerozvinula a do 1948 vydala jen 8 svazků. 1949 nakladatelství zaniklo a Fromková pracovala až do 1963 jako redaktorka nakl. Svoboda (od 1953 Státní nakl. politické literatury).

Základní knižnici nakladatelství byla *Edice Odeon* (1925–40, 88 sv.), která obrazela vývoj jeho programu od ortodoxní devětsilské koncepce 20. let přes hledání nové náplně na přelomu 20. a 30. let až k orientaci na převážně překladovou literaturu pod výrazným sovětským vlivem v duchu formujícího se socialistického realismu. V žánrově pestré skladbě devětsilského období byla zastoupena původní i překladová (převážně francouzská a ruská) poezie a próza (K. Biebl, F. Halas, K. Konrád, V. Nezval, S. K. Neumann, J. Seifert, V. Vančura; G. Apollinaire, I. Babel, B. Cendrars, J. Cocteau, J. Delteil, I. Erenburg, Ch.-L. Philippe, G. Ribémont-Dessaignes, J. A. Rimbaud, J. Romains, Ph. Soupault, J. Supervielle, Ch. Vildrac), filmové scénáře a divadelní hry (G. Apollinaire, A. Hoffmeister, J. Romains), reportáže (F. C. Weiskopf), odborné stati (J. Honzl, R. Jakobson, J. Štyrský, K. Teige, B. Václavek). Jako součást knižnice vyšel i románový cyklus M. Prousta *Hledání ztraceného času* a proustovská monografie B. Crémieux. V přechodném období boje o udržení existence 1931–32 charakterizují knižnici tři romány D. H. Lawrence. *Hledání nového programu, signalizovaného již*

1931 reportážemi A. Kurelly, završil vznik dvou řad uvnitř knižnice: 1934 *Spisovatelé Sovětského svazu* (10 sv. s překlady děl A. O. Avdějenka, D. Furmanova, M. Gorkého, J. Janovského, B. Jasenského, V. Katajeva, N. K. Krupské, K. Paustovského, A. Serafimoviče) a 1936 *Mezinárodní edice Odeonu* (6 sv. s překlady C. M. Arconady, H. Barbusse, J. Cassoua, P. de Kruifa, A. Smedleyové). Edice Odeon, která ve 30. letech profilovala snahu o čtenářsky co nejpřitažlivější výběr děl naplňujících estetický a ideologický model socialistického umění, zanikla 1940 výběrem z veršů S. Jesenina. Další knižnice devětsilského období prohlubovaly a rozvíjely směřování základní řady. Po neúspěšném pokusu o sešitovou knižnici *Románová knihovna edice Odeon* (1925 v ní vyšel překlad prózy V. Kaverina) vznikla pro práce menšího rozsahu *Malá edice Odeon* (1926–34, 22 sv.). V žánrovém spektru obdobím základní řadě a s převahou původní tvorby přinesla díla V. Borina, E. F. Buriána, J. Cocteaua, J. Honzla, V. Jenička, A. Nálevky, J. Racka, F. Slanga, G. Včeličky, J. Voskovce a J. Wericha aj. Průvodce Paříží, které v knižnici vydali J. Štyrský, Toyen a V. Nečas, byly dodatečně včleněny do samostatné knižnice *Sbírka průvodců Odeon* (1927–30, 4 sv.). Výlučně překladová *Bibliofilská edice Odeon* (1926–32, 10 sv.) přinesla kromě několika běžných titulů zejména prózy Ch. Baudelaira, J. Joyce, comte de Lautréamonta a markýze de Sada. Neprosadil se nevýrazný pokus o překladovou beletristickou knižnici *Románová knihovna Kosmopolis* (1927–28, 5 sv.; G. Bernanos, E. de Goncourt, N. Réstif de la Bretonne, E. Rhoidis, Stendhal). Prvním svazkem zanikla exkluzivní knižnice *Poezie* (1928, V. Nezval: Židovský hřbitov) i *Obrazová knihovna ReDu* (1929), redigovaná K. Teigem a velkoryse projektovaná pro monografická rozpracování témat stejnojmenného časopisu. Avantgardní období O. uzavírá odborná knižnice *Mezinárodní soudobá architektura* (1929–31, 3 sv.), na niž navázal Teige po svém odchodu z O. obdobnou knižnicí v nakl. V. Petr. Po zániku časopisu *Naše cesta*, redigovaného v Kladně V. Pekárkem aj., zaštil O. nakladatelsky 1933–34 čtyři svazky stejnojmenné knižnice *Naše cesta* (D. Bědnyj, F. Engels, M. Gorkij a V. Pekárek pod pseud. Pavel V. Kovář). Charakterem jí byla blízká knižnice politických brožur *Letáky Odeonu* (1934, 2 sv.). V druhé polovině 30. let vznikly

dvě populárně-naučné řady: knižnici *Fotografie objevuje svět* (1937–38, 3 sv.) redigoval J. Funke, knižnici *Příroda a člověk* (1939, 2 sv.) M. Matoušek. Chystaná knižnice *Záblesky*, která měla v poválečném O. navázat na jeho avantgardní tradici a v redakci J. Heislera uvádět zejména překlady textů imaginativní tvorby, již nebyla realizována a jediný vydaný titul (P. Eluard) vyšel mimo řady. Na překladech knih O. se v prvním období podíleli zejména J. Zaorálek a V. Koenig, později J. Heyduk, M. Hlávka, J. Hořejší, S. Jílovská, Z. Marešová, B. Mathesius, S. K. Neumann, K. Teige, J. Vobrubová-Koutecká, J. Weil aj. Sovětskou literaturu 30. let překládali zejména V. Borek a F. Píšek. – První pokus o periodikum O. byl nakladatelský časopis *Literární zprávy* Edice Odeon, který zanikl po vydání 1. čísla 1926. Výrazem devětsílského programu nakladatelství byl *Měsíčník pro moderní kulturu* ReD, redigovaný 1927–31 K. Teigem, a *Literární kurýr* Odeon, vydávaný 1929–31 v redakci J. Štyrského. Nezávislou revui soudobé hudby *Klíč*, kterou redigoval M. Očadlík, převzalo po 1. roč. (1930–31) nakl. Aventinum. V téže době se O. podílel spolu s nakl. *Průlom* na vydávání 1. roč. časopisu *Levá fronta*. Formálně kryl svým jménem *Fromek* vydávání čtrnáctideníku *Doba*, který s podtitulem *Časopis pro kulturní a politický život* redigoval náhradou za cenzurovaný komunistický tisk K. Teige (1934–35), a agenturních časopisů *Kominterny* *Týdenní přehled* politický, hospodářský a literární (3 roč. 1933–35) a *Tisková služba Progress* (jen 3. roč. 1938, od č. 2). Účast K. Teiga (tvůrce nakladatelské značky Odeonu) měla rozhodující vliv rovněž na výtvarné pojetí knih a časopisů odeonské produkce devětsílského období. Jeho četné grafické úpravy byly praktickou aplikací teoretických zásad konstruktivistické typografie. Teigovo pojetí stylově sjednotilo osobitá řešení dalších výtvarných spolupracovníků nakladatelství (zejména A. Hoffmeister, J. Jelínek, O. Mrkvíčka, J. Šíma, J. Štyrský a Toyen, ojediněle též J. Čapek, V. Obrtel, Z. Rossman, F. Zelenka aj.). Na konformnější výtvarné podobě produkce ve 30. letech s převažujícími fotomontážními obálkami se podíleli zejména J. Friml (vl. jm. K. Poličanský), J. Heartfield, F. Muzika a sám nakladatel (pod pseud. F. Zdeněk, jehož *Fromek* užil též u ojedinělého překlady).

KNIŽNICE. *Beletrie a práce o literatuře a umění*: Románová knihovna edice Odeon (1925); Edice Odeon (1925–40); Malá edice Odeon (1926–34); Bibliofilská edice Odeon (1926–32); Kosmopolis (1927–28); Poezie (1928); Obrazová knihovna ReDu (1929); Mezinárodní soudobá architektura (1929–31); Naše cesta (1933–34, 2. vyd. sv. 1 a sv. 4–7); Spisovatelé Sovětského svazu (1934–37, in Edice Odeon); Mezinárodní edice Odeonu (1936–39, in Edice Odeon). – *Ostati*: Sběrka průvodců Odeon (1927–30); Letáky Odeonu (1934); Fotografie objevuje svět (1937–38); Příroda a člověk (1939). ■ SOUBORNĚ VYDÁNÍ: M. Proust. ■ Z DALŠÍ PRODUKCE. *Původní práce*: 9 básníků Devětsílu (1928); M. Majerová: Veselé pohádky z celého světa (1930); M. Jirko: F. V. Mokřý (1936); F. Kovárna: Pravoslav Kotík (1936); Z. Nejedlý: Lenin (1937–38, 2 sv.); F. Schlögel-Merzin: Ale zítra... (1938); sb. *Nový realismus* (1940); J. Voskovec, J. Werich: Balada o Moravcovi, Nápis na hrobech (1946). – *Překlady*: L. Delarue-Mardrus: Buď krásná (1928); M. Proust: Vzpomínky (1930); B. Shaw: Co řekl B. S. Američanům o Rusku (1932); A. R. de Nerciat: Felicia aneb Mé zálety (1933); J. D'Orliac: Druhý manžel lady Chatterleyové (1934); M. Macmillan: Teta Saly v Americe (1935); ant. Leninismus (1936–38, spolu s nakl. P. Prokop); P. Suchanov: Rusky podle sovětských metod s označením přízvuku a podle nového pravopisu (1937); P. Eluard: Výbor básní 1918–1938 (1946); K. Roberts: Na volné, širé vody (1947) + Luza ve zbrani (1948). ■ PERIODIKA: *Literární zprávy* Edice Odeon (nakl. věstník, 1926, jen č. 1); ReD (1927–31); Odeon (1929–31); Klíč (1930–31); Levá fronta (1930–31, spolu s nakl. Průlom); Týdenní přehled politický, hospodářský a literární (1933–35); Doba (1934–35); Tisková služba Progress (roč. 3, 1938, č. 2–52). ■

BIBLIOGRAFIE: A. Zach: *Ediční dílo J. Fromka*, sb. O., dříve SNKLU (1967). ■ LITERATURA: P. Brouk (B. Václavěk): *Portréty českých nakladatelství 3*, Index 1930, s. 43; F. U. (Urban): *10 let O., Tvorba 1935*, s. 659; J. Šup: *U J. Fromka, Rozhledy 1937*, s. 53; J. Fromek: *Vzpomínka nakladatele*, sb. Zdeňku Nejedlému k 75. narozeninám (1953); F. Lukáš: *Rád práce J. Fromka, Za čtenářem 1959*, č. 17; J. Zapletal: „Jubilejní“ beseda s J. Fromkem, sb. *Knížka rozhovorů o novém ročníku Klubu čtenářů 1961* (1960); S. M.: *Soudruhu Fromkovi k šedesátinám, Tvorba 1961*, s. 502; K. Konrád in *Nevzpomínky (1961) + Vděčná vzpomínka*, sb. O., dříve SNKLU (1967); ● nekrology J. Fromka: J. Řezáč, *Kulturní tvorba 1966*, č. 13; J. Kuna, *LitN 1966*, č. 13; J. Šmíd, *RP 10*. 4. 1966 ●; A. Zach: O., sb. O., dříve SNKLU (1967) + J. Fromek a jeho O., *Kmen 1969*, č. 5; J. Malota: *Kramerius našeho času, Kurýr Odeonu 1971*, jaro; F. Kořínek: *Několik vzpomínek na Fromkovo nakladatelství O., Kurýr Odeonu 1975*, podzim; D. Kozlová: *Knihy s proslulou značkou O., Tvorba 1975*, příl. LUK, č. 12; in V. Nezval: *Depeše z konce tisíciletí (1981, s. 378; korespondence V. N. s J. Fromkem); J.*

Fromková: Památce dvou pokrokových nakladatelů, Lit. měsíčník 1988, č. 5; M. Krausová: Trvalé bydliště umění – O., Výběr z nejzajímavějších knih 1989, č. 4; J. Řezáč: Fromkův O., A. Zach: Karel Teige a nakladatelství O., oboje Jarmark umění č. 5, 1992.

az

Odeon (časopis)

1929–1931

Časopis stejnojmenného nakladatelství.

Podtitul: Literární kurýr. – *Redaktor:* Jindřich Štyrský. – *Vydavatel:* Jan Fromek, Praha. – *Periodicita:* prvních 8 čísel 1. (jediného) roč. vycházelo měsíčně od října 1929 do května 1930, poslední dvě čísla vyšla v lednu a červnu 1931.

O. se věnoval dílům, která právě vycházela v nakl. Odeon, a zařazoval i práce teoretické; navíc uveřejňoval faktografické informace o novinkách několika jiných nakladatelství a jejich celostránkové reklamy (Aventinum, Pokrok, K. Borecký, S. V. U. Mánes). Kromě článků o literatuře přinášel časopis ukázky z poezie, prózy a dramatu, dále zprávy o kulturním, zvláště literárním životě doma i v cizině.

V příspěvcích svého redaktora a dalších (zvl. B. Brouka) se O., orientovaný na nové literární proudy, stavěl proti slučování umělecké a politické revolučnosti a vůbec umění a politiky. Se specifickým zájmem časopisu o sexualitu v umění i mimo ně souvisely obrany umění před výtkou nemravnosti (J. Fučík, D. H. Lawrence aj.). Jednotliví autoři byli představeni komplexně: kromě článků o nich ukázkami z jejich díla, fotografickými a karikaturními portréty. Nejvíce pozornosti věnoval *O. překládaným spisovatelům:* J. Cocteauovi, J. Joyceovi, D. H. Lawrenceovi, M. Proustovi, J. A. Rimbaudovi aj.; z *českých autorů* pak F. Halasovi, V. Nezvalovi a V. Vančurovi, kteří sem přispívali také původními články (Nezval a Vančura mimo jiné několika rozsáhlými přednáškami o avantgardní literatuře). Méně byla publikována původní *poezie* (K. Biebl, F. Halas, J. Hořejší), více přeložená (M. Proust, J. A. Rimbaud). V rámci několika *prozaických příspěvků* (z českých prozaiků byl představen pouze Z. Vavřík) uveřejnil O. dopisy J. A. Rimbauda a O. Wilda. Výraznou převahu měly *úvahy, eseje, medailony a kritiky*, které psali

kromě již jmenovaných E. Hostovský, L. Linhart (o filmu), J. Seifert, K. Teige, J. Weil, méně A. Hoffmeister, E. z Lešehradu; B. Fučík uveřejnil obsáhlou kladnou kritiku Halasovy sbírky Kohout plaší smrt. Řídké jsou články o výtvarnictví a architektuře, ojedinělé o hudbě a tanci. Až do 7. čísla přinášel O. ilustrace od Toyen a od zahraničních autorů, většinou literátů samých.

pb

Otakar Odložilík

* 12. 1. 1899 *Kostelec* u Holešova
† 14. 7. 1973 *Bohinj* (Slovinsko)

Historik zabývající se zejména českou reformací a odkazem J. A. Komenského, reflektující též novodobou politickou a kulturní problematiku, autor esejů s uměleckou a literární tematikou, editor.

Pocházel z rolnické rodiny. Od 1910 studoval na gymnáziu, nejprve v Přerově, v kvintě ve Valašském Meziříčí, pak v Kroměříži, kde ve zkráceném studiu maturoval v březnu 1917. Hned poté nastoupil vojenskou službu, byl poslán na balkánskou frontu, onemocněl však malárií a bojů se nezúčastnil. 1918–22 studoval historii na pražské filoz. fakultě (učitel V. Novotný); 1923 získal doktorát prací *Jednota bratří Habrovanských*. 1920–23 absolvoval též studium na archivní škole, které ukončil státní zkouškou. Původně byl zaměstnán jako archivář, od 1925 jako koncipista v archivu min. vnitra, 1928–34 byl ministerským komisařem. 1926 se v Praze na filoz. fakultě habilitoval pro českosl. dějiny prací *Z počátků husitství na Moravě. Šimon z Tišnova a Jan Vavřinec z Račic*. T. r. tu začal přednášet s přestávkou letního semestru 1926/27, kdy podnikl studijní cestu do Anglie (1928 též do Polska); v Anglii pak působil ve šk. roce 1928/29 a 1929/30 jako lektor londýnské School of Slavonic and East European Studies při King's College. Po návratu přednášel dále na filoz. fakultě (po smrti V. Novotného 1932 převzal stoličí českosl. dějin), mimořádným profesorem byl jmenován 1934. 1938 odjel na studijní cestu do Anglie, o prázdninách t. r. se zúčastnil mezinárodního kongresu historiků v Curychu (pro své cesty byl výborně jazykově disponován, mluvil německy, anglicky, francouzsky, polsky, italsky,

chorvatsky). 1939 emigroval do USA, zde do 1940 přednášel na coloradské univerzitě v Boulder, později působil v Londýně. Po návratu z exilu opět přednášel (od 1946) na filoz. fakultě, tehdy byl jmenován řádným profesorem s platností od 1938. 1946 podnikl turné po Německu (mj. Frankfurt, Heidelberg, Berlín), kde přednášel o Československu příslušníkům americké armády. 1947 byl delegován na 1. zasedání Mezinárodního výboru pro vědy historické v Paříži, v listopadu 1947 byl členem českoslo. delegace při zasedání UNESCO. V dubnu 1948 mu byla udělena čtyřměsíční dovolená k přednáškové činnosti na univerzitě v Coloradu. V USA již zůstal a přešel jako profesor historie na univerzitu ve Filadelfii. V Americe žil až do smrti, podnikl však četné cesty do Evropy, později jako občan USA i do Československa.

Ústředním tématem O. badatelské činnosti byla česká reformace, její předhusitská etapa a především historie jednoty bratrské až po tragické údobí pobělohorské emigrace. Jako žák V. Novotného vycházel z důkladné analytické práce s domácími i zahraničními prameny, na jejímž základě postupně směřoval i k celistvějšímu zachycení osobnosti nebo doby, prokazujícímu schopnost vyváženého komponování celku a jeho výstižné stylizace. V počátcích, po prvotně *Jednota bratří Habrovan-ských* zaměřené k náboženskému sdržení z počátku 16. století, přispěl k poznání rodící se reformní ideologie a hnutí v několika pojednáních (*Jan Milíč z Kroměříže*, *M. Štěpán z Kolína*, *Z počátků husitství na Moravě...*) a vydáním spisu Matěje z Janova. Výsledkem postupně převáživšího studia bratrské problematiky byla jeho druhá významná edice, nové vydání Blahoslavova díla o jednotě bratrské, jemuž O. věnoval i obsáhlý výklad, dále materiálové stati s upřesňujícími pohledy na pobyt a styky Komenského v Anglii (*Z pansofických studií J. A. Komenského, Komenského poselství k milostivému létu 1631–1632* aj.), pak i další, rovněž materiálově založená pojednání o osudech českých exulantů (*Poslední Smiřičtí, Bratři na Slovensku* aj.), na něž navazovaly souhrnné práce, jednak ediční (*Z korespondence pobělohorské emigrace 1621–1624*), jednak vykladačské (*Ze zápasů pobělohorské emigrace*). Několik dílčích výzkumných linií vplynulo také do syntetizující historické biografie *Karel starší ze Žerotína*, v níž se faktograficky nepřetěžovaný tok vyprávění o významné politické

činnosti, soukromém životě a niterných zápa-sech rozporuplné Žerotínovy osobnosti začle-ňuje do obrazu domácího a evropského dění od přelomu 16. a 17. století po Bílou horu a její neblahé následky. V intencích tohoto tématu i svých trvalých zájmů zde věnoval O. značnou pozornost kulturním jevům příznačným pro vrcholný humanismus, především nevšední Žerotínově vzdělanosti, jeho a vůbec bratrským kontaktům se vzdělaneckou Evropou, s předními protestantskými univerzitami; po těchto stopách se vydával O. i nadále, např. v obsáhlé, v exilu vydané studii *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*. Přímo k dějinám české vzdělanosti a české univerzity se vázal příležitostný portrét *Mistr Jan Campanus*, tvořený se srovnávacím zřetelem k literárnímu obrazu Z. Wintra, jubilejní spis *Karlova univerzita 1348–1948* aj. K české reformaci se vracela řada dalších prací, psaných doma i v cizině: portréty J. Husa a J. A. Komenského, časopisecké články, studie věnovaná Jindřichu Matyáši Thurnovi (*Povstalec a emigrant*) a zejména také velká, anglicky psaná monografie o Jiřím z Poděbrad a jeho době (*The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440–1471*). Ještě v předválečné době přistoupil O. i k syntetickému vypsání dějin nebo jejich rozsáhlých úseků jako spoluautor kolektivních děl (Československá vlastivěda, Dějiny lidstva) a posléze jako tvůrce *Nástinu československých dějin*. Novodobé dějiny bývaly pro O. spíše jen tématem příležitostným (vedle přehledového nástinu např. studie využívající nově zpřístupněného materiálu k objasnění událostí r. 1848), v exilu však častěji reflektoval problematiku novočeské kultury, politiky i filozofie, pojednával o F. Palackém, J. Kollárovi, J. Šafaříkovi, F. L. Riegrovi aj. a propagoval odkaz T. G. Masaryka, stýkaje se s jeho názorem na smysl českých dějin (*Tři stati o české otázce, T. G. Masaryk*); mimoto se vyjadřoval k aktuální politické situaci (zvláště válečná publicistika v knize *Z druhého břehu*). Později se v jeho díle objevil i zvláštní druh cestopisné esejistiky, jejíž itinerář určovala umělecká díla nebo osudy jejich tvůrců a jež evokovala realitu kraje v souznění s prožitkem jeho fiktivního obrazu. Vznikl tak soubor *Obrázky z dvou světů*, jehož sjednocující motivací byla tvorba a život americké prozaičky W. Catherové; druhá série *Vzpomínky a ohlasy* vznikala za skutečných nebo pomyslných cest sledujících lokální inspi-

rance a životní dramata převážně českých básníků a umělců (J. Zeyer, V. Dyk, K. Kalašová, J. Mánes, A. Slavíček). Literární zájmy podnítily O. také k sestavení několika sborníčků české poezie a prózy.

PŘÍSPĚVKY in: Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1937); Bratislava (1931); Brázda (1935); sb. Co daly naše země Evropě a světu 1 (1939); sb. Comenius (New York 1972); Časopis archivní školy (1931); Časopis Matice moravské (1924–37; 1925 Z počátků husitství na Moravě. Šimon z Tišnova a Jan Vavřincův z Račic, i sep., 1928 Z pansofických studií J. A. Komenského, s edicí textu, i sep., 1929 Komenského poselství k milostivému létu 1631–1632, s edicí textu, i sep., 1930 Moravští exulanti Jiří a Jan Veselští–Laetové, i sep., 1931 Daniel Vetter a jeho cesta na Island, i sep., 1931 Bratří na Slovensku, i sep., 1932–33 Ze zápasů pobělohorské emigrace, i sep., 1935 Cesty z Čech a Moravy do Velké Británie v letech 1563–1620, i sep., 1936 Bohumil Navrátil, i sep.); ČNM (1930–37; 1937 Václav Novotný, učitel a buditel, i sep.); Časopis pro dějiny venkova (1931); Časopis Společnosti přátel starožitností českosl. v Praze (1930 v příl. O anglických podobiznách Komenského, i sep.); Čechoslovák (Londýn); Československé hlasy (Vsetín 1924); Českosl. vlastivěda 4 (1932); sb. Českou minulostí (1929, Komenský a anglický parlament); Čes. časopis historický (od 1923; 1923 Jednota bratří Habrovanských, i sep., 1946 Anglické a americké práce o slovanských dějinách z let 1939 až 1945, 1947 i sep.); Dějiny lidstva 6 (1939); sb. Doba bělohorská a Albrecht z Valdštejna (1934); Husův lid (Chicago, od 1940; mj. 1953 Nedejme se, 1954 Dni malých začátků, 1955 Miláček lidu svého, 1960 Francouzský pomocník J. A. Komenského, vše i sep.); sb. Jan Laichter (1935); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929, Dobrovský a anglický slavista John Bowring); Journal of Central European Affairs (Boulder, od 1941); Kladská stráž (Nové Město n. Metují 1925); sb. Královny, kněžky a velké ženy české (1940); Křesťanská revue (1946); La Revue française de Prague (1926, Madame de Staël et la police autrichienne en 1808, i sep.); Lid. noviny (1930–39); Lumír (1926); Nár. osvobození (1924–27); Naše doba; Naše věda (1924–28); Newyorské listy; Newyorský deník; Nová svoboda (1924); Nové Čechy (1933–35); Obzor (Londýn); sb. Od pravěku k dnešku 2 (1930, Poslední Smiřičtí, i sep.); sb. Padesát let. Sborník úvah a vzpomínek na Masarykovu republiku (Toronto 1968); sb. Padesát let Egonu Hostovského (New York 1958); sb. Padesát let Rudolfa Berana (New York 1967); Plzeňsko (1926); sb. Poznání (1936–37, Nástin českosl. dějin, i sep.); Prager Presse (od 1925); Prager Rundschau (1934); Quarterly Bulletin of the Polish Institute of Arts and Sciences in America (1943, Bohemia and Poland Medieval Plans of European Organisation, i sep.); Queen's Quarterly (1948, Beneš of Czechoslovakia, i sep.); Reformační sborník 3 (1929, Čeští

exulanti v Berlíně a Lešno); Rocznik Gdański (1933, Husyci na brzegu Baltyku w 1433 roku, i sep.); Rozhledy (1934); Sborník Archivu ministerstva vnitra (1928, Vyšetřovací komise z roku 1848 a jejich registratura, i sep.); sb. Sklizeň svobodné tvorby (Lund 1959); sb. T. G. Masaryk 1850–1937–1962 (Washington 1962); The American-Czechoslovak Fellowship (1942, Traditio lampadis, i sep.); The Slavonic Review, pokr. The Slavonic and East European Review (Londýn, od 1930; 1930 Comenius and Christian Unity, i sep., 1937 Karel of Žerotín and the English Court, i sep., 1946 Prague through the Ages, 1948 i sep.); sb. Tributes to T. G. M. (Londýn 1950); Věstník KCSN (1924–37; 1924 Utravkivistická postila z roku 1540, i sep., 1926 Leták M. Štěpána z Kolína o pronásledování kněží z roku 1393, s edicí textu, i sep., 1928 Bratra Jana Blahoslava Přerovského spis O původu jednoty bratrské a řádu v ní, i sep., 1932 ed. Z korespondence pobělohorské emigrace z let 1621–1624, i sep., 1935 Wyclif and Bohemia, i sep.); Zeitschrift für slawische Philologie (Heidelberg 1939); Zítřek 1–3. Sborník prací českosl. spisovatelů za hranicemi (New York 1942–44); Zvon (1937–38). ■ **KNIŽNĚ.** *Práce o historii, kultuře i literatuře:* Jan Milíč z Kroměříže (studie, 1924); M. Štěpán z Kolína (studie, 1924); Žižkovo vítězství u Hořic 1423 (studie, 1934); Zkázka Nymburka za třicetileté války (studie, 1934); Karel starší ze Žerotína (monografie, 1936); Nástin československých dějin (1937, upr. z původního vyd. ve sb. Poznání); Wyclif and Bohemia (studie, b. d., 1937); Odvěky úděl (úvaha, 1938); Mistr Jan Campanus (portrét, 1938); Vzkříšení mateřštiny (přednáška, New York 1941); Twilight or Dawn for the small Nations (stať, b. d., 1941); The Way of Light. The Glory and Martyrdom of Czechoslovak Scholars (stať, Chicago 1942); Jan Amos Komenský (portrét, Chicago 1942); Povstalec a emigrant. Kapitoly z dějin třicetileté války (studie, Londýn 1944); Tři stati o české otázce (Londýn b. d., 1945); Maják nad vodami (přednáška, Londýn b. d., 1945); Tvář Ameriky (EE 1946); Z druhého břehu. Úvahy z amerického exilu 1940–1945 (1946, s J. L. Hromádkou); Na kroměřížském sněmu 1848 a 1849 (studie, 1947); Karlova univerzita 1348–1948 (studie, 1948, i angl., franc., rus.); T. G. Masaryk (portrét, Chicago 1950); Jan Hus (portrét, Chicago 1953); Listy z dějin rodného kraje (EE, New York 1954); Obrázky z dvou světů (EE, Filadelfie 1958); T. G. Masaryk. His Life and Thought (portrét, New York 1960); Vzpomínky a ohlasy (EE, Filadelfie 1962); Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka (studie, Filadelfie 1964); Prague and Cracow Scholars in the fifteenth Century (studie, New York 1964); The Hussite King. Bohemia in European Affairs 1440–1471 (New Brunswick 1965); The Czech renaissance of the nineteenth Century (Toronto 1970). ■ **REDIGOVAL časopis:** Časopis Matice moravské (1931–33, s B. Novákem a S. Součkem); *sborníky:* Českou minulostí (k 60. nar. prof. V. Novotného,

Odložilík

1929, s J. Prokešem a R. Urbánkem), Zítřek 1–3. Sborník prací československých spisovatelů za hranicemi (New York 1942–44); *knižnici*: Prameny a texty k dějinám československým (1937). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: Matěj z Janova: *Regulae Veteris et Novi Testamenti* 5. O těle Kristově (1926, s V. Kybalem); J. Blahoslav: O původu jednoty bratrské a řádu v ní (1928); sborníčky poezie a prózy (rozmož.): *Vůně domova* (Boulder 1949); (vše ostatní New York): Čtení k 7. březnu (1950); *Kytice z českého kvítí* (1951); *Hrst perel* (1952); Čtení k Vánocům 1952; Čtení k Vánocům 1953; *Pocita Adamu Mickiewiczovi, básníkovi a věštci, 1855–1955* (1954); *Vánoce v Praze* (1955). ■

LITERATURA: J. Prokeš: ref. M. Štěpán z Kolína, ČMM 1925, s. 517 + ref. ed. Matěj z Janova, ČMM 1928, s. 235; B. N. (Navrátil): ref. ed. Jan Blahoslav, ČMM 1928, s. 444 + ref. studie Bratra Jana Blahoslava spis *O původu...*, ČMM 1930, s. 262; ● ref. Comenius and Christian Unity: ill. (A. Novák), LidN 26. 7. 1930; F. Ch. (Chudoba), ČMM 1930, s. 473 ●; R. Holinka: ref. studie Bratří na Slovensku, Bratislava 1933, s. 330; ● ref. Karel starší ze Žerotína: J. P. (Pelikán), ČSPS 1936, s. 190; L. Páleníček, Čin 1936, s. 346; Dr. E. Č. (Čapek), *Nové Čechy* 19, 1936/37, s. 222; J. Prokeš, ČNM 1937, s. 295 ●; ● ref. Nástin československých dějin: Z. Hájek, LidN 11. 3. 1938; Sk. (F. Skácelík), *Samostatnost* 23. 6. 1938 ●; ● ref. Mistr Jan Campanus: ill. (A. Novák), LidN 20. 5. 1938; A. Grund, NL 6. 10. 1938; J. Pešek, *Střední škola* 1939, s. 157 ●; Z. Dyková: ref. *Odvěký úděl*, *Samostatnost* 5. 1. 1939; ● ref. *Listy z dějin rodného kraje*: v. k., NŽ (Řím) 1955, s. 44; R. V. (Vlach), *Sklizeň* (Hamburk) 1955, s. 13 ●; K. R.: ref. *Obrázky z dvou světů*, NŽ (Řím) 1955, s. 95; A. Kratochvil: *Šedesátiny prof. O. O., Čes. slovo* (Mnichov) 1959, č. 1 → *Archa* (Mnichov) 1959, č. 1–2; ● nekrology: A. Molnár, *Kostnické jiskry* 1973, č. 27; M. Kaňák, *Čes. zápas* 1973, č. 34; J. Valenta, *Proměny* (New York) 1973, č. 3; J. D. (Dresler), *Čes. slovo* (Mnichov) 1973, č. 8–9 ●; V. Bušek: *Památku O. O., Proměny* (New York) 1974, č. 3; M. Čapek: *Několik vzpomínek na O. O., tamtéž*, 1975, č. 3; F. Kutnar in *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisceví* 2 (1977); M. Flegl: O. O. (k 100. výr. narození), *Kostnické jiskry* 1989, č. 34; M. Sekyrková: *Několik stránek ze života O. O., Sborník archivních prací* 1994, s. 34; J. Lehár: R. Jakobson: *Moudrost starých Čechů* (polemika o této knize v čes. exilu, též účast O. O.), ČLit 1995, s. 39; M. Rechcigl ml.: *Český historik v Americe, Českosl. týdeník* 1996, č. 15; V. Papoušek: *Střet dvou rozdílných modelů světa v oficiálním a exilovém cestopise padesátých let (též O. Obrázky z dvou světů)*, *Tvar* 1997, č. 4.

bs, et

František Odvalil

* 3. 10. 1880 *Jaroměřice* u Jevíčka
† 14. 1. 1938 *Jaroměřice*

Katolický básník, prozaik a překladatel, autor kázání.

Byl synem domkáře. Studoval na stredoškolské semináře v Kroměříži, studia však dokončil na tamním německém gymnáziu (mat. 1900). Poté navštěvoval kněžský seminář v Olomouci (zde působil v Jednotě bohoslovecké, jejíhož literárního kroužku byl krátce i předsedou), ve 3. roč. byl po consiliu abeundi vyloučen (bez udání důvodu, ale zřejmě pro účast v Katolické moderně) a kněžská studia dokončil v Praze, kde byl 1904 přes odpor olomouckých kněžských kruhů vysvěcen. Po krátké epizodě, kdy byl 1904–08 kaplanem v Chebu, působil celý další život jako duchovní správce v několika trestnicích (přičemž se nevyhnul disciplinárnímu řízení a různým šikanám ze strany nadřízených): 1908–22 v Praze na Pankráci, 1922–28 v barákovém táboře přeměněném jeho vlivem na ženskou trestnici na Mušlově u Mikulova, 1928–29 krátce na Borech u Plzně a 1929–37 v Kartouzích (Valdicích) u Jičína. Za pražského pobytu dovršil 1917 své vzdělání doktorátem teologie prací *O vzniku a vývoji schismatu východního* a od téhož roku byl členem olomoucké katolické Družiny literární a umělecké. 1937 se nemocen (trpěl kornatěním cév) vrátil do rodného kraje, kde u své sestry v Jaroměřicích zemřel.

Na literární dráhu pomýšlel O. od raného mládí, jako tercián napsal epos *Emigranti*, který zůstal v rukopise a později se ztratil. Debutoval zeyerovskými laděnou *Legendou o pěti růžích* v Kalendáři katolických novin na rok 1901. Pro Katolickou modernu a její revui *Nový život* byl získán K. Dostálem-Lutinovem. Studii *Joris Karl Huysmans* věnoval životopisu a parafrázi některých myšlenek právě zemřelého francouzského prozaika; přitahovala ho především Huysmansova výsledná konverze ke katolicismu, na hlubší analýzu jejich kořenů psychologických a filozofických a na interpretaci literárního díla však rezignoval. Po nečetných časopisecky publikovaných básních a prózách vydal O. dvě básnické sbírky nesložitého veršového i myšlenkového výrazu erbenovsko-hálkovského ražení: *Kvetoucí meze* (s naivně zbožnou mystikou a meditacemi k Bohu a sva-

tým, převažujícími nad pokojnými reflexemi nebo náladami, jež vyplynuly ze styku s moravskými prostými lidmi, přírodou a všedními věcmi) a *Co v duši zaléhalo* (zahrnující autorovy válečné dojmy, přírodní alegorie, satirické šlehy politickým a náboženským protivníkům i biblická či vlastivědná témata epická). O. básnická činnost vyvrcholila rozlehlejší veršovanou skladbou *Putování sv. Mikuláše*, obměňující s laskavým humorem a s úsměvnou fantazií tradiční legendární látku. Téměř zároveň vycházející sbírka *Černý koráb* (hrst drobné lyriky věnovaná jednotlivým měsícům roku, menší i rozsáhlejší epika většinou s nezáživnou aktualizací příkladů, často fiktivních, ze života světců) zůstala na úrovni veršování s pravověrně katolickým a klerikalizujícím zaměřením. Také trojice O. prozaických knih představuje konvenční katolické čtení: pokus o historický román lokalizovaný do rodného Jaroměřicka počátku 18. století a polemizující s Jiráskovým *Temnem* (*Svitání*); román ze současnosti s četnými místy suchopárné didaxe politické nebo nábožensko- a církevnědogmatické, ale i s kontrarpunktickými komentáři k nepříliš složitému vidění dobových maloměstských politických a náboženských sporů či spíše předsudků (*Kavky na věži*); soubor próz čerpajících z hagiografie (mj. oživující legendu o sv. Orosii), jež také vlastní dějovou invencí překračují tradici legendární či historickou a jsou proti oběma románům podány klidně plynoucím a úsporným epickým tokem bez mravoučných odboček a neorganických reflexí (*Pět legend*). – Valnou část své literární práce věnoval O. překladům (z francouzštiny, italštiny, němčiny, vlámsčiny, polštiny, ruštiny, ukrajinštiny a latiny). Pokud své překlady, převážně prózy, též naukové a kazatelské, nevydal knižně (spolupracoval se staroříšským J. Florianem a litomyšlským J. Portmanem), vycházely v konzervativně katolických časopisech a sbornících (K. Balmont, A. H. Bramberger, A. Deverne, O. Duhamel, P. Ernst, N. S. Gumiljev, J.-K. Huysmans, H. Charssonová, P. Keller, L. Le Cordon, S. Markovskij, E. Orzeszkowa, K. Pflieger, B. Prus, H. Sienkiewicz, F. Timmermans, M. Vološin, H. H. Wrangel aj.); četné překlady zůstaly v rukopise (P. Carin, P. Féval, A. Thérive a skoro celé dramatické dílo Claudelovo).

PSEUDONYMY: A. Milevský, Fra Di Valle (Nový život). ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (Olomouc 1913–30); Archy (Stará Říše 1927–41, 1945); Eva

(Olomouc 1905, 1907); Kalendář Katol. novin a r. 1901 (Ratiboř, dnes Racibórz, 1900, zde debut); Kalendář Matice cyrilometodějské na rok 1928 (Olomouc 1927); Kazatelna (Pelhřimov 1904–20); Kursy (Stará Říše 1925); Květy lásky (1919–35); Lid. listy (Brno, od 1922); Meditace (1909–10); Muzeum (Brno 1900–04); Našinec (Olomouc 1920–22); Nova et vetera (Stará Říše 1915–21); Nový věk (1916); Nový život (1904–07); sb. Stadium (Olomouc 1928); Studium (Stará Říše 1906–07). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Joris Karl Huysmans (studie, 1907); Kvetoucí meze (BB 1917); Co v duši zaléhalo (BB 1920); Svitání (R 1927); Putování sv. Mikuláše (B 1929); Pět legend (PP 1930); Černý koráb (BB 1930); Kavky na věži (R 1931). – *Překlady*: O. Dymov: Vlas (b. d., 1918); P. Claudel: Den sedmý odpočinkem (1920) + Město (1931); H. Ghéon: Člověk narozený z války (b. d., 1922); F. Jammes: Farář ozeronský (1922); P. Bourget: Etapa (1923); J. Bruno-Rubyová: Příklad abbého Jouvea (1923); H. Massoul: Dva poutníci milostivého léta (1925); L. Bertrand: Krev mučedníků (1925) + Svätý Augustin (1929); E. Demolder: Zapření Petrovo (1925) + Stará Voršila (1926) + Zlatý křest (1927) + Marnotratný syn (1930); F. Féval: Šuanové a modří (1926) + Svätý Diot (1935); H. Davignon: Kajícník (1928); J. Suberville: Hvězda z Lisieux (1929); H. Watzlik: Tri prózy (1930) + Jiřina (1936); F. Spirago: Nová kázání 1, 2 (1932, 1933); G. Ventura de Raulica: Království Ježíše Krista (1937) + Církev a stát čili Teokracie a césarismus (1937). – *Ostatní práce*: Řeči duchovní 1–3 (1. 1924, 2. a 3. 1925). ■

LITERATURA: ● ref. Joris Karl Huysmans: an. (F. X. Šalda), Novina 1908, s. 216 → KP 7 (1953); F. Žák, Slavorum litterae theologicae 1908, s. 4 ●; ● ref. Kvetoucí meze: jv. (J. Vodák), LidN 19. 12. 1917; B. Hora, Nový věk 9, 1917/18, s. 239 ●; L. Zamykal in F. O.: Co v duši zaléhalo (1920); ● ref. Co v duši zaléhalo: A. M. Píša, Kmen 4, 1920/21, s. 487; K. H. (Hikl), Naše doba 28, 1920/21 s. 300 ●; an. (J. Florian): ref. Kvetoucí meze, Archy 4, 1927; E. M. (Masák): ref. Svitání, Archa 1927, s. 131 + (M.) ref. Putování sv. Mikuláše, Archa 1930, s. 76; L. Zamykal: Básník F. O. padesátníkem, Náš domov 1930, s. 241; ● ref. Pět legend: vz. (V. Zelinka), Zvon 30, 1929/30, s. 686; M. (E. Masák), Archa 1930, s. 167 ●; M. (E. Masák): ref. Černý koráb, Archa 1931, s. 158; J. M. Svoboda: ref. Kavky na věži, Archa 1931, s. 327; B. Reynek: ref. Svitání, Akord 1931, s. 477; ● nekrology: F. Jemelka, Apoštolát sv. Cyrila a Metoděje 1938, č. 2; O. Svozil, Archa 1938, s. 51; pn (B. Polan), LidN 16. 1. 1938; J. F. (Florian), Archy 40, 1938; B. Reynek, Archy 42, 1938 ●; B. S. (Slavík): Vzpomínka na F. O., LidN 3. 10. 1940; J. Pinkava: Mušlovská léta básníka F. O., Jižní Morava 1984, s. 248 + Z dopisů Karla Dostála-Lutinova s básníkem F. O., Zprávy Vlastivědného muzea v Olomouci č. 268, 1992, s. 24; S. Batůšek: Bez udání důvodu (medailon), LD (Brno) 14. 1. 1993; J. Pinkava: Básníkovo srdce, Hanácké noviny 24. 1. 1998.

em

Oficium o svatém Cyrilu

Oficium o svatém Cyrilu

Po 869

Liturgická skladba byzantského ritu.

Oficium vzniklo pravděpodobně brzy po smrti Konstantina-Cyrila (někteří badatelé je datují s menší určitostí do 9.–10. století). Za jeho autora je považován Sáva, učedník soluňských bratří, vysvěcený 868 spolu s Metodějem a ostatními Konstantinovými učedníky v Římě na kněze. Pro jeho autorství mluví akrostich „Sjavja pjal“, který lze číst „Sáva pěl“.

Oficium obsahuje nešporní hymny a kánon. Četlo se 14. února, v den památky sv. Konstantina-Cyrila, učitele Slovanů. Autor připomíná jazykem bohatým na básnické figury významné Konstantinovy činy, především zásluhy o rozkvět slovanské liturgie, obranu slovanského bohoslužebného jazyka proti jeho odpůrcům a misijní činnost; je patrné, že k němu měl vřelý vztah a dobře znal fakta z jeho života. Oficium se těšilo po celý středověk velké oblibě: svědčí o tom značné množství opisů redakce bulharské, ruské a srbské z 11.–17. století. Všechny dochované rukopisy jsou psány cyrilicí, nicméně akrostich, resp. forma jeho zápisu, svědčí o tom, že protograf byl hlaholský.

EDICE: in Učenyje zapiski Imperatorskogo Kazanskogo universiteta (Kazaň) 1862, s. 1 (ed. V. I. Grigorovič); in Svedenija i zametki o maloizvestnyh i neizvestnyh pamjatnikach (Petrohrad 1867, ed. I. I. Srezněvskij); in Služba sv. slavjanskim apostolam Kirillu i Mefodiju v bolgarskom spiske XIV v., Rusksij filologičeskij vestnik (Varšava) 29/2, 1893, s. 193 (ed. A. I. Aleksandrov); Služba svjatomu Kirillu, učitelju slavjanskomu. Po rukopisi Pantelejmonovskogo monastyrja na Afone, Pamjatniki drevnej pismennosti i iskusstva (Petrohrad) 107, 1895, s. 1 (ed. A. I. Aleksandrov); K. F. Radčenko: Zametki o rukopisjach, chranjaščichsja v bolgarskoj mitropolii Skopje, s priloženijem služby Konstantinu Filosu po srednebolgarskomu spisku XIII v., Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 12, 1907, s. 158; in Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 15, 1910, s. 151 (ed. N. V. Šljakov); in Materialy po istorii vzniknovenija drevnejšej slavjanskoj pismennosti (Leningrad 1930, ed. P. A. Lavrov); in Bělgarski starini iz Makedonija (Sofie, 2. dopln. vyd. 1931, ed. J. Ivanov); in Kiril i Metodi 2 (Sofie 1934, ed. A. Teodorov-Balan); I. Gošev in Svetite bratja Kiril i Metodij. Materiali iz rękopisite na Sinodalnija carkoven muzej v Sofija, Godišnik na Sofijskija universitet, Bogoslovski fakultet 15/3, 1937/38, s. 99; in

Starobělgarski tekstove 3 (Sofie 1957, s. 283, ed. B. S. Angelov); in Izvestija na Dăržavnata biblioteka za 1956 g. (Sofie) 1958, s. 195 (ed. B. S. Angelov); Edin nepoznat prepis ot službata na Kiril Filosof, sb. Chiljada i sto godini slavjanska pismennost. 863–1963 (Sofie 1963, s. 295, ed. Ch. Kodov); in Iz starata bělgarska, ruska i sərbaska literatura 2 (Sofie 1967, s. 3, ed. B. S. Angelov); in Starobělgarski stranici (Sofie 1968, ed. P. Dinekov); Dva novootkriti prepisa ot službata na Kiril Filosof i njakolko beležki vărču nejnija sčastav, sb. Konstantin-Kiril Filosof. Jubileen sbornik po slučaj 1100-godišnina ot smärtta mu (Sofie 1969, ed. B. Rajkov); in sb. O Srblljaku 4 (Bělehrad 1970, ed. D. Bogdanovič); K. Nichoritis: Iz slavjanskite rękopisi na Velikata lavra v Sveta gora. Novootkrit prepis na službata na Kiril Filosof, Palaebulgarica (Sofie) 1982, s. 21 + Službata na Kiril Filosof, Cyrillomethodianum (Soluň) 8–9, 1984–85, s. 183; A. Naumov in Službata na sv. Kiril Filosof v edin kirilski rękopis ot Ljublin, Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia 1 (Sofie 1988, s. 293); K. Stančev, G. Popov in Kliment Ochridski. Život i tvorčestvo (Sofie 1988); in Kirillo-Metodievski studii 7 (Sofie 1990, ed. K. Nichoritis); B. Mirčeva in Za ošte edin prepis na službata za Konstantin-Kiril Filosof, Palaebulgarica (Sofie) 1993, s. 22. – *Překlady do češtiny*: Život a pochvala svatého Cyrila, učitele slovanského národa (Stará Říše 1927, přel. J. Vašica); J. Vašica in Literární památky epochy velkomoravské 863–885 (1966, 2. dopln. vyd. 1996). ■

BIBLIOGRAFIE: in B. Conev: Opis na rękopisite i staropečatnité knigi na Narodnata biblioteka v Sofija (Sofie 1910); in G. A. Iljinskij: Opyt sistematičeskoj kirillo-mefodijevskoj bibliografii (Sofie 1934); in M. Popruženko, S. Romanski: Bibliografski pregled na slavjanskite kirilski iztočnici za života i dejnostta na Kirila i Metodija (Sofie 1935); in M. Stojanov, Ch. Kodov: Opis na slavjanskite rękopisi v Sofijskata narodna biblioteka 3 (Sofie 1944); in I. Dujčev, A. Kirmagova, A. Paunova: Kirilometodievskaja bibliografija 1940–1980 (Sofie 1983); in S. O. Šmid a kol.: Svodnyj katalog slavjanorusskich rukopisnyh knig, chranjaščichsja v SSSR, XI–XIII vv. (Moskva 1984); in Katalog slavjanorusskich rukopisnyh knig, chranjaščichsja v CGADA v SSSR 2 (Moskva 1988); in D. Petkanova: Starobělgarska literatura, Enciklopedičen rečnik (Sofie 1992). ■ LITERATURA: in Kirillo-Mefodijevskij sbornik v pamjať o soveršivšemsja tysjačelietii slavjanskoj pismennosti i christianstva v Rossii (Moskva 1865; přisp. V. I. Grigorovič, A. V. Gorskij, P. S. Kazanskij, A. I. Arsenev); I. I. Srezněvskij: Služba sv. Konstantinu Filosu po vosmi drevnim spiskam, Svedenija i zametki o maloizvestnyh i neizvestnyh pamjatnikach (Petrohrad) 1867, odd. 3, s. 65; K. F. Radčenko: Zametki o rukopisjach, chranjaščichsja v bolgarskoj mitropolii Skopje, s priloženijem služby Konstantinu Filosu po srednebolgarskomu spisku XIII v., Izvestija Otdelenija ruskogo jazyka i slovesnosti

Imperatorskoj akademii nauk (Petrohrad) 12, 1907, s. 158; N. Děržavin: K voprosu o literaturnoj dejatelnosti Klimenta Veličskogo, Makedonski pregled (Sofie) 1927, č. 3; J. Pavić: Staroslovenski pjesnički kanon u čast sv. Metodija i njegov autor, Bogoslovka smotra (Záhřeb) 24, 1936, s. 60; D. Kostić: Bugariski episkop Konstantin – pisac službe sv. Metodiju, Byzantinoslavica 7, 1937/38, s. 189; B. S. Angelov: Njakoi nabljudenija vărchu knižovnoto delo na Kliment Ochridski, sb. Kliment Ochridski. Sbornik ot statii po slučaj 1050 godini ot smärtta mu (Sofie 1966); D. Trifunović: Stara srpska crkvena poezija, sb. O Srbijaku 4 (Bělehrad 1970); S. Kožucharov: Tärnovskata knižovna škola i razvitiето na chimničnata poezija v starata bälgarska literatura, sb. Tärnovska knižovna škola (Sofie 1974); V. Tkadlčik: K datování hlaholských služeb o sv. Cyrilu a Metoději, Slovo (Záhřeb) 1977, s. 85; K. Stančev: Normativnost na srednevekovnata estetika i poetika, Starobälgarska literatura (Sofie) 1980, s. 3; G. Popov: Novootkriti gimnografski proizvedenija na Kliment Ochridski i Konstantin Preslavski, Bälgarski ezik (Sofie) 1982, s. 3; D. Petkanova in Starobälgarska literatura 1 (Sofie 1986); A. Naumov: Službata na sv. Kiril Filosof v edin kirilski räkopis ot Ljublin, Studia Slavico-Byzantina et Mediaevalia Europensia (Sofie) 1, 1988, s. 293; K. Stančev, G. Popov in Kliment Ochridski. Život i tvorčestvo (Sofie 1988); B. Karastojanov: Notirani kanoni za Kiril i Metodij v ruski služeben minej, sb. II. međunaroden kongres po bälgaristika v Sofii 1986, Dokladi. Sv. 21. Kirilometodievistika (Sofie 1989); M. Jonova: Stilistični problemi na ranite starobälgarski chimnografski proizvedenija za Kiril i Metodij, Kirilometodievski studii (Sofie) 8, 1991, s. 100; D. Petkanova in Starobälgarska literatura, Enciklopedičen rečnik (Sofie 1992); B. Mirčeva: Za ošte edin prepis na službata za Konstantin-Kiril Filosof, Palaeobulgarica (Sofie) 1993, s. 22; B. Rajkov: Starata slavjanska služba na Konstantin Filosof-Kiril, Slavjanska filologija (Sofie) 1993, s. 1.

jš

Oficium o sv. Cyrilu a Metoději hlaholské

Asi polovina 14. století

Liturgické texty emauzských hlaholášů pro svátek sv. Cyrila a Metoděje.

Oficium se dochovalo v řadě rukopisných i tištěných chorvatských breviářů ze 14.–16. století, ale jazykové prvky a opakované zmínky o „zemi české“ a „národech českých“ prozrazují jeho český původ. Starším bádáním bylo různě datováno: od 9. do 14. století. Jak nověji

prokázal V. Tkadlčik, jeho nedochovaný archetyp vznikl teprve v klášteře Na Slovanech v Praze kolem poloviny 14. století, avšak za použití starých staroslověnských pramenů, které zřejmě zůstaly v Čechách zachovány z doby před zákazem slovanské bohoslužby koncem 11. století (potvrdil to nově objevený moskevský fragment emauzského liturgického kodexu). Všechny zachované rukopisy i tisky představují nejspíš další stadium liturgického zpracování.

Texty nepřímou doplňují obraz staroslověnské literární produkce o přemyslovských Čechách před koncem 11. století, prohlubují poznání charakteru slovanské liturgie a doplňují znalosti o cyrilometodějském kultu v Čechách. Liturgická struktura officia odpovídá běžné skladbě hodin v breviářích římského ritu, vlastní texty jsou mozaikou prvků z různých dob a různých prostředí. 12 známých rukopisů obsahuje dvě textové varianty: Starší, „lublaňská“ (podle Lublaňského breviáře ze 14. století), je určena pro svátek slavený v úmrtní den Konstantina-Cyrila 14. února a obsahuje více původních antifon a hymnů, jejichž text vychází z velkomoravských pramenů. Mladší varianta, „novljanská“ (podle tzv. Druhého novljanského breviáře z konce 15. století), zařazuje cyrilometodějský svátek podle specifické české tradice, která trvala od středověku po 19. století, na 9. březen a obsahuje větší počet textů přeložených z latinských předloh. Spojujícím prvkem obou textových rodin jsou zejména veršované hymny a lekce ze Života Konstantinova (poskytují cennou oporu pro rekonstrukci archetypu Života Konstantinova, protože jsou jeho nejstarším dochovaným textem). Z mladší varianty se vydělují skladby z Breviáře popa Mavra (15. století); zejména tím, že patery lekcí nevychází ze Života Konstantinova, nýbrž z jihoslovanské varianty Pochvalného slova sv. Cyrilovi.

EDICE: in Tisucnica slovjenskih apostola sv. Cirila i Metoda (Záhřeb 1863, ed. M. Mesić); Dvije službe rimskoga obreda za svetkovinu svetih Cirila i Metoda (Záhřeb 1870, ed. I. Berčić); A. Voronov in Glavnejšije istočniki dlja istorii svv. Kirilla i Mefodija (Kyjev 1877); I. Črnčić in Rimsko-slovinska služba sv. Kurilu i Metodu, Starine 1882, s. 210; M. Kević in Treća i najstarija glagolska služba sv. Cirila i Metodija, Program c. k. velike gimnazije u Spljetu (Split 1905); V. Vondrák in Kirchenslawische Chrestomathie (Göttingen 1910; 2. vyd. s tit. Církevňeslovanská chrestomatie, Brno 1925); P. A. Lavrov in Materialy

Oficium o sv. Václavu

po istorii vzniknovenija drevnejšej slavjanskoj pisemnosti (Leningrad 1930); M. Japundžić in Glagoljski brevijar iz g. 1465, Radovi Staroslavenskog instituta 2 (Záhřeb 1955); F. Grivec, F. Tomšič in Constantinus et Methodius Thessalonicenses. Fontes (Záhřeb 1960); M. Pantelić in Glagoljski brevijar popa Mavra iz godine 1460, Slovo (Záhřeb) 15–16, 1965, s. 94; in II. Novljanski brevijar. Hrvatskoglagoljski rukopis iz 1495, župni arhiv Novi Vinodolski (Záhřeb 1977, ed. M. Pantelić, A. Nazor); in An Anthology of Church Slavonic Texts of Western (Czech) Origin (Mnichov 1979, ed. F. V. Mareš); A. A. Turilov in Moskovskij otryvok Svatotomaševskogo breviarija, Slavia 1992, s. 409. – *Překlad do češtiny*: in Sborník velehradský 1 (Brno 1880; přel. I. Knigoljubec, tj. F. Snopek). ■

LITERATURA: I. Knigoljubec (F. Snopek): O počatcích úcty sv. Cyrila a Metoděje na Západě, Sborník velehradský 1 (Brno 1880); F. Pastrnek in Dějiny slovanských apoštolů Cyrila a Metoda s rozborem a otiskem hlavních pramenů (1902); I. Ohijenko in Istorija cerkovnoslovjanskoj movy 1, 2 (Varšava 1927, 1928); P. A. Lavrov in Kyrilo ta Metodij v davnoslovjanskomu pysmenstvi (Kyjev 1928); J. Vašica: De cultu SS. Cyrilli et Methodii in Bohemia et Moravia a saeculo XII usque ad saeculum XVIII, sb. Acta VII conventus Velehradensis (Olomouc 1937); J. Vajs in J. Dobrovský: Cyril a Metod, apoštolové slovanští (1948); F. Grivec in Konstantin und Method. Lehrer der Slawen (Wiesbaden 1960); R. Večerka: Velkomoravská literatura v přemyslovských Čechách, Slavia 1963, s. 398 + in Slovanské počátky české knižní vzdělanosti (1963); R. Turek: „Národy české“ lublaňského breviáře, Slavia 1963, s. 458; V. Kyas: Charvátsko-hlaholské texty Života Konstantinova, Slavia 1966, s. 530; J. Ludvíkovský: Cyrilometodějské oficium Adest dies gloriosa, Magnae Moraviae fontes historici 2 (Brno 1967); F. Graus: Die Entwicklung der Legenden der sogenannten Slawenapostel Konstantin und Method in Böhmen und Mähren, Jahrbücher für Geschichte Osteuropas (Mnichov) 1971, s. 161; V. Tkadlčík: Byzantinischer und römischer Ritus in der slawischen Liturgie, sb. Wegzeichen. Festschrift B. M. Biedermann (Würzburg 1971); I. Němec: K podílu Emauzského kláštera na rozvoji staré češtiny, sb. Z tradic slovanské kultury v Čechách (1975); V. Tkadlčík: K datování hlaholských služeb o sv. Cyrilu a Metoději, Slovo (Záhřeb) 1977, s. 85; M. Japundžić: Il culto e l'ufficio dei fratelli Cirillo e Methodio nella letteratura glagolitica, sb. Christianity among the Slavs. The Heritage of Saint Cyril and Methodius (Řím 1988).

vkl

Oficium o sv. Václavu

Konec 10. – 11. století

Soubor staroslověnských hymnů k bohoslužbě byzantského ritu.

O. o sv. V. k 28. září, dni Václavovy smrti, je dochováno ve 3 ruských rukopisech z 11. a 12. století. V starší době se někdy předpokládá i bulharský nebo ruský původ skladby, dnešní bádání však klade její vznik jednoznačně do raně přemyslovských Čech: text obsahově, jazykově a stylisticky závisí na památkách jednak velkomoravských (Kyjevské listy, Kánon ke cti Dimitrije Soluňského), jednak českých, jak církevněslovanských (První a zejména Druhá staroslověnská legenda o sv. Václavu), tak latinských (Crescente fide).

O. o sv. V. tvoří řada hymnických útvarů: sedálen, 3 stichiry, světilen, především však tzv. kánon: každá z jeho 8 písní (ód) sestává z převzaté vzorové strofy (irmosu) na téma některé z biblických kantik, ze 3–4 nově složených troparů (tj. zpěvů připomínajících hlavní události ze světceva života) a z převzatého troparu k Bohorodičce (bogorodičen). Zatímco verše řeckých předloh převzatých hymnů jsou sylabické, jejich slovanský překlad i nově složené tropany vycházejí z principu sylabotonického (opakuje se počet přízvuků v jednotlivých verších, poslední verš je zpravidla kratší). Ačkoli se celek oficia vztahuje ke slavnosti 28. září, zařadil autor do souboru i hymnus složený k slavnosti přenesení ostatků sv. Václava 4. března. – O. o sv. V. je spolu s písní Hospodine, pomiluj ny nejstarší básnickou skladbou českého původu. Obě tato díla vycházejí z tradice velkomoravské: jazykově, veršem, zřejmě i hudebně. Zatímco však paraliturgická píseň Hospodine, pomiluj ny zračí velkomoravské snoubení východní a západní liturgické tradice, liturgická i literární tvář Oficia je čistě byzantská. Tím, že čerpá i z latinské václavské legendistiky, dokládá pro 10.–11. století jednotu české kultury překračující hranice obou spisovných jazyků. Prostřednictvím dynastických a monastických kontaktů se václavské oficium dostalo na Kyjevskou Rus.

EDICE: I. I. Srezněvskij in Drevnije pamjatniki russkogo pisma i jazyka (X–XIV vv.). Dopolnenija (Petrohrad 1863); in FRB 1 (1873, ed. J. Kolář, též překlad); V. Jagić in Služebnyje minei za sentjabr,

oktjabr i nojabr v cerkovnoslavjanskome perevode po ruskim rukopisjam 1095–1097 g. (Petrohrad 1886); V. Vondrák in Kirchenslawische Chrestomatie (Göttingen 1910; 2. vyd. s tit. Církevněslovanská chrestomatie, Brno 1925); in Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs, s překl. J. Vašici); B. S. Angelov in Iz starata bǎlgarska, ruska i sǎrbska literatura 2 (Sofie 1967). – *Překlady do češtiny*: in FRB 1 (1873, přel. J. Kolář); J. Vašica in Z církevněslovanských hodin k sv. Václavu, Na hlubinu 1928, s. 337; V. Gruzín in Slovanský svatý Václav (1929, s ed. V. Jagiče); in Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile (1929, ed. J. Vajs, přel. J. Vašica); in ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký, přel. J. Vašica); in Staroslověnské legendy českého původu (1976, ed. E. Bláhová, V. Konzal, A. I. Rogov, přel. V. Konzal). ■

LITERATURA: I. I. Srezněvskij: Izvestije o drevnem kanone v čest sv. Vjačeslava češskogo, Izvestija Imperatorskoj akademii nauk po Otdeleniju ruskogo jazyka i slovesnosti (Petrohrad) 1856, s. 191; A. I. Sobolevskij in Materialy i issledovanija v oblasti slavjanskoi filologii i archeologii (Petrohrad 1910); V. Gruzín in Slovanský svatý Václav (1929); J. Vašica: Sv. Václav v památkách církevněslovanských, Hlídky 1929, s. 285 a pokr.; A. V. Florovskij in Počítanije sv. Vjačeslava, knjazja češskogo, na Rusi, Naučnyje trudy Russkogo narodnogo universiteta v Prage 2, 1929, s. 305; J. Vašica in Slovanská bohoslužba v českých zemích (1940); R. Večerka: Velkomoravská literatura v přemyslovských Čechách, Slavia 1963, s. 414 + in Slovanské počátky české knižní vzdělanosti (1963); J. Vašica: Původní staroslověnský liturgický kánon o sv. Dimitrijovi Soluňském, Slavia 1966, s. 513 + Zur grossmährischen und altschechischen Hymnodie, sb. Das heidnische und christliche Slawentum 2/2, Acta II Congressus internationalis historiae Slavicae Salisburgo-Ratisbonensis anno 1967 celebrati (Wiesbaden 1970); A. I. Rogov in Skazanija o načale češskogo gosudarstva v drevnerusskoj pismennosti (Moskva 1970); E. Pražák: K otázce původu a geneze slovanského václavského kánonu, LF 1972, s. 215 → Stati o české středověké literatuře (1996); E. Bláhová, V. Konzal, A. I. Rogov in Staroslověnské legendy českého původu (1976); E. Pražák: Slovanský václavský kánon v českém kulturním kontextu raného středověku, Slavia 1978, s. 404 → Stati o české středověké literatuře (1996).

vgl

Moravský demokratický novinář, autor kritik a studií, propagujících v německém prostředí českou básnickou a prozaickou produkci.

Podp. též Jan Ohéral Žalkovský. – Otec byl rolníkem. Po ukončení základního vzdělání v rodišti studoval O. na gymnáziu v Kroměříži (od 1823 třídy gramatikální), v Olomouci (1827–29 třídy humanitní) a v Brně tzv. filozofii. Studium však již po prvním semestru přerušil a věnoval se žurnalistice. Stal se 1830 spolupracovníkem K. J. Jurendeho, vydavatele kalendáře Mährischer Wanderer, a zároveň pokračoval v sebevzdělávání studiem anglické a francouzské politické ekonomie, francouzských utopistů, německé filozofie (G. W. F. Hegel) a autorů Mladého Německa (zvláště si cenil K. F. Gutzkova a H. Heina pro jejich smysl pro otázky sociální). Velký vliv na O. myšlenkové formování měla revoluce ve Francii a polské povstání 1830. Ve 30. letech se spřátelil s řadou moravských i českých vlastenců a polonofilů (F. C. Kampelík, F. M. Klácel, A. V. Šembera, F. Zach, K. Amerling aj.). Nové myšlenky šířil také mezi studenty teologie v Brně na literárních seminářích pořádaných ve svém bytě. Od Jurendeho 1833 převzal řízení kalendáře a 1838 se stal zároveň redaktorem nepolitického německého listu Moravia, kolem něhož sdužil české i německé spolupracovníky a který významně přispíval k poznávání i rozvoji Moravy. O. podporoval reformní snahy v zemědělství, usiloval o zřízení ústavu pro ochranu propuštěných vězňů a jejich dětí, stál u zrodu dětské nemocnice v Brně (1846). Jeho sounáležitost s rodnou zemí se vyvíjela od teritoriálního patriotismu až k moravskému separatismu. Uznával a prosazoval rovnoprávnost Němců a Čechů (jeho Moravia je dokladem česko-německé spolupráce před 1848), zároveň však žádal uznání moravské specifičnosti národní i jazykové (později ve svých Moravských nár. novinách prosazoval jazykové moravismy). Podílel se 1846–47 na přípravách vydávání českého časopisu Týdeník a stal se jeho spoluredaktorem, zároveň se účastnil politického dění, 1848 byl zvolen za poslance na říšský sněm v kraji přerovském a usiloval zde o spojení německé levice s českými poslanci proti vládě. Po rozpuštění sněmu v Kroměříži 1849 se ocitl bez prostředků. Pravděpodobně krátce vyučoval český jazyk na vojenském vychovatelském ústavu v Brně, poté se vrátil k žurnalistice a redigoval němec-

Jan Ohéral

* 21. 9. 1810 Žalkovice u Kroměříže
† 22. 6. 1868 Vídeň (Rakousko)

ko-české noviny Mährische Volkszeitung – Moravské nár. noviny, určené lidovému čtenáři z venkova. Protestní příspěvky zaměřené např. proti omezování tiskové svobody a proti rozsudkům nad účastníky revoluce vyvolaly policejní perzekuci a list byl 1852 zastaven. O. byl aktivním členem Jednoty moravské (1848), usilující o česko-německou rovnoprávnost, a 1849 vstoupil do Moravské nár. jednoty sv. Cyrila a Methuda, spolku pro rozvoj školství a vzdělávání na Moravě, 1850 se účastnil příprav na vydávání českého kalendáře Koleda. V téže době se z finančních důvodů pokusil samostatně hospodařit na pronajatém zemědělském statku v Křetině u Letovic, ale zadlužil se a byl nucen vrátit se k novinářské práci. Krátce redigoval Brüner Anzeiger und Tagesblatt (1855–56) a 1856 odešel i s rodinou do Prahy, kde se ujal řízení beletristického časopisu Erinnerungen a později novin Prager Morgenpost (1858–64), listu usilujícího zpočátku o národnostní umírněnost a demokratičnost, později ale protičesky a centralisticky zaměřeného. Kritikou české státoprávní politiky se O. také rozcházel s pražskou vlasteneckou společností. Začátkem 60. let se znovu pokusil zemědělsky podnikat, ale opět bezúspěšně. Značné finanční problémy ho nutily přispívat i do časopisů ideově zaměřených protičesky (německý nacionální list Ostdeutsche Post), čímž se dovršil jeho rozkol s českou stranou a O. 1864 odešel do Vídně. Zprvu vypomáhal v časopise Presse a od 1865 převzal redakci centralistického Wiener Constitutionelle Vorstadtzeitung.

Třebaže se O. jako publicista zaměřoval především na otázky hospodářské a sociální, v časopisech a novinách, které redigoval, věnoval pozornost také literatuře a kultuře. Poměrně značný prostor mu poskytovala Moravia (1838–47), kolem níž sdružil české vlastence (T. Bratranek, J. I. Hanuš, F. M. Klácel, A. V. Šembera, J. E. Vocel aj.) i německé spolupracovníky, generaci ovlivněnou idejemi Mladého Německa. Uveřejňoval tu referáty a recenze české literatury a divadla (podporoval česká divadelní představení v Brně), otiskl překlad dvou zpěvů Máchova Máje B. R. Leitnera do němčiny (vůbec první překlad tohoto díla) a několik básní V. Furcha. Při Moravských národních novinách zřídil beletristickou přílohu Besedník, v níž publikoval verše F. Sušila, B. M. Kuldy, J. Krále a vlastní aforismy. Jako redaktor

pražského časopisu Erinnerungen vedle beletristických příspěvků německých autorů otiskoval i překlady českých děl: Nerudových básní a vlastní překlad části Babičky B. Němcové (1858), a tak zprostředkoval poznání nejlepších soudobých českých literárních hodnot německým čtenářům. O. kritická schopnost se projevila i v samostatných studiích: v *Die Czechoslawischen Dichter* představil nejvýznamnější autory soudobé české literatury a přesně vystihl jejich literární význam (F. L. Čelakovský, J. Kollár, K. H. Mácha aj.), v článku *Z Moravy*, který patří k nejcenějším příspěvkům k historii moravské literatury před 1848, charakterizoval národněobrozenské hnutí na Moravě jako celek a popsal jednotlivé jeho osobnosti. Všiml si nejen obsahové stránky literárních děl, ale i jejich tvaru. Požadoval básnický obraz, nikoliv pojem (z tohoto hlediska odsoudil Klácelovy básně). O. literární soudy přes svoji stručnost byly výstižné a dodnes si uchovaly platnost. – O. původní beletrii v německém jazyce se pokusil novelistickým cyklem *Geheimnisse des Spielburgs*, jehož jádrem jsou tři povídky pojednávající o zločinech spojených s vězením na brněnském Špilberku. Poutavé vyprávění zasazené do romanticky vylíčeného prostředí a provázené pokusem o psychologickou charakteristiku postav se opírá o historické prameny a dobavá svědectví. O. příspěvky v *Tagesbote aus Böhmen* a v *Prager Morgenpost* posloužily jako východisko pro jedinou O. knihu *Bukolische Briefe*, v níž formou fingovaných dopisů konzervativní polabský rolník pražskému redaktorovi vyložil své názory na zemědělskou reformu.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Aurel (dub.), J. Bromuss, J. N. Žila, Žalkovský; a-, al, J., J. Br., J. N. Ž., J. O., J. Ž., O., -r-, R., Ž. J., - . = , p. ■ PŘÍSPĚVKY in: Augsburger Allgemeine Nachrichten (1840), *Die Czechoslawischen Dichter*; Brüner Anzeiger und Tagesblatt (1855–56), *Geheimnisse des Spielburgs*; Brüner Zeitung (konec 40. let); *Erinnerungen* (1856–58); kal. Koleda (Brno 1850, dub.); kal. Mährischer Wanderer (Brno 1830–56); *Moravia* (Brno 1838–47); *Mor. národní noviny* (Brno 1849–51); *Moravskoslezský časopis pro lid...* (Brno 1842–43); *Obrazy života* (1859–60; 1860 *Z Moravy*); *Ost und West* (od konce 30. let); *Ostdeutsche Post* (Vídeň, začátek 60. let); *Österreichische Blätter für Literatur und Kunst* (Vídeň 1846); *Österreichischer Kalender* (Brno 1855–56); *Prager Morgenpost* (1858–64); *Presse* (Vídeň 1864); *Tagesbote aus Böhmen* (1858); *Týdeník* (Brno 1848–49); *Wiener Constitutionelle Vor-*

stadtzeitung (1865–68). ■ KNIŽNĚ. *Ostatní práce*: Bukolische Briefe (1860). ■ REDIGOVAL *noviny*: Mährische Volkszeitung a paralelní Mor. národní noviny (1849–51, s J. B. Rozehnalem), Brüner Anzeiger und Tagesblatt (1855–56, formálně uveden vydavatel M. Hauptmann), Prager Morgenpost (1858–64), Wiener Constitutionelle Vorstadtzeitung (Víděň 1865–68); *časopisy*: Moravia (Brno 1838–47, formálně uveden nakl. R. M. Rohrer), Týdeník (Brno 1848–49, spolu s F. M. Klácelem, M. Mikšíčkem a A. Matzenauerem), Erinnerungen (Praha 1856–58); *kalendář*: Mährischer Wanderer (paralela pro cizinu jako Vaterländischer Pilger) (Brno 1830–56). ■

LITERATURA: M. Trapl: *Novinář J. O.* (1969). ■ F. Walter: *ref. Vaterländischer Pilger, Ost und West 1839, s. 447; F. V. Donneh: ref. O. Moravia, tamtéž 1844, s. 35; J. E. Vogel: Naše minulé boje, ČČM 1849, s. 144; an.: Odrodilec O., Hlas 30. 7. 1863; ● nekrology: (an.:) Mor. noviny 25. 6. 1868; Nár. listy 25. 6. 1868 ●; R. B. Leitner: J. O. Notizenblatt, Beilage der Mitteilungen der Ackerbaugesellschaft 1868, č. 9; K. Šmídek: Zpomínka z mladého věku, Beseda 1875, s. 100 a pokr. + Upomínka na publicistickou činnost J. E. Vocela, ČMM 1876, s. 76 (zde překlad O. studie Die Czechoslawischen Dichter); J. Halouzka: Z let probuzení moravského, Vlast 4, 1887/88, s. 15 a pokr.; J. Soukal: Ztracený Moravan, LidN 18. 9. 1910; M. Hýsek in *Literární Morava v letech 1849–1885* (1911); H. Traub: *Moravský Sabina, Pozor 24. 12. 1912; J. Kabelík: Moravské národní noviny a Besedník, sb. Z dějin české literatury* (1920); J. Herben: *O ztraceném českém novináři, Duch novin 1928, č. 1 a 2; J. Staněk in Vývoj literatury české na střední a severní Moravě* (1934); R. R.: *Listy P. J. Šafaříka a I. I. Srezněvského J. Ohéralovi, Slovanský přehled 1937, s. 152; hjk: Vzpomínka na J. O., LidN 23. 6. 1943; A. Hofman in Die Prager Zeitschrift Ost und West* (Berlín 1957); M. Trapl: *Olomouc v O. Moravii, Sborník Vlastivědného muzea v Olomouci B* (1959, s. 145); B. Dom: *J. O. Osobnost a dílo, Rovnost 30. 9. 1969; J. Dufek: Poznámky k Týdeníku J. Ohérala, sb. Literárněvědné studie. Prof. J. Hrabákovi k šedesátinám* (Brno 1972, s. 121); M. Trapl in *České národní obrození na Moravě v době předběžnové a v revolučních letech 1848–49* (1977); Z. Fišer: *Vzpomínky na O., Zpravodaj Muzea Kroměřížska 1992, č. 1.**

lk

Ivan Olbracht

* 6. 1. 1882 *Semily*

† 30. 12. 1952 *Praha*

Prozaik a publicista. V povídkách a románech patřily k příznačným tématům jeho vytříbeného epické-

ho projevu živelná individuální revolta, meze egocentrismu a omezenost intelektuálního vztahu ke světu; projevuje se v nich jak živý vztah k dobové sociální problematice, tak umění psychologicky prohloubené analýzy jedince. V publicistické části díla autor rozmanitých novinových žánrů a uměleckých reportáží se socialisticky tendenčním zaměřením. Tvůrce jazykově klasických adaptací literárních děl minulosti.

Vl. jm. Kamil Zeman; pseud. Ivan Olbracht, který se po 1945 stal jeho jménem občanským, si utvořil z bířmovacího jména a z popoštěné formy příjmení svého kmotra Albrechta. – Syn semilského advokáta Antonína Zemana (lit. jm. Antal Stašek), matka Kamila, roz. Schönfeldová, pocházela ze židovské rodiny nájemce místního velkostatku a před svatbou přijala katolický křest. O. navštěvoval do 1892 obecnou školu v Semilech, pak soukromě studoval 1. třídu gymnázia, od 2. třídy absolvoval gymnázium ve Dvoře Král. Po maturitě (1900) začal studovat práva, první rok v Berlíně a 1901–02 v Praze, pak přestoupil na filoz. fakultu, kde od 1902 studoval historii a zeměpis. Vojenskou službu konal 1903–04 jako jednoletý dobrovolník v Liberci a v Terezíně. Za studií působil od 1905 v soc. demokratickém hnutí v rodném kraji (pro řeč na táborech lidu v Semilech v listopadu 1905 byl 1906 degradován na vojína), přátelsky se stýkal se starým průkopníkem dělnického hnutí J. Rezlerem, jehož přiměl k sepsání pamětí; 1906 začal přispívat do regionálních stranických časopisů. V rodišti se podílel i na kulturním dění, zejména v ochotnickém divadle a při vzniku semilského Pokrokového klubu. Na sklonku 1905 byla v časopise *Zvon* publikována jeho první beletristická práce. 1907, kdy měl skládat státní zkoušky, studia opustil a rozhodl se stát se novinářem; 1908 žil střídavě v Praze, v Semilech a u děda A. Zemana ve Stanovém u Vysokého n. Jizerou. V lednu 1909 nastoupil na doporučení A. Macka do redakce soc. demokratického deníku *Dělnické listy ve Vídni*; řídil v nich kulturní rubriku a od března t. r. i beletristickou přílohu *Besídka Dělnických listů*, jejíž literární úroveň pozvedl uveřejňováním hodnotných překladů i původní beletrie (mj. K. Horký, M. Majerová, K. Toman). Rozvíjel i intenzivní politickou a kulturní činnost u české menšiny (mj. sekretář soc. dem. kulturního spolku *Máj*), organizoval divadelní představení a inicioval pohostinská vystoupení divadel

z vlasti. 1913 se ve Vídni sblížil s H. Malířovou, s níž pak žil do poloviny 30. let. Koncem 1916 byl přeložen do pražské redakce Práva lidu, jejímž členem byl do září 1920. Po vzniku ČSR se pod vlivem Ruské říjnové revoluce zradikalizovala O. politická činnost a až do konce 20. let také převažovala nad jeho literární tvorbou. 1919 se O. stal zakládajícím členem sdružení českých a německých literátů Socialistická rada osvětových dělníků, v lednu 1920 z vlastních prostředků podnikl poloilegální cestu přes Berlín, Litvu, Lotyšsko a Estonsko do sovětského Ruska. Od poloviny března do začátku září t. r. žil převážně v Moskvě (styk s B. Šmeralem, spolupráce s Českosl. komunistickou stranou na Rusi, účast na 2. kongresu 3. internacionály, setkání s A. V. Lunačarským), navštívil též Tulu, donsské uhelné oblasti a vesnice ve středním Rusku. Po návratu se maximálně věnoval práci v sociálnědemokratické levici, v lednu a únoru 1921 měl posílit její vliv jako redaktor obdeníku Slovácko v Hodoníně. Od založení Rudého práva v září 1920 byl jeho redaktorem až do 1. 4. 1929 (přitom byl od 1. 12. 1926 do 9. 4. 1927 jeho odpovědným redaktorem a od 10. 4. 1927 do podzimu šéfredaktorem Večerníku RP); v květnu 1925 krátce pracoval v redakci Rovnosti v Brně. Za svou politickou aktivitu byl dvakrát vězněn: 1926 dva měsíce ve Slezské Ostravě (viz *Zamřížované zrcadlo*), 1928 měsíc na Pankráci. V únoru 1929 byl O. hlavním iniciátorem tzv. manifestu sedmi (vystoupení komunistických spisovatelů proti novému gottwaldovskému vedení) a byl v březnu 1929 ze strany vyloučen. Po odchodu z politiky se O. věnoval literární práci jako spisovatel z povolání a až do 1945 žil pouze z autorských honorářů (proto začal také překládat německou beletrii, spolupracovat s filmem aj.). 1931–36 jezdil každoročně na delší dobu na tehdejší Podkarpatskou Rus, kterou celou poznal v její sociální a národnostní problematice a která se stala inspirací vrcholného údobí jeho literární tvorby. Už při prvním pobytu byl upozorněn na soudní případ zbojníka Šuhaje a v důsledku toho pobýval zejména ve vesnici Koločavě, spjaté s jeho životem, a v jejím horském okolí; zde se také v létě 1933 podílel na vzniku filmu Marijka nevěrnice (s K. Novým jako spoluautorem scénáře a V. Vančurou jako režisérem). 1936 se O. po delší známosti oženil s učitelkou hudby J. Kellerovou, 1938 se narodila dcera Ivanka. Na po-

čátku nacistické okupace byl vyšetřován gestapem, a aby unikl pozornosti, žil od jara 1940 do konce války ve vesnici Stříbřec na Třeboňsku. Koncem 1943 zde navázal spojení s ilegálním odbojem, v dubnu 1945 byl komunistickým vedením pověřen řízením nár. výboru v Táboře a redigováním místních novin; od června 1945 do odchodu do důchodu 1949 byl vedoucím rozhlasového odboru na min. informací. Po volbách 1946 byl poslancem KSČ za Liberecko, 1947 jmenován nár. umělcem.

Orientace O. raných próz (např. časopisecký debut *Dvě kapitoly románu* s tématem demaskování životního lžirevolucionářství, prozrazujícím inspiraci dílem A. Staška, nebo „historie měšťanského domu“ *Břemeno*) spíše než s lyričtějšími snahami z přelomu století souvisela s kritickým realismem výrazně sociálně zaměřeným; charakterizuje je směřování k objektivnosti epického projevu, autenticita obrazu maloměstského prostředí i děj vyplývající z konfrontace charakteru. Vedle toho se v O. tvorbě od počátku vyhranila souvislá linie textů publicistických, vycházejících z jeho veřejné působnosti v rodném městě a později přímo z povinností redaktora sociálnědemokratického tisku. Žánrově zahrnovala vedle vysloveně politických článků a recenzí i básnické pokusy (adresní epigramy, patetické verše sociálního zaměření) a povídky s agitační funkcí, uveřejňované v zábavných přílohách novin, v kalendářích a májových listech. Na rozdíl od konvencí trvale usídlených v této lidové četbě akcentoval O. humor a ironii; v povídkách, jejichž námětem byl marasmus rakouského režimu včetně jeho armády, se výrazně uplatnily prvky parodie, absurdní nadsázky a grotesknosti (např. *O lásce k vlasti...*, *Historie Emanuela Umáčeného*). V tomto období vznikaly i texty blízké žánru reportáže v její publicistické i umělecké větvi. Zpočátku navázaly tematicky na Staškovu fascinaci sociálním a duchovním životem Podkrkonoší, později v nich sílil úvahový prvek a snaha vytvářet monograficky ucelené portréty (*Rezervistovy dopisy*). Živelné buřičství, které O. zachytil v lidových postavách některých reportáží, se stalo též tématem jeho knižní prvotiny *O zlých samotářích*. Podtitul „tulácké povídky“ poukazyval k dobově příznačnému typu společenského vydědence jako ztělesnění snu o svobodě a o citové obrodě člověka. O. zbavuje postavu lyrických rysů, začleňuje ji do sociálně i lokál-

ně určeného prostředí a představuje v procesu, jímž se zlým samotářem stává; zobrazuje odpor sice bezvýhodný, ale bytostně prožitý. Člověk, který se živelně „vzpřičil“, vášnivý a schopný racionálně nelomených citů, byl – od knižní prvotiny až ke zbojníku Šuhajovi – opakovaně preferovaným hrdinou O. děl. V další práci, psychologickém románu *Žalář nejtemnější*, zobrazujícím se strohou věcností mučivé pocity žárlivosti, jímž propadá osleplý muž, rozváděl O. téma „zlého samotářství“ jako způsobilé pro neschopnost komunikace a jako egocentrismus vedoucí ke ztrátě jakékoliv možnosti poznání. Tvar psychologicky motivovaného portrétu zachoval i v náročném pokusu o ideový román *Podivné přátelství herce Jesenia*, vznikajícím v době 1. světové války. Do divadelního prostředí situovaný děj, jehož protagonisty jsou dva herci, přátelé protikladných charakterových vlastností, je osnován na tematickém půdorysu komplementárního dvojnictví a nesen stálou konfrontací protikladných životních i uměleckých postojů – anarchistické živelnosti a intelekt přeceňujícího humanismu. Závěrečné splnutí obou, uskutečněné přerodem titulního hrdiny v činorodý lidský typ schopný zaručit budoucnost národa, bylo – podobně jako v dalších z války vznikajících románech (zejména B. Benešové a F. X. Šaldy) – výrazem dobového hledání životního kladu a východiska z válečné morální krize české společnosti. Po vzniku ČSR nabyla v souvislosti s O. angažovanost v politických bojích 20. let v jeho díle vrchu účelově orientovaná složka. Vedle čistě politické publicistiky psal beletrii agitující pro revoluční řešení poměrů (tomu měly sloužit i tři svazčky reportáží *Obrazy ze soudobého Ruska*). Ve fabulované próze pokračoval O. nejprve v humoristicko-satirické tvorbě z dob monarchie ostře perziflážními povídkami, které se staršími spojil ve svazek *Devět veselých povídek z Rakouska i republiky*; ve 2. polovině 20. let se pak pokusil o zábavnou a čtenářsky přitažlivou agitační beletrii „výchovným“ románem *Anna proletářka*, v němž sloučil prvky periferních literárních žánrů (tzv. román pro služby, kolportážní a kriminální román) s reportážními postupy a faktickými dobovými dokumenty. V *Zaměřovaném zrcadle*, prvním díle vydaném po odchodu z politického života, měla klíčové postavení reportáž, těžící z autopsie politického vězně. Do rámce záznamů o každodenním životě v os-

travském kriminále O. včlenil kompozičně uzavřené celky, zachycující sociálně příznačné životní příběhy čtyř osudem i charakterem protikladných spoluvězňů; originální montáží epických a reportážních partií, v níž se výrazně uplatňují i rozsáhlejší pasáže autorových reflexí, vstoupilo toto dílo do souvislosti dobových diskusí o krizi románu a o významu reportáže, iniciovaných provokativní statí E. E. Kische (v Činu 1929). Vrcholné údobí O. tvorby je spjato s tématem Podkarpatska, jež sdílel s širším zájmem o tuto odlehlou oblast, kde se na počátku 30. let drasticky projevovala hospodářská krize. O. se přiblížil složitým hospodářským, sociálním i národnostním poměrům země nejprve kulturněpoliticky orientovanou reportáží *Země beze jména*, která se po několika letech dalšího poznávání země stala východním textem knihy *Hory a staletí*. Stylistické úpravy převzatých částí i nové kapitoly směřují vesměs k posilování epické složky (příběhovitost, vytváření lidských typů, dramatizace a mýtizace popisovaného) v rámci reportáže, z níž je tu vytvořen umělecky vyspělý žánr moderní české prózy. O. beletristická díla čerpající z podkarpatoruské reality rozvádějí téma mýtu a skutečnosti. V románu *Nikola Šuhaj loupežník*, jehož hrdinou je existující karpatský zbojník, který byl na počátku 20. let zastřelen českými četníky, sleduje O. zrod zbojnické legendy, proces mýtizace reálného osudu (podloženého historickými dokumenty) v lidovou pověst o boji proti bezpráví. Také tři tragikomické příběhy ze židovské enklávy na podkarpatské vsi *Golet v údolí* jsou osnovány na syntéze vypravěčova věcného vyličení skutečnosti a jejího legendárního výkladu z hlediska ortodoxních židů, který převádí společenské (bída), intimní (krize manželství) i náboženské (otřes způsobený rozchodem s vírou) jevy do souvislosti starozákonního mýtu. V závěrečném údobí – od sklonku 30. let, za války a těsně po ní – O. podstatně stylisticky přepracovával své starší práce (např. *Bratr Žak*); ve stejném duchu a z hlediska soudobé čtenářské zkušenosti jazykově rekonstruoval i vybrané části díla A. Staška Blouznivci našich hor. Hlavní složku tehdejší O. činnosti tvořily literární adaptace děl dávné minulosti. Pro dospívající mládež převyprávěl příběhy Starého zákona (*Biblické příběhy*, *Čtení z Biblí kralické*), kroniky Kristiánovu a Hájka z Libočan (*Ze starých letopisů*) a staroindické bajky ze sbírky

Pančatántra (*O mudrci Bidpájovi a jeho zvířátkách*); po válce vydal román *Dobyvatel*, založený na Dějinách Mexika od V. H. Prescottta. O. adaptace měly v situaci národního ohrožení důrazem na klasicky vytříbený epický styl význam i jako obrana českého jazyka a oslava jeho krásy. – Vedle prózy se ostatní žánry v O. díle uplatnily jen okrajově. V prvním údobí vznikla – nepočítaje rané verše – jednoaktová hra o morální situaci vůdců neúspěšné lidové vzpoury *Pátý akt*, literárně náročný pokus o ideové drama. Ve 30. a 40. letech, kdy byl spisovatelem z povolání, napsal O. několik filmových scénářů. 1933 se podílel na „filmu tří spisovatelů“ z prostředí karpatských dřevorubců Marijka nevěrnice, který byl natočen podle jeho námětu (scénář K. Nový a I. O., režie V. Vančura, hudba B. Martinů). Podle O. děl se také uskutečnilo několik filmů, rozhlasových her, divadelních i televizních inscenací a jedna opera (M. Harašta: Nikola Šuhaj). Významné postavení v O. tvorbě na počátku 30. let zaujal překlad třídílného románového cyklu T. Manna *Josef a bratří jeho* (první dva s H. Malířovou), který souzněl s tehdejšími epizujícími tendencemi v O. díle a mohl je také ovlivnit.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Josef Vrbata, Sigis Mondo, Strejček Kamil; io, io-, -io-, I. O., I. Olb., Ivan O., J. O., J. Olb., -lb-, O., Olb., -ra-, Z. ■ **PŘÍSPĚVKY in:** A-Zet (1934); Akademie (1919–20); Almanach Kmene 1936/37; Cíl (Semily 1945); Červen (1920); Čes. slovo (1932–40); sb. Československo Sovětskému svazu k 20. výročí (1937); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); Čin (1930–39); Čtème (1938–39); Dav (Bratislava 1931–32); Dělnické listy (Vídeň 1909–14); Dělnický deník (Ostrava 1926); Dělnický kalendář českosl. strany soc. demokratické (s variantními tituly) na rok 1910, 1914, 1915 (1910 O lásce k vlastní, jménech představených, logice a inteligenci); Dělnický kalendář českosl. strany soc. demokratické na rok 1920; Dělnický kalendář na rok 1926 (New York); Dělnický kalendář 1927, 1928; sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937); sb. Dík bojovníku. Soudruhu S. K. Neumannovi k sedmdesátinám... (1945); Domov a svět (1930–32); ELK (1940); Eva (1936); Haló noviny (1933–38); Hovory o knihách (1937–39); Hovory Sfínx (1933); sb. Hovořili s Leninem (1950); Index (1931–32); Kalendář českosl. pracujícího lidu v republice rakouské (Vídeň 1929); Kalendář komunistický na rok 1935; Karpatoruskij golos (Užhorod 1933); Kmen (1917–21); sb. Knížka o Šrámkovi (1927); Komunista (1921–22); Komunistický kalendář na rok 1922, 1923, 1925, 1926; Komunističeskij Internacional (Moskva 1920); Kopřivy (1909–11, 1917–18; 1909 P Historie Emanuela Umá-

čeného); sb. K padesátinám soudruha Gottwalda (1946); Kultura doby (1938); Kulturní politika (1945–46); Letem světem (1931); Lid. kultura (1945–46); Lid. noviny (1931–40, 1950); Lípa (1917–18, R Podivné přátelství herce Jesenia); Listy pro umění a kritiku (1933–37); Lit. noviny (1928–32; 1931 čl. Jazykový zmatek, a následná polemika s J. Hallerem); Lit. noviny (1947); Lit. rozhledy (1929–30); Magazín Trnu (1929); sb. Májový list. Památce pařížské komuny 1871–1921 (1921); Mladá fronta (1952); Mladý socialista (1918); sb. Můj poměr ke KSČ (1946); Nár. osvobození (1937); Naše cesta (Kladno 1931); sb. Naše maminky (1933); Naše řeč (1940); Novina (1912); Nový život (1950–54); Osvěta SNB (1946); Palcát (Tábor 1945); sb. Památník osmdesátiletého trvání ochotnického divadelního spolku v Semilech 1864–1944 (Semily 1945); Panoráma (1941, 1945–46); Pestrý týden (1937); Plán (1930); Podkarpatská revue (Bratislava 1937); Pochodeň (Hořice 1907); Pokrokové noviny (Ml. Boleslav 1906); Pokrokové Podkrkonoší (Semily 1907); sb. Posel lidu českého Podkrkonoší a Pojizeří (Semily 1906); Pravda (Moskva 1920); Právo lidu (1908–09, 1916–20, i příl. Sobota); Pražské pondělí (1919–20); Program D 36–39; Prospekt (1931); sb. První máj 1925; Reflektor (1925–28; 1925 R O Anně, rusé proletářce); Ročenka Vídeňské matice za rok 1913. J. S. Macharovi (Vídeň 1914); Rovnost (Brno 1920, příl. Dělnická besídka, 1950); Rozpravy Aventina (1929–30); Rozsévačka (1926); Rudá zář (1935); Rudé květy (1908–10); Rudé právo (1920–28, od 1923 i Večerník RP, 1945–52); Sborník mládeže soc. demokratické (1910); Slovácko (Hodonín 1921, 1927); Slovo a slovesnost (1939); SNB (1951); Sociální demokrat (1920–21); sb. Sovětské Rusi čeští spisovatelé a umělci komunističtí (1921); Sršatec (1920–21); Staré Právo lidu (1920); sb. Strádatícím dělníkům německým věnují čeští spisovatelé komunističtí (1923); Střední škola (1922); Svět (1917); Svět v obrazech (1946); Svobodné Československo (1946); sb. F. X. Šaldovi k padesátinám (1918); sb. F. X. Šaldovi (b. d., 1932); Šaldův zápisník (1930, dopis po vyloučení z KSČ); sb. Španělsku (1937); Tvorba (1928–35, 1946–50); U (1938); sb. Účtování a výhledy (1948); Večerník Práva lidu (1918); sb. Věčný Puškin (1937); Vídeňské noviny (1937); Země sovětů (1935); Zvon (1905–09; 1905–06 PP Dvě kapitoly románu, Hra na pohádku, Břemeno, 1908 PP Josko, Ferko a Pavlína, Žak); Ženské noviny (1919); Žijeme 1932; – posmrtně: Čes. literatura (1975, Moskevský deník I. O.); Haló noviny 1997 (nepublik. úryvek z pamětí); sb. Na paměť Antala Staška a národního umělce I. O. (Semily 1957); Nový život (1954, scénář Marijka nevěrnice); Praha–Moskva (1955); Rozvoj (Semily 1967, Měšťané a dělníci). ■ **KNÍŽNĚ. Beletrie:** O zlých samotářích (PP 1913, přeprac. vyd. 1939); Žalář nejtemnější (R 1916, přeprac. vyd. 1934); Pátý akt (D 1919, prem. 1921); Podivné přátelství herce Jesenia (R 1919, přeprac. vyd. 1936); Obrazy ze soudobého

Ruska 1–3 (RpRp 1920, přeprac. vyd. 1952 s tit. Cesta za poznáním); Devět veselých povídek z Rakouska i republiky (1927, přeprac. vyd. 1948 s tit. Bejvávalo); Anna proletářka (R 1928, přeprac. vyd. 1946); Rozhovor na okenním prkně (P 1930, t. r. in Zamřížované zrcadlo); Zamřížované zrcadlo (R 1930); Dvě psaní a moták (1931); Země beze jména (RpRp 1932, 1935 in Hory a staletí); Koliba nad Holatýnem (1932, 1933 in Nikola Šuhaj loupežník); Nikola Šuhaj loupežník (R 1933); Hory a staletí (RpRp 1935); Golet v údolí (PP 1937); Bratr Žak (P 1938, přeprac. z kn. O zlých samotářích); Biblické příběhy (Starý zákon pro ml., 1939); Píseň písní (podle Kralické bible, 1940, pak in Čtení z Bibli kralické); Ze starých letopisů (PP pro ml., 1940); Dobyvatel (R 1947); O mudrci Bidpájovi a jeho zvířátkách (PP pro ml., 1947); – posmrtně: První prózy (1954, ed. R. Havel); Čtení z Bibli kralické (1958, ed. R. Havel); Pryč s legendami (publicistika, 1961, ed. R. Havel; obs. též D Pátý akt a filmové scénáře Marijka nevěrnice a Lešetínský kovář); Rezervistovy dopisy (pokus o rekonstrukci ztraceného rukopisu, 1977, ed. V. Hnízdo); Marijka nevěrnice (filmový scénář, s K. Novým, 1982, ed. R. Havel, P. Taussig); Skryté stopy (nedokonč. texty, fragmenty, náčrtky, 1982, ed. J. Višková). – *Překlady*: K. Marx, F. Engels: Komunistický manifest (b. d., 1921); K. Zetkin: Karel Marx a jeho životní dílo (1923); J. Wassermann: Cesta na Golgotu (1931); B. Traven: Poklad na Sieře Madře (1931) + Bílá růže (1936); A. Zweig: Mladá žena z r. 1914 (1932); L. Feuchtwanger: Válka židovská (1933); H. Fallada: Občánku, a co teď? (1933, pseud. Josef Vrbata, společný s E. Novou); T. Mann: Josef a bratři jeho 1–3 (1. Příběhy Jákobovy, b. d., 1934; 2. Mladý Josef 1934, s H. Malířovou; 3. Josef v Egyptě, b. d., 1937). – *Ostatní práce*: Básník a inženýr (1921, diskuse o revoluci s J. Fleischnerem); – posmrtně: Dopis z Československa (1967, ed. J. Opelík). – *Výbory*: Nakonec zvítězí lid (pro ml., 1952, ed. V. Kovářík); O jazyce a literatuře (1953, ed. R. Havel); O umění a společnosti (1958, ed. M. Nosek); Zlý voják a jiné povídky (1977, ed. R. Havel). – *Souborná vydání*: Spisy I. O. (F. Borový, 1926–30, 5 sv.); Spisy I. O. (Melantrich, 1933–39, 7 sv.); Spisy I. O. (Svoboda, 1947–52, a Českosl. spisovatel, 1953–61, 15 sv., ed. R. Havel); Spisy I. O. (Českosl. spisovatel, 1973–85, 14 sv., ed. R. Havel, E. Macek, J. Višková). ■ **KORRESPONDENCE**: I. O. své ženě Heleně Malířové z vězení na Pankráci v lednu 1928 (1928); V. Jílek: Za velkým umělcem a bojovníkem (A. Němcovi z 1910), Život Plzeňska 1953, s. 4; an.: Z dopisu I. O. A. Staškovi z Berlína 5. 1. 1901, sb. Na paměť Antala Staška a národního umělce I. O. (1957) → I. O.: O umění a společnosti (1958, ed. M. Nosek); Dopis Arne Novákovi (z 1901), in I. O.: O umění a společnosti (1958, ed. M. Nosek); M. Ivanov: I. O. a poselství k českosl. legiím v Rusku (R. Svobodové z 1919), Dějiny a současnost 1960, č. 10; J. Dvořák: Korespondence I. O. s Bedřichem Václavkem (z 1929–37), sb. Václavkova Olomouc 1962 (1964,

s. 414); J. Opelík: O zakarpatské dopisy (L. a L. Hošovským z 1931–37, J. F. Kallinikovi z 1931, O. Girgalovi z 1931–32, I. Ščadejovi z 1952), Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1964; Z rodinné korespondence I. O. (rodičům z 1894–1920, strýcům F. Schönfeldovi z 1899 a V. Zemanovi z 1904, J. Kellerové–Olbrachtové z 1931–45, dceři Ivance z 1938–45; 1966, ed. R. Havel, J. Olbrachtová); Z. Trochová: Neznámý dopis I. O. Jiřím Wolkrovi (z 1921), LD 9. 11. 1979; J. Mourková: Z dopisů I. O. (M. Majerové z 1911–50), ČLit 1982, s. 176; J. D. (Dvořák): Adresát Zdeněk Nejedlý (z 1952), Tvorba 1982, č. 14, příl. Kmen; M. Trávníček: Dopis I. O. (V. Vančurovi z 1933), Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1985, s. 41; in L. Štoll: Z kulturních zápasů (L. Štolovi z 1938 a 1950; 1986, ed. Š. Vlašín); an.: Luxus čistého prádla aneb I. O. (K. Z. Klímovi z 1929 a úryvek z 1932), Týden 1994, č. 2. ■ **REDIGOVAL periodika**: Rudé právo (1. 12. 1926 – 9. 4. 1927, odp. redaktor), Večerník Rudého práva (10. 4. 1927 – podzim 1928, šéfredaktor), Palcát (Tábor 1945); *sborníky*: 1. máj 1925 (s F. Dobrovolným), 1. máj 1928, Spisovatelé třicet let pod praporem KSC 1921–1951 (1951); *edice*: Dílo Vladislava Vančury (1946–50, s J. Mukařovským). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: A. Stašek: Z Blouznivců našich hor (výbor, 1940, upravil a v předmluvě zdůvodnil své zásady zpracování starších literárních děl). ■

BIBLIOGRAFIE: R. Havel: Národní umělec I. O. (1956, soupis kniž. díla); Z. Petrová, L. Kurka, J. Zavřel: I. O. (1958); J. Slavíková: Národní umělec I. O. (Okres. knihovna Tábor 1971, rozmnož.); Z. Černá, S. Mouchová: I. O. (1972, soupis kniž. díla); M. Nosek, M. Laiske: I. O. 1. Soupis jeho tištěných prací (1972); M. Kadečková: I. O. – ohlas díla (za 1953–70, Krajská knihovna Hradec Král. 1973, rozmnož.); L. Vacina a kol.: Bibliografie I. O. 2. Soupis literatury o životě a díle (1982). ■ **LITERATURA**: A. M. Piša: Národní umělec I. O. (1949, 1982 s tit. I. O.); L. Knězek: O I. O. (1951); sb. Antal Stašek, I. O. a Semily (1960); J. Wagner: Literární pozůstalost I. O. (LA PNP 1962); B. Marčák: Dvě moravské epizody I. O. (1968); V. Hnízdo: I. O. (1977, dopln. vyd. 1982); L. Adamová: I. O. (1977); F. Továrek: V kolibě nad Holatýnem (Semily 1981); sb. O životě a díle národního umělce I. O. (1982); O. Holub: Loupežník Nikola Šuhaj (1983); D. Tureček: I. O. a Jižní Čechy (1983); N. F. Kopistjanskaja: I. O. – člověk, pisatel, publicist (Lvov 1991). ■ ● ref. O zlých samotářích: A. Novák, Přehled 11, 1912/13, s. 727; K. (F. V. Krejčí), PL 13. 7. 1913, příl.; K. Sezima, Lumír 42, 1913/14, s. 261; an. (J. Vodák), Čas 10. 5. 1914 ●; ● ref. Žalář nejtemnější: K. (F. V. Krejčí), PL 25. 12. 1915, 2. příl.; jv. (J. Vodák), LidN 20. 2. 1916; A. V. (Ant. Veselý), Čes. revue 9, 1915/16, s. 507; A. P. (Procházka), MR 1916, sv. 30, s. 78; M. Rutte, Cesta 2, 1919/20, s. 475 ●; ● ref. Pátý akt: B. P. (Polan), Kmen 3, 1919/20, s. 81; M. M. (Majerová), RP 22. 3. 1921 (provedení v Revoluční scéně) ●; ● ref. Podivné přátelství...: A. Novák, Venkov 16. a 23. 12. 1919 → Kraja-

né a sousedě (1922) a Česká literatura a národní tradice (1995); J. H. (Hora), *Akademie* 24, 1919/20, s. 54 → *Poezie a život* (1959); O. Fischer, *Kmen* 3, 1919/20, s. 228; -vh-, *Kmen* 3, 1919/20, s. 228; K. H. (Hikl), *Naše doba* 27, 1919/20, s. 544; K. Čapek, *NL* 9. 1. 1920 → *O umění a kultuře* 2 (1985); MN (M. Novotný), *Nové Čechy* 4, 1920/21, s. 38; K. Sezima, *Lumír* 1921, s. 139 ●; ● ref. *Obrazy ze soudobého Ruska*: J. H. (Hora), *RP* 26. 9. 1920; A. Novák, *Venkov* 23. 11. 1920 (k tomu -ev, tj. E. Vajtauer, *Kmen* 4, 1920/21, s. 456); jeel (J. L. Fischer), *Kmen* 4, 1920/21, s. 356 ●; ● ref. *Devět veselých povídek...*: A. N. (Novák), *LidN* 16. 11. 1927; jh. (J. Hora), *RP* 25. 12. 1927; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 28, 1927/28, s. 474; P. F. (Fraenkl), *RA* 4, 1928/29, s. 10 ●; ● ref. *Anna proletářka*: P. Fraenkl, *Naše doba* 36, 1928/29, s. 505; J. H. (Hora), *RP* 1. 1. 1929 → *Poezie a život* (1959); A. N. (Novák), *LidN* 19. 1. 1929; G. (F. Götz), *NO* 1. 5. 1929; V. Brtník, *Venkov* 27. 6. 1929; K. Sezima, *Lumír* 56, 1929/30, s. 261 ●; Ant. Veselý: I. O. – básník posledního aktu, *Lit. rozhledy* 14, 1929/30, s. 292; ● ref. *Zamřížované zrcadlo*: G. (F. Götz), *NO* 12. 10. 1930; J. H. (Hora), *LitN* 5, 1930/31, č. 2; G. Winter, *Čin* 2, 1930/31, s. 295; K. Sezima, *Lumír* 57, 1930/31, s. 300; P. F. (Fraenkl), *Naše doba* 38, 1930/31, s. 506; K. (F. V. Krejčí), *PL* 18. 1. 1931; B. Václavek, *Tvorba* 1931, s. 30 ●; ● polemika s čl. I. O. v *Lit. novinách o jazykovém purismu*: J. Haller: *O tom jazykovém zmatku*, *LitN* 5, 1930/31, č. 11; F. Soldan: *Spór o dobrou češtinu*, *Lit. rozhledy* 15, 1930/31, s. 145 ●; ● ref. *Dvě psaní a moták: ne* (A. Novák), *LidN* 19. 4. 1931; J. Matouš, *Nové Čechy* 1931, s. 83; -jef- (J. Fučík), *Tvorba* 1931, s. 223 ●; ● ref. *Země bez jména: m. n.* (M. Novotný), *LidN* 31. 7. 1931; K. (F. V. Krejčí), *PL* 25. 9. 1932; M. V., *LitN* 1932, č. 8 ●; ● ref. *Nikola Šuhaj loupežník*: F. X. Šalda, *ŠZáp* 5, 1932/33, s. 243 → *O umění* (1955) a *Z období Zápisníku* 2 (1987); P. Fraenkl, *Naše doba* 40, 1932/33, s. 570; K. Sezima, *Lumír* 59, 1932/33, s. 531; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 33, 1932/33, s. 406; A. M. Piša, *Čin* 4, 1932/33, s. 777; tv (T. Vodička), *Řád* 1, 1932/34, s. 350; F. Götz, *NO* 12. 3. 1933 → *Literatura mezi dvěma válkami* (1984); A. N. (Novák), *LidN* 30. 3. 1933; J. V. Sedlář, *Venkov* 4. 4. 1933 ●; ● ref. překl. T. Mann: K. P. (Polák), *PL* 6. 1. 1935; J. Thon, *LidN* 27. 5. 1935; F. K. (Křelina), *Venkov* 16. 11. 1935 ●; ● ref. *Hory a staletí: mch* (M. Chorváth), *Elán* 5, 1934/35, č. 10; M. Hlávka, *LitN* 7, 1934/35, č. 13; K. Sezima, *Lumír* 61, 1934/35, s. 527; AMP. (A. M. Piša), *PL* 5. 5. 1935; F. Tichý, *NO* 10. 7. 1935; J. Hora, *Rozhledy* 1935, s. 112; F. Dvorský, *Tvorba* 1935, s. 657; J. B. Č. (Čapek), *Naše doba* 43, 1935/36, s. 111 ●; ● ref. *Golet v údolí*: F. Götz, *LitN* 9, 1936/37, č. 17; AMP. (A. M. Piša), *PL* 16. 5. 1937; V. Černý, *LidN* 17. 5. 1937; SL (J. Strnadel), *Čin* 1937, s. 146; M. Ch. (Chorváth), *Dav* 1937, č. 4; B. V. (Václavek), *U* 1937, s. 209 ●; B. Václavek in *Tvorbou k realitě* (1937, *O mýtus dneška*). O. Králík: *Rozbor textových změn v O. Žaláři nejtemnějším*, *SaS* 1937, s. 199; J. Hora in I. O.: *Bratr Žak* (1938); ● ref. *Bratr Žak*: AMP. (A. M. Piša), *PL* 12. 10. 1938; B. Novák,

KM 1938, s. 442; B. V. (Václavek), *U* 1938, s. 249 ●; ● ref. *Biblické příběhy: jd* (J. Drda), *LidN* 24. 8. a 14. 11. 1939; K. P. (Polák), *Nár. práce* 7. 12. 1939; J. Šimsa, *Naše doba* 47, 1939/40, s. 186; A. J. Doležal, *NŘ* 1940, s. 56; J. Lomský a M. Šefrna, *Střední škola* 1940, s. 103, 105 ●; ● ref. *úprava A. Stašek: Blouznivci našich hor: tk* (F. Trávníček), *LidN* 20. 8. 1940; K. P. (Polák), *Nár. práce* 11. 9. 1940 ●; ● ref. *Ze starých letopisů: jd* (J. Drda), *LidN* 1. 12. 1940; F. Trávníček, *LidN* 6. 12. 1940 ●; M. Pujmanová: *O Anna proletářka*, *Tvorba* 1946, s. 654 → *Vyznání a úvahy* (1959); ● ref. *Dobryvatel*: K. P. (Polák), *PL* 12. 10. 1947; J. Janů, *Svob. noviny* 9. 11. 1947; V. Kocourek, *Lid. kultura* 1947, č. 46; kjb (K. J. Beneš), *Socialistická revue* 1947, s. 76; V. Tichý, *Kulturní politika* 3, 1947/48, č. 23; A. Hrubý, *KM* 1948, s. 17 a 106 (k tomu polemika: I. O., *Tvorba* 1948, s. 88 a znovu A. Hrubý, *KM* 1948, s. 108) ●; J. Mukařovský: I. O., *SaS* 1950, s. 123 + in I. O.: *Golet v údolí* (1950), *oboje* → *Z české literatury* (1961); V. Řezáč: *Národní umělec I. O.*, *NŽ* 1952, s. 5 → *O pravdě umění a pravdě života* (1960); M. Filip: I. O. v boji o nové Rusko, *NŽ* 1952, s. 14; J. Hájek: I. O., *humorista a satirik*, *NŽ* 1952, s. 34; J. Petrmichl: *O Krkonošských melodiích I. O.*, *NŽ* 1952, s. 43; ● nekrology: J. Drda, *LitN* 1953, č. 2; F. Buriánek, *NŽ* 1953, s. 92; rh (R. Havel), *SaS* 1953, s. 46 ●; P. A. Kleiner: I. O. a jeho *Anna proletářka*, *Praha–Moskva* 1953, č. 2; F. Buriánek in *Průkopníci socialistického realismu v české próze* (1953); K. Konrád in *Perokresby* (1953); O. Králík: *Jazykové proměny v O. Bratru Žaku*, *SaS* 1953, s. 102; Z. Tyl: I. O. a česká jazyková kultura, *NŘ* 1953, s. 69; J. Rybák in *S olími křídly* (1954, s. 71); R. Havel: *O zpracování Bidpajových bajek*, *NŘ* 1954, s. 139 → sb. *K jazyku a slohu našich klasiků* (1954); A. M. Piša in I. O.: *První prózy* (1954) + in I. O.: *Nikola Šuhaj loupežník* (1955); M. Drozda in *Boj KSR(b) o sovětskou literaturu a jeho ohlas u nás* (1955); J. Opelík: *O zakarpatské reportáže*, *SVŠP Olomouc, ř. Jazyk a literatura*, sv. 2 (1955); M. Nosek: *O O. črtách*, *NŽ* 1957, s. 32; R. Havel in I. O.: *Čtení z Biblí králické* (1958) + in I. O.: *Biblické příběhy* (1958); M. Nosek in I. O.: *O umění a společnosti* (1958); J. Nenadál in I. O.: *Nikola Šuhaj loupežník* (1958); J. Mukařovský: *K otázce individuálního slohu v literatuře*, *ČLit* 1958, s. 259; A. M. Piša in I. O.: *Der Schauspieler Jesenius* (Praha 1958); R. Havel in I. O.: *O zlych samotářích* (1959); M. Nosek: I. O. ve vývoji české předválečné prózy, *ČLit* 1960, s. 75; J. Janů in I. O.: *Podivné přátelství herce Jesenia* (1960); V. Neff: *Vzpomínka na I. O.*, sb. *Oheň a růže* (1961, s. 317); M. Pišut in *Roky a diela* (Bratislava 1961, s. 244); M. Ivanov in *Historie skoro detektivní (o hrdinech Anny proletářky)* (1961); M. Jankovič: *Cesty ke skutečnosti v počátcích socialistické prózy*, *ČLit* 1961, s. 448; K. Konrád in *Nezpomínky* (1962, s. 156); F. Jílek: *Stylista I. O.*, *LD* 5. 1. 1962; Dš (F. Daneš): I. O. a český jazyk, *LitN* 1962, č. 1; M. Jungmann: I. O., *básnivý epik*, *LitN* 1962, č. 1; O. Králík: *Rukopis O. Devíti veselých povídek z Ra-*

kouska i republiky, SaS 1962, s. 248; F. Havlová: K jazyku a stylu I. O., NŘ 1962, s. 224; J. Wagner: Stašek a O. v dopisech Ant. Zemana, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1963; O. Králík: Tři verze O. Bratra Žaka, sb. Krkonoše – Podkrkonoší 1 (1964) → Osvobozená slova (1995); A. M. Piša in Stopami prózy (1964); J. Opelík: Šest hodin v Koločavě, LitN 1965, č. 2 + I. O., ČLit 1965, s. 273 + O. reife Schafensperiode sub specie seiner Übersetzungen aus Thomas Mann und Lion Feuchtwanger, Zeitschrift für Slawistik 1967, s. 20; B. Smrčka: Poznámky k rozdílu mezi knihou W. Prescottta Dějiny dobytí Mexika a románem I. O. Dobyvatel, sb. Krkonoše – Podkrkonoší 3 (1967); M. Pohorský: O. Bratr Žak a jeho vůle k pravdě, ČLit 1970, s. 364 + Čas mýtu – Nikola Šuhaj loupežník, ČLit 1971, s. 120, obojí → Portréty a problémy (1974); R. Havel: O. satirické verše a epigramy, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1971 + in I. O.: Zakarpatská trilogie (1971); F. Havlová: K jazyku I. O., NŘ 1972, s. 233; O. Mohyla in I. O.: Žalář nejtemnější (1973); F. Havlová: I. O. a nářečí, NŘ 1974, s. 113 + K jazyku a stylu I. O., K jazyku O. reportáží ze Zakarpatska, obojí sb. Stylistické studie 1 (1974); M. Pohorský in I. O.: Nikola Šuhaj loupežník (1975) + in I. O.: Dobyvatel (1976); L. Lantová in I. O.: Bejvávalo (1976) + in I. O.: O zlých samotářích (1977); V. Hnízdo in I. O.: Rezervistovy dopisy (1977); N. F. Kopistjanskaja, V. L. Gošovskij: Jak vznikla první kniha I. O. o Zakarpatsku Země beze jména, ČLit 1977, s. 26; R. Pytlík in Sedmkrát o próze (1978); M. Pohorský in I. O.: Ze staré paměti a moudrosti (Spisy sv. 12, 1978); P. Taussig: O Marijku nevěrnici, Film a doba 1979, s. 215, 275; L. Lantová in I. O.: Anna proletářka (1979) + in I. O.: Zamřížované zrcadlo (1980); F. Buriánek in Z moderní české literatury (1980, s. 28 a 155); J. Hezinová: Krystalizace počátků socialistického realismu v české literatuře, sb. Filologické studie 9 (1981); L. Lantová in I. O.: Z rané tvorby (Spisy sv. 1, 1981) + in I. O.: Podivné přátelství herce Jesenia (1982) + in I. O.: Hory a staletí (1982); J. Višková in I. O.: Skryté stopy (1982); M. Pohorský: I. O.: Golet v údolí, ČLit 1982, s. 97; V. Hnízdo: Pět olbrachtovských zastavení, J. Holý: Nikola Šuhaj kouzla zbavený?, J. Marek: Moje putování za I. O. (vzpomínky), vše Lit. měsíčník 1982, č. 1; V. Hnízdo: O. a Zakarpatsko, Lit. měsíčník 1982, č. 6; F. Havlová: I. O. a Naše řeč, NŘ 1982, s. 208; J. Malich: Tři první prózy I. O., ČLit 1982, s. 11; J. Višková: Pohledy do tvůrčí dílny I. O. Na okraj nového vydání jeho spisů, ČLit 1982, s. 120; pt (P. Taussig): „Filmový“ deník I. O., Film a doba 1982, s. 408; J. Podlešák: Židé v díle I. O., Židovská ročenka 1982/83, s. 75; Š. Vlašín: O. prózy v kritikách Arne Nováka, Universitas 1983, č. 5; D. Mocná: Anna proletářka in proměnách adresáta, ČLit 1983, s. 514; P. Taussig in I. O.: Marijka nevěrnice (1983); L. Lantová in I. O.: Cesta za poznáním (1984); M. Mravcová: I. O.: Nikola Šuhaj loupežník, Čes. jazyk a literatura 35, 1984/85, s. 294 → sb. Rozumět literatuře 1 (1986); D. Mocná: Recepce Anny prole-

tářky, ČLit 1985, s. 205; F. Všeticka: Zamřížované zrcadlo – reportáž I. O., Sešity novináře 1987, č. 3; L. Tomek in Za slova tiše nahlédni (1989, s. 135); J. Opelík: O. „videňský“ román: Žalář nejtemnější, Marginálie 1988–90, PNP 1992, s. 46; R. B. Pynsent: Bití a bytí – česká vězeňská literatura, Tvar 1992, č. 47; E. Israel: Bůh je originální (o O. obrazu židovského světa), Kritický sborník 1995, č. 1–2; P. Taussig: O vedlejší lásce I. O. (filmové scénáře), AUP Olomouc. Philosophica – Theatralia – Cinematographica, sv. 1 (1993); K. Jiřík: Fešácký kriminál I. O. ve slezské Ostravě v roce 1926, sb. Ostrava (1995); L. Hovorková: Vybrané biblické motivy a jejich převyprávění v díle I. O., Češtinář 1995/96, s. 133.

//

Luda Olejníček

* 18. 7. 1897 Beňov u Přerova

† 21. 3. 1964 Hodonín

Dramatik, autor nenáročných frašek, jenž se též pokusil o sociální dramata; publicista.

Vl. jm. Ludvík O., příjmení často spojoval s pseud. Beňovský. Datum narození bývá chybně uváděno 19. 6. 1897. – O. pocházel z maloobchodnické rodiny. 1914 odešel jako dobrovolník na frontu a bojoval v Itálii (v zajetí sepsal italsky dvě hry, které pro místní publikum sehráli čeští zajatci). Po skončení 1. světové války zůstal v armádě, sloužil nejprve jako poddůstojník, pak jako důstojník. Působil v Brně, po sňatku (1921) byl odvelen do Hodonína, kde také absolvoval reálku. Po odchodu z armády (1939) se stal vedoucím hodonínské filiálky brněnského Moravského slova, s nímž spolupracoval již od 1936 (mimoto byl účetním, redigoval též měsíčník českosl. církve Za pravdou). Jako novinář pracoval i po osvobození, krátce byl funkcionářem ONV v Hodoníně; zde byl rovněž pohřben.

Těžištěm O. literární činnosti byly divadelní hry, vesměs určené ochotníkům. Jsou to převážně veselohry, situované do prostředí soudobého venkova i města (Praha, Brno, Trident), jejichž dějovou osnovu tvořilo zpravidla několik paralelních milostných příběhů či historek (*Na kolotoči lásky, Píseň májové noci, Baletka Laura, Hřích panny Márinky, Milovati budeš!*). Komickému účinku zde napomáhaly zavedené postupy nenáročné veseloherní produkce, zejména konstruování situačních zvrátů, trivi-

Olejníček

álních zápletek a náhod, a také stereotypní komika charakterů, jejichž směšnost měla být umocňována jmény a karikovanými promluvy. Téměř všechny tyto hry končí happy endem, často několikanásobným. Takto O. směřoval k fraškovitému zobrazení světa měšťáků, např. válečných i poválečných zbohatlíků a nadutců, umělecké bohémy a také vojenských hodnostářů (dvojice nadporučíka a jeho sluhy ze hry *Dobrodružství z baru* byla nepříliš zdařilou obměnou postav Haškova Švejka). K oblasti lidové zábavy se O. obracel také kabaretními scénkami (*Prolog* aj.). Vážnější dramatické záměry sledoval „sociálním dramatem ze života ostravských havířů“ *Když city hasnou* a „obrazem ze života venkovských lidí“ *Arnošt Vávra*, ztvárňujícím mezilidské a sociální konflikty jihomoravské vesnice 30. let. Vlastní soupis O. a Kulturní adresář uvádějí ještě hry (Únos do Japynu z r. 1930, Kaple sv. Háty, Strýček chce dítě), které nejsou bibliograficky doloženy. – Pro noviny psal O. drobné prózy a články.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Luďa Beňovský; -ček. ■ PŘÍSPĚVKY in: Mor. slovo (Hodonín, od 1936); Svob. slovo; Za pravdou (Hodonín, od 1935). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Na kolotoči lásky (D 1930); Dobrodružství z baru (D 1931); Píseň májové noci (D 1931); Baletka Laura (D b. d., 1932); Hřích panny Márinky (D b. d., 1932); Milovati budeš! (D b. d., 1933); Když city hasnou... (D b. d., 1933); Arnošt Vávra (D b. d., 1933); Mikuláš 19. (kabaret. scénka, b. d., 1933); Prolog (kabaret. scénka, b. d., 1934); Tkanička a Vonička (kabaret. scénka, b. d., 1936). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Amoroso studento (1917, italsky); Giuseppino (1919, italsky). ■ REDIGOVAL *časopis*: Za pravdou (1935). ■

LITERATURA: L. O. B. (autor o sobě v rubrice Autoři lidových her), Švejdův divadelní věstník 1933, č. 1; an.: Poslední divadelní novinky (ref. Když city hasnou..., Milovati budeš!), tamtéž, č. 4.

jp

Ferdinand Oliva

* 10. 11. 1865 *Praha*

† 3. 3. 1943 *Praha*

Autor veseloher a dramát pro lidová i ochotnická jeviště a satirických veršů.

Pocházel z chudých poměrů. Vyučil se korektorem. Krátce byl administračním a redakčním

pracovníkem u firmy E. Beaufort a v literárním družstvu Vlast. Od konce 80. let pracoval v nakl. J. R. Vilímek jako úředník a spolupracovník redakce Humoristických listů. Na sklonku 90. let přešel do Ottova nakl., kde působil jako administrátor časopisů *Besedy lidu*, *Ilustrovaný svět* a *Světobzor* až do poloviny 20. let, kdy odešel do výslužby.

O. psal zprvu satirické verše, v nichž s vlasteneckým akcentem komentoval společenské a politické dění, výraznější se však uplatnil až jako autor v 10. a 20. letech úspěšných divadelních her ze současnosti, určených lidovým a ochotnickým scénám. Po sérii aktovek se prosadil celovečerními veselohrami a fraškami ze života úřednických a podnikatelských rodin, namnoze konverzačními (*Julinčiny vdavky*, *Rudá královna*, *Pojď na mé srdce!* aj.) a též situačními (*Bujná krev*, *Zápas o nevěstu*) s jednoduchým dějem, v němž se trampoty milostných vztahů a manželská nedorozumění řeší sňatkem či smířením. Do měšťanského prostředí situoval O. i svá dramata, v nichž mladá láska tragicky podléhá tlakům vnějších – též válečných – okolností (*Spoutané duše*, *Památka z válečného lazaretu*, *Osudem zrazení* aj.). Schémata pozdějších komedií (*V červácích svobody*, *Pro zlatý poklad republiky* aj.) a dramát (*Pro vlajku československou*, *Tři doby republiky* *čsl.*) obohatil motivy vzniku a budování samostatného státu. Svě práce O. vydával vlastním nákladem, většinu titulů publikoval několikrát, zpravidla s drobnými úpravami dialogů (zřejmě podle diváckého ohlasu); v rukopisu zůstaly hry *Hrdinka z fronty*, *Ubité štěstí*, *Za hlasem srdce*, *Za májového večera*.

PŘÍSPĚVKY in: Humorist. listy (od 1884). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bodláčí (BB 1887); Před svatbou (D 1907); První návštěva (D 1908); Dáma ve smutku (D 1908); Zlatá pěnkava (D 1908); Tajnosti pražské (D 1908); Julinčiny vdavky (D 1908, i prem.); Železná koruna (D 1908, prem. 1910); Bujná krev (D 1909, prem. 1908 s tit. Nevíte, kde je Ondřej?, hudba A. V. Pražský); Křížácká válka (D 1909); Spoutané duše (D 1910); Zápas o nevěstu (D 1910, prem. 1912); Život vojenský – život veselý (D 1910, prem. 1911); Konečně sami! (D 1911); Z manželského ráje (D 1911); Cesta k srdci (D 1912); Rudá královna (D 1912, prem. 1916); Mezi životem a smrtí (D 1913); Památka z válečného lazaretu (D 1916, prem. 1918, 1920 s tit. Hoře života); Pojď na mé srdce! (D 1917, i prem.); Propast lásky (D 1918, prem. 1919); V červácích svobody (D 1920); Osudem zrazení (D 1920); Láska divy tvoří (D 1920); Když srd-

ce promluví (D 1921); Proč bychom se netěšili... (D 1922); Vzkříšení (D 1922); Pro zlatý poklad republiky (D 1923, i prem.); Kdo nemiloval – nežil (D 1924); To všecko z lásky... (D 1924, prem. 1925); Srdce nemá stání (D 1925); Jediná mezi ženami (D 1926); Pro vlajku československou (D 1928); Počkej – ty budeš litovat!... (D 1930); Dvanácti hlasy: Vinen! (D 1932); Tři doby republiky čsl. (D 1933). ■ SCÉNICKY. *Hry*: Válečný sňatek (1916); Návrat z fronty (1917). ■

LITERATURA: -on.: ref. Nevíte, kde je Ondřej? (Bujná krev), Divadlo 1908, s. 448; -á-: ref. Železná koruna, PL 18. 12. 1910; V. Sommer: ref. Život vojenský..., Divadlo 1911, s. 302; K. Engelmüller: ref. Rudá královna, Zlatá Praha 35, 1917/18, s. 84; ● nekrology: ž. (L. K. Žižka), Knihkupec a nakladatel 1943, s. 44; g (B. Golombek), LidN 5. 3. 1943; an., Nár. práce 5. 3. 1943 ●.

lm

Karel Oliva

* 8. 11. 1886 *Tejmoves* (Týmova Ves) u Pacova
† 12. 10. 1960 *Praha*

Autor učebnic a příruček teorie literatury, středoškolský pedagog.

Narodil se v osadě Mezilesí (nyní samost. obec), kde byl otec nájemcem dvora. Po absolvování gymnázia v Pelhřimově (mat. 1905) se zapsal v Praze nejprve na právnickou fakultu a 1906–12 vystudoval obor čeština – němčina na Filoz. fakultě UK (prodlouženo studijními pobyty v Berlíně a v Göttingen). 1912–13 učil jako suplent v Praze a 1913–14 na gymnáziu v Kolíně, 1914–21 byl profesorem na gymnáziu v Praze-Vinohradech (Slovenská ul.) a od 1921 až do odchodu do důchodu (1948) na Československé akademii obchodní v Praze (Resslova ul.). 1923 si rozšířil aprobaci o srbochorvatštinu. Zemřel náhle (mozková mrtvice), pohřben byl na Vinohradském hřbitově. – Syn Karel O. (* 1927) je polonista.

O. literární činnost byla spjata s pedagogickou praxí. Od 1926 připravoval učebnice pro výuku literatury, v nichž začal využívat tehdy nových poznatků vycházejících z teoretických tezí ruského formalismu a Pražského lingvistického kroužku (s některými jeho členy – např. J. Mukařovským, J. Vachkem, L. Kopeckým – se O. také stýkal). První O. prací byla dvoudílná Čítanka pro obchodní školy. Její první

svazek člení ukázkou z české i světové literatury od antiky po dnešek do oddílů vymezených jednak žánrově a směřově (Slovesné druhy a literární směry), jednak tematicky (Vlast, jazyk, národ); třetí část (Obchod a průmysl) vychází z odborného zaměření školy a uvádí i věcnou literaturu z této oblasti. Druhý svazek představuje v chronologickém sledu českou a slovenskou literaturu (chápanou jako celek) od nejstarších dob do současnosti. Pozornost vzbudila O. *Teorie literatury pro obchodní akademie* (jako ilustrativní doprovod k ní byl koncipován Výbor ukázek z literatury umělecké a věcné pro obchodní akademie); proti tradičním školským slovesnostem a poetikám, v nichž převládala jednak normativní, jednak diachronická a genetická stanoviska, se O. pokusil uplatnit hledisko synchronní a strukturální, projevující se nejen v terminologii (struktura, dominanta, automatizace, tvárný prostředek), ale zejména v pojetí jazykových funkcí a ve zdůraznění funkčnosti jednotlivých prvků básnického jazyka. Vedle umělecké literatury (stylistika, kompozice, literární druhy) se příručka soustředila i k teoretickému vymezení literatury věcné. Úsilím překonat úzce filologická hlediska vzbudily O. práce ve své době kladný ohlas i mimo pedagogické kruhy (O. Fischer, V. Jiráč); z druhé strany (Š. Jež, J. V. Sedlák) jim bylo vytýkáno nekritické podléhání strukturalistickým teoriím. Původní text O. přetvářel v příručku se širším určením; v konečné podobě s titulem *Teorie literatury pro vyšší třídy středních škol* vyšla v několika vydáních a 1936 byla též přeložena (J. Stanislavem) do slovenštiny. – Časopisecky publikoval O. překlady ze srbochorvatštiny a odborně se zabýval srbochorvatským dramatem.

PŘÍSPĚVKY *in*: Cesta (1921–22, překl. srbochorv. básní); Střední škola (1925, 1933 odpověď na kritiku Š. Ježe). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Teorie literatury pro obchodní akademie (1932); Stručná slovesnost pro veřejné obchodní školy a příbuzné ústavy (1933); Teorie literatury pro vyšší třídy středních škol (1934). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Čítanka pro obchodní školy 1, 2 (1926, 1930); Výbor ukázek z literatury umělecké a věcné pro obchodní akademie (1932). ■

LITERATURA: M. Knop: ref. Čítanka pro obchodní školy 2, Střední škola 11, 1930/31, s. 164; ● ref. Teorie literatury pro obchodní akademie: vr. (V. Ryba), PL 2. 8. 1932; Ot. F. (Fischer), LidN 2. 9. 1932; J. V. Sedlák, Venkov 10. 12. 1932; V. Jiráč, ČMF 19, 1932/33, s. 85; I. Kopeckij, Střední škola 13,

Olomoucké povídky

1932/33, s. 55; Š. Jež, Střední škola 13, 1932/33, s. 136 ●; ● ref. Výbor ukázek z literatury umělecké a věcné...: A. G. (Gregor), LidN 26. 10. 1932; n. (M. Novotný), Rozhledy 1932, s. 116; V. Jirátko, ČMF 19, 1932/33, s. 85; J. Veselý, Střední škola 13, 1932/33, s. 54 ●; ● ref. Teorie literatury pro vyšší třídy středních škol: V. Kůst, Střední škola 14, 1933/34, s. 113; J. V. S. (Sedlák), Venkov 4. 3. 1934 a 25. 11. 1935; Ka. (Z. Kalista), Lumír 61, 1934/35, s. 61 ●.

ml

Pavel Olivetský

† 1534 *Litomyšl*

Knihtiskař.

Pův. jm. P. z Meziříčí (asi podle původu rodiny), pak se psal Olivetský, z Olivetu, Olivecensis podle litomyšlské lokality, kde působil. – Tiskl v letech 1506–32. Jako přívrženec reformních myšlenek vycházel vstříc i zájmům jednoty bratrské, ač sám patrně nepatřil k jejím členům; byl i ve styčích s některými šlechtickými přívrženci jednoty. Jako první umožnil jednotě soustavnou publikační činnost, hlavně vydávání spisů bratra Lukáše Pražského. Měl zásluhu o konstituování grafické podoby bratrských tisků. Od 20. let, kdy jednotu měla už vlastní tiskárnu v Ml. Boleslavi, vydávala u O. spisy zaměřené na širší veřejnost, obrany a polemiky. Ostatní tiskařské produkce O. (oblíbené kalendářové tisky, nábožensky vzdělavatelná a polemická díla, dva drobné Husovy spisky, lékařské knihy aj.) svědčí o tiskařově vzdělání a orientovanosti v dobovém myšlení. V posledních letech činnosti se patrně snažil přenést působistiště do Prahy. Tiskařstvím se zabývali i další členové jeho rodiny, syn Jan O. (sťat 20. 9. 1547) tiskl 1536–46 v Olomouci, 1543–44 v Prostějově. Litomyšlskou dílnu P. O. převzal jeho zeť Alexandr Ujezdský.

Z PRODUKCE: J. Černý: Spis o nemocech morniech (1506); Sv. Bernard: Kniežky... o boji duchovního Jeruzaléma s Babilónskými (1507); M. Vegius: Rozmlúvanie Filaléta s Pravdú (1507); Lukáš Pražský: Kniežky tyto slovú Příprava k smrti... (1507); Prokop z Jindř. Hradce: Spis, proč lidé k víře mocí nucení býti nemají (1508); J. Hus: Knížky... proti knězi (kuchmistřovi)... (1509) + Sepsání toto o šesti bludích... (1510); Zemské zřízení moravské (1516); Písňe chval božských (1519); M. Luther: O svobodě

křesťanské... (1521); J. Berka z Chocně: Kniežky o morních příčinách, znameních, o nemocech i lékařství... (1531). ■

BIBLIOGRAFIE (sopsis tisků in): M. Bohatcová: Počátky publikační činnosti jednoty bratrské, Acta Comeniana 1962, s. 55 + Typografická tvorba P. O., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1962, sv. 7, s. 231 + Knihtiskařská linie Olivetských, ČNM 1982, s. 149. ■ LITERATURA: A. Sedláček: Příčinky litomyšlské k dějinám české literatury, Památky archeologické 1874, Nové řady rok 1871–73, s. 39; J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. Volf in Dějiny českého knihtisku do r. 1848 (1926); M. Bohatcová: Bratrský kancionál z r. 1519, Miscellanea musicologica 1960, s. 27 + Život a práce P. O., prvního tiskaře v Litomyšli, ČNM 1962, s. 205 + Počátky publikační činnosti jednoty bratrské, Acta Comeniana 1962, s. 44 + Typografická tvorba P. O., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1962, sv. 7, s. 229 + Nástěnné kalendářní minuce P. O., sb. Knihovna 1962, s. 23 + Druhé české zpracování motivu o putování Pravdy, LF 1962, s. 162 + Na okraj další části Knihopisu, LF 1964, s. 399 + Počátky betlémského novotrakvismu a otázka pražské činnosti P. O., Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1966, sv. 11, s. 121; K. Chyba in Slovník knihtiskařů v Československu od nejstarších dob do r. 1860, samost. příl. sb. Strahovská knihovna 1, 1966 – 18–19, 1983–84; M. Bohatcová: Prameny k tiskařově dílně, Typografia 1968, s. 231 + Knihtiskařská linie Olivetských, ČNM 1982, s. 129; P. Voit: Knižní pozůstalost olomouckého tiskaře Jana O. z O. jako literárněhistorický a bibliografický pramen, Sborník NM v Praze, ř. C – lit. hist., 1984, sv. 29, s. 197 + Nové pohledy na veršovanou skladbu Rozmlouvání člověka se smrtí, LF 1986, s. 166.

jk

Olomoucké povídky

asi kolem 1400

Soubor pozdně středověkých nábožensko-výchovných vyprávění.

Sbírka 35 povídek, dochovaná v jediném pozdějším rukopise z r. 1482, je zpracováním evropsky rozšířených výpravných kazatelských příkladů (exempel) z různých latinských zdrojů. Hlavním pramenem souboru byla exemplová sbírka námen. cisterciáka z Porýní Caesaria z Heisterbachu z 13. století.

O. p. jsou dokladem procesu v rámci vývoje středověké umělecké prózy, postupujícího od exempla jako součástí kázání, která vyžaduje nábožensko-morální výklad, k osamostatnění

exemplových příběhů jako zábavně-naučných výpravných útvarů, jež jsou samy o sobě nositeli zřetelného mravního nauce. V souboru O. p. se této emancipace namnoze dosahuje zdůrazňováním vypravěčských postupů v historkách založených na nadpřirozených prvcích a spjatých s propagováním křesťanské doktríny. Ojedinele se vyprávění z O. p. stala podkladem novodobého literárního ztvárnění (např. v Karlštejnských vigiliích F. Kubky).

EDICE: O. p. (1957, ed. E. Petřů). – *Ukázky*: J. Jireček in České sbírky rozprávek pod názvem Gesta Romanorum známých, ČČM 1862, s. 360 a 1863, s. 91; in Výbor z literatury české 2 (1868, ed. K. J. Erben); in Próza z doby Karla IV. (1938, ed. J. Vilikovský v novočes. úpravě). ■

LITERATURA: J. Jireček: České sbírky rozprávek pod názvem Gesta Romanorum známých, ČČM 1862, s. 360 a ČČM 1863, s. 91; J. Vilikovský in Próza z doby Karla IV. (1938); E. Petřů in O. p. (1957); ● ref. ed. O. p.: A. Schmidtová, LF 1958, s. 288; J. Kolár, ČLit 1958, s. 203 ●; L. Zatočil: Germanistische Bemerkungen zu den alttschechischen Olmützer Erzählungen, LF 1966, s. 111; E. Petřů in Vývoj českého exempla v době předhusitské (1966); A. Vidmanová: Cesarius z Heisterbachu a F. Kubka čili O životnosti středolatinšské literatury, Zprávy Jednoty klasických filologů 1974, č. 1 → Laborinthus – Latinská literatura středověkých Čech (1994); K. Dvořák in Soupis staročeských exempel (1978); A. Vidmanová: Středolatinšská beletrie, Jan ze Středy a olomoucký protohumanismus, sb. Historická Olomouc a její současné problémy 3 (1980) → Laborinthus – Latinská literatura středověkých Čech (1994); P. Trost: Die alttschechischen Olmützer Erzählungen, sb. Litterae slavicae medii aevi F. V. Mareš sexagenario oblatae (Mnichov 1985) → (s tit. Staročeské O. p.) Studie o jazycích a literatuře (1995).

jk

František Omelka

* 19. 8. 1904 *Staré Město* (Uherské Hradiště-S. M.)
† 23. 6. 1960 *Otrokovice*

Prozaik pro mládež, úspěšný zvláště v dobrodružném žánru; autor učebnic českého jazyka a pravopisu.

Narodil se v početné rodině poštovního zřízence. Za obtížných sociálních podmínek vystudoval gymnázium v Uher. Hradišti (mat. 1924, v té době byl předsedou spolku vesnické

mládeže Horymír, kde přednášel o literatuře a organizačovní kulturní besedy i divadelní představení). Po osmnáctiměsíční vojenské službě pracoval jako listonoš. 1927 složil doplňovací maturitu na učitelském ústavu v Přerově, 1929 zkoušku způsobilosti v Příboře a 1934 odbornou zkoušku z češtiny, zeměpisu a dějepisu pro měšťanské školy na učitelském ústavu v Kroměříži. 1930 se oženil. Učil na obecných školách v Blatnici (1927–28) a ve Stříbrnicích (1928–33), na měšťanské škole v Hluku (1933–38) a na pokusné měšťanské škole v Otrokovicích-Batově (1938–50). 1950 byl krátce ředitelem střední školy v Napajedlích a 1951 přednostou oddělení na min. školství v Praze. Poté učil opět v Otrokovicích (1951–54), kde se 1954 stal ředitelem osmileté střední školy; od 1955 byl metodikem českého jazyka v Krajském ústavu pro další vzdělávání učitelů a výchovných pracovníků v Gottwaldově (Zlín). V 50. letech působil také v okresní péči o mládež, věnoval se zkoumání nových vyučovacích metod i rozsáhlé osvětové a politické činnosti. – Jeho manželka, učitelka Františka O. (* 1907), vydala časopisecky několik románů s ženskou tematikou (pseud. Jiřina Břízová, Olga Melková) a pohádkovou knihu *Zvířátka na výletě* (1977).

Do literatury O. vstoupil prózami spjatými s jeho rodným krajem. Od drobných žánrových kreseb ze života chlapců na slovácké vesnici, založených nejednou na vlastních prožitcích a hojně využívajících nářečí (*Hore dědinů a jiné povídky*), dospěl k rozsáhlejšímu a dynamickému útvaru v jiráskovské historické povídce z moravskoslovenského pomezí *Komňanský hrdina*, která svou husitskou tematikou měla v době vydání i aktuální podtext. Rovněž v románu o prázdninovém táboření dvou soupeřících skupin vesnických chlapců *Vlci proti Mustangům* se již projevoval O. smysl pro romantiku dobrodružství, který pak vtiskl ráz většině jeho dalších prací (určených převážně chlapcům). Z nich získala popularitu i v zahraničí londonovská povídka s reportážními rysy *Štafeta*, příběh mužů, kteří s nasazením života dopravili sněhovou bouří sérum proti žákrtu do epidemií postiženého a od světa izolovaného města Nome na Aljašce. Téma hrdinství a solidarity prostých lidí O. zpracoval i v románu *Blesky nad Beskydami*, v němž vylíčil (ještě bez dostatečného odstupu) boj mladých partyzánů na Valašsku. Pokus o zobrazení součas-

ného školního života *Začalo to v III. A* byl poznamenán dobovou schematicností a didaktičností. V biografickém románu o F. Magalhãesovi a jeho plavbě kolem světa *Velký admirál O.* úspěšně spojil dobrodružnost s poučením i etickým působením. – Časopisecky O. publikoval též drobné prózy, verše a odborné články.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Rabatin, Učitel; Fan (Slovácko), F. O., -fom-. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Ani ženy... (1963); Bratrství (1925–26); Čes. domov (1947); Čes. jazyk (1957–58); Čes. učitel (1937, příl. Školské reformy); Čtenář (1955); Junáci, vpřed! (1948); Junák (1948); Kalendář Nového lidu na rok 1933, ...1949; Klas (1946); Knihkupec a nakladatel (1948); Komenský (1955–60); Letectví (1950); Lid. noviny (1936–51; 1939 R pro ml. Vzdušným oceánem); Lípa (1938–39); Malý čtenář (1934–40; 1934 P pro ml. Tondova dobrodružství, 1937 P pro ml. Ve starém zámku); Měsíční zpravodaj (1937); Mladí (Brno 1931–40); Mladý Zlín (1944); Mor. noviny (Brno 1926–31); Moravsko-slovenské pomezí (Dubňany 1937–40); Nár. osvobození (1933–35); Naše pravda (Gottwaldov 1951–60); Naše Valašsko (Vsetín 1947); Naše vojsko (1927–33); Niva (Brno 1928–39); Nový lid (Brno 1928–40); Nový proud (Gottwaldov 1951–52); Občanská výchova (1948); Ohníček (1952–53); Partyzán (1948–49); Pedagogika (1955); Pionýr (1956); Pionýrské noviny (1952–53); Práce (1951–52); Rodina a škola (1938); Rodinný kalendář Nového lidu na rok 1939; Roj (1939–41); Rudé právo (1950); Ruch (Brno 1929–32); Sedmihlásek (1949); Slovácko (Hodonín 1928); Srdíčko (1937–38); Svět (Zlín 1944); Svob. noviny (1946); Škola a svět (1949); Školství a osvěta (1949–50); Teorie i praxe (1947–49); Tep nového Zlína (1946–49); Tvorba (1950–51); Učitelské noviny (1956–58); sb. Veliká cesta (1960, P pro ml. Maruška); Věcné nauky (Vel. Meziříčí 1932); Věstník Ústředního spolku jednot učitelských (Brno 1931–32); Vlasta (1956); sb. Vlastivědné čtení z pověstí hradištského okresu (Uh. Hradiště 1935); Vlastovička (1939–40, P pro ml. Lukovský trojlístek); Vojský svět (1937); sb. Výchovné besedy s rodiči (1958); sb. Za socialistickou výchovu mladého pokolení (1957); Zdravý svět (1947); Zeměd. noviny (1948–51); Zlínská pravda (1945); dále v esperantských časopisech. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie pro mládež:* Hore dědinu a jiné povídky (PP 1935); Komňanský hrdina (P 1938); Vlci proti Mustangům (R 1940); Nebezpečí láká (PP 1943); Pasáček Ali (P 1946); Štafeta (P 1946); Blesky nad Beskydami (R 1947); Pomoc přijde z hor (P 1948); *Začalo to v III. A* (1953); – posmrtně: *Velký admirál* (R 1976). – *Ostatní práce:* Jak vyučujeme mluvnici a pravopisu v 1. třídě měšťanské školy (b. d., 1936, s A. Hrbatou); Sbírká diagramů pro zeměpisné vyučování (1936,

s B. Malinou); *Odůvodňování pravopisu* (b. d., 1937); *Normalizované zkušební diktáty* (1947, s dalšími); *Přehled vypracovaných úkolů k českému pravopisu* (1947, s L. Hrbáčkem, V. Konvičkou); *Český jazyk. Nápravná cvičení pravopisná* (1947, s L. Hrbáčkem, V. Konvičkou); *Český pravopis (cvičebnice)*, 1947, s L. Hrbáčkem, V. Konvičkou; přeprac. vyd. 1956 s O. Horákem, J. Hubáčkem, Č. Charouzem); *Český jazyk. Učebnice mluvnice, pravopisu a slohu pro 5. postupný ročník národních škol* (1950, s dalšími; upr. vyd. 1954 s J. Hubáčkem, F. Svěrákem); *Čítanka pro 5. postupný ročník* (1954, s F. V. Křížem, R. Puchýřem); *Zasloužilá učitelka Božena Hůlková, nositelka Řádu práce* (b. d., 1956); *Kontrolní diktáty pro 3.–5. postupný ročník* (1957, s dalšími); *Kontrolní diktáty pro 6.–8. postupný ročník* (1957, s dalšími); *Výchova mravních citů* (1958); *Pedagogický takt* (1959); *Český jazyk pro 5. ročník. Pokusná učebnice* (1959, s dalšími). ■ *REDIGOVAL sborníky:* Jak vyučujeme slohu na všeobecně vzdělávacích školách (1956, s dalšími); *Naše zkušenosti s vyučováním slohu* (b. d., 1957). ■

BIBLIOGRAFIE: V. Kramářová: *Bibliografie díla F. O., SPPI Gottwaldov 2* (1964). ■ LITERATURA: sb. *Tak jsme ho znali. Vzpomínky na vzorného učitele F. O.* (b. d., 1961). ■ ● ref. Hore dědinu a jiné povídky: Filip (D. Filip), *Věstník pedagogický* 1935, s. 329; an., *Věstník Státního nakladatelství 2*, 1935/36, č. 1 ●; ● ref. Vlci proti Mustangům: F. Tenčík *in* sb. *Literatura pro mládež 1940* (1940); Topol (Š. Polášek), *Nár. učitel 2*, 1940/41, č. 8; Vý., *Komenský 68*, 1940/41, s. 190 ●; ● ref. Pasáček Ali: Mar. (V. Maršíček), *Lid. kultura* 1946, č. 21; vc (V. Cvek), *Štěpnice 1*, 1946/47, s. 189 ●; ● ref. Štafeta: vpa (V. Pazourek), *Svob. noviny* (Brno) 27. 6. 1946; lk (L. Kundera), *Mladá fronta 21*. 9. 1946; kp. (K. Polák), *Štěpnice 1*, 1946/47, s. 345; an., *Vzdělavatel 1947*, s. 255 ●; ● ref. Blesky nad Beskydami: vpa (V. Pazourek), *Svob. noviny* (Brno) 13. 12. 1947; N. Č. – F. H. (Černý, Holešovský), *Komenský 72*, 1947/48, s. 421 ●; Ek: ref. *Začalo to v III. A*, *Vlasta* 1953, č. 50; ● nekrology: (fr), *Rovnost 30*. 6. 1960; O. Fric, *Učitelské noviny* 1960, č. 27–28; F. Všetická, *ZM 1960*, s. 383; K. Tkáč, *Čes. jazyk a literatura 11*, 1960/61, s. 46 ●; všet (F. Všetická): *Štafeta ve frištině*, *ZM 1962*, s. 572 (k tomu doplněk V. Toman, *ZM 1963*, s. 144); F. Všetická: *Jak vznikla O. Štafeta, ABC mladých techniků a přírodovědců 1963*, č. 5; V. Kramářová: F. O. jako učitel, *SPPI Gottwaldov 2* (1964, zde i O. deníkové zápisy z 1927–54); Z. Zapletal: F. O. jako spisovatel pro mládež, *tamtéž*; J. Jilík: *Pedagog a spisovatel F. O., Malovaný kraj 1996*, č. 1 + *Prostý život* (o F. Omelkové), *Malovaný kraj 1997*, č. 3.

pp

Omladina

1903–1908

Dělnický anarchistický časopis, postupně přezvaný na Nová Omladina a Komuna, s nímž spolupracovala skupina mladých literátů.

Titul: 1903–06 (roč. 1–4) Omladina; 1906–07 (roč. 1–2) Nová Omladina; 1907–08 (roč. 1–2) Komuna. – *Podtitul:* 1903 (roč. 1, č. 1–8) Časopis horníků; 1903–05 (roč. 1–3) Týdeník pracujícího lidu; 1906 (Omladina roč. 4, Nová Omladina roč. 1, č. 1–10) Organ anarchistických socialistů; 1906–08 (Nová Omladina roč. 1, č. 11 – Komuna roč. 2, č. 37) Publikáční orgán České federace všech odborů. – *Odpovědní redaktoři:* 1903–04 (roč. 1–2 do č. 33) B. Kalina; 1904 (roč. 2 od č. 34) T. Kaše; 1905–06 (roč. 3–4) B. Kalina; 1906 (Nová Omladina roč. 1) A. Polívka (č. 1–10), A. Ott (od č. 11), K. Vohryzek (od č. 31); 1906–08 (Nová Omladina roč. 1 od č. 52 – roč. 2, Komuna roč. 1–2) L. Knotek. – *Vydavatelé:* 1903–06 (Omladina roč. 1–4) K. Vohryzek; 1906 (Nová Omladina roč. 1) M. Vohryzková; 1907–08 (Nová Omladina roč. 2 – Komuna roč. 1–2) K. Vohryzek s L. Knotkem. – *Majitel:* 1903–05 (roč. 1–3) Severočeská federace horníků, roč. 1, č. 1–2 Nové Verneřice, roč. 1 od č. 3 – roč. 2 do č. 26 Hroby a Bruch (Lom u Mostu); 1906–08 (roč. 4, Nová Omladina roč. 1–2, Komuna roč. 1–2) Česká federace všech odborů, Praha. – *Periodicita:* 1903 (roč. 1) 1x týdně, od června do prosince 22 čísel; 1904 (roč. 2) 1x týdně 51 čísel; 1905 (roč. 3) 1x týdně, 52 čísel; 1906 (roč. 4) 2x týdně, v lednu 3 čísla; 1906 (Nová Omladina roč. 1) 2x týdně, od 4. 9. 3x týdně, od 31. 1. do prosince 102 čísel; 1907 (Nová Omladina roč. 2) 3x týdně, do konce února 23 čísel; 1907 (Komuna roč. 1) 2x týdně, od března do prosince 84 čísel; 1908 (Komuna roč. 2) 2x týdně, od ledna do konce května 38 čísel.

O. (jejíž podoba zůstávala v podstatě stejná i při změnách titulech) byla anarchistickým časopisem navazujícím na stejnojmenný starší časopis a určeným nejprve hornickým čtenářům na Mostecku; jako Nová O. po přesídlení do Prahy rozšířila svou působnost i na další kraje v Čechách, v nichž měla své dopisovatele. O. vydával a vedl K. Vohryzek, přední činitel anarchosyndikalistické organizace Česká federace všech odborů, jejímž orgánem se O. posléze stala; redakčně a organizačně Vohryzkovi pomáhali L. Knotek a další spolupracovníci, kteří se v podmínkách trvalé perzekuce a soudních postihů střídavě ujímali funkce odpovědného redaktora (zástupce) časopisu. Časopis zápasil s finančními těžkostmi, měnil

místa vydávání i tiskárny, což ovlivňovalo jeho periodicitu i rozsah (několikrát též změna formátu). O. přinášela zvláště zprávy o sociální a justiční nespravedlnosti, o aktivitě anarchistů apod., pravidelně také (většinou v přetištěných zprávách) ze zahraničí. Otiskovala články anarchisticky orientovaných nebo anarchismu blízkých autorů, především cizích (J. Grave, P. Kropotkin, E. Malateste, M. Stirner aj.). Básně otiskovala hlavně v prvních 3 ročnících, pravidelně rubriku *Fejeton*, do níž zařazovala i povídky, s příspěvky od domácích i cizích autorů. Literární recenze uveřejňovala častěji Nová O. (zvláště od šifry L. H. či H. L.); mimoto v občasných rubricích *Literatura a život* přinášela anotace novinek beletrie a odborné literatury, zejména politického a vzdělávacího obsahu.

Literární význam O. spočívá v tom, že několik předních spisovatelů se v duchu svého tehdejšího anarchistického přesvědčení pokusilo přispět pro dělnický časopis prakticky realizovat svůj sociální úkol. První otiskl několik próz J. Hašek v 1. a 2. roč., tj. v době, kdy na severu působil jako anarchistický agitátor (krátce vypomáhal i v redakci O.); pravidelně pak přispíval do Nové O. Pro 3. roč. O. psal básně, prózy a fejetony F. Šrámek (i šifra rr.), který se v 1. roč. Nové O. (pouze do č. 23) stal členem redakce (jako redaktor fejetonu), avšak jeho spolupráce zřejmě spočívala v publikování vlastních příspěvků (zvláště próza na pokračování Buřiči, neukončena); nákladem Nové O. také prvně vyšla jeho sbírka Modrý a rudý. Informace o anarchistickém hnutí a úvahy posílal do Nové O. z Francie F. Gellner (podp. Franta Gelnér, i šifra F. G.); už před ním uveřejnil ve 3. roč. O. fejetonicky laděnou zprávu ze svého pobytu v cizině K. Toman, který později v Nové O. publikoval několik úvah a literárních kritik (též pod šifrou l. n.). Spolupráce S. K. Neumanna se omezila na jednu báseň, úvodník a dvě výzvy. Několik próz uveřejnil v Nové O. R. Těsnohlídek. Do pozdější Komuny poslali po jedné úvaze S. K. Neumann a F. Šrámek a zpočátku několik příspěvků J. Hašek a F. Gellner. Pravděpodobně přispěl do Nové O. a Komuny i J. Mahen pod pseud. Bolehlav. K duchu O. a anarchistického hnutí vůbec patřilo, že nebyly skrývány neshody nejen autorů navzájem (jak to vehementně uplatňoval F. Gellner), ale také časopisu s nimi: v případě S. K. Neumanna před jeho spoluprací,

Ondřej z Brodu

u F. Šrámka do jisté míry po ní a nejostřeji u R. Těsnohlídka, který jediný se ostatně k anarchismu přímo nehlásil. Mimo jmenované přispěli *básněmi a prózami* (i ve fejetonu) K. Berdych, J. Duhan, A. V. Haber, J. Holub, G. R. Opočenský, J. Rosenzweig-Moir, K. Vohryzek aj. Z cizí beletrie kromě ojedinělých drobných ukázek byl v 2. roč. Komuny publikován na pokračování román O. Mirbeaua Šebastian Roch.

LITERATURA: K. Resler in Buřiči a Stříbrný vítr (1952); V. Štěpán: úvod (o anarchismu a jeho časopisech) k edičním poznámkám in S. K. Neumann: Stati a projevy 1 (1964).

pb

Prokop Ondrák

* 13. 7. 1810 *Praha*
† 3. 5. 1873 *Příbram*

Překladatel z italštiny a francouzštiny, autor homiletických spisů.

Po studiích na gymnáziu v Praze vstoupil O. 1831 na bohosloveckou fakultu (1834 byl v Praze vysvěcen na kněze). Od 1836 až do své smrti žil v Příbrami: nejdříve jako kooperátor na Svaté Hoře, od 1838 jako katecheta a ředitel hlavní školy, od 1847 jako městský děkan. Podílel se na vlasteneckém kulturním životě v Příbrami: byl zakladatelem místní čtenářské společnosti, šířil české knihy a časopisy, pořádal české besedy; 1844 se jeho zásluhou konalo v Příbrami první české divadelní představení, 1851 se postaral o zájezd Tylovy divadelní společnosti do města, 1848 sloužil slavné rekvíem za studenty padlé na pražských barikádách.

O. literární činnost se především orientovala na překlady převážně křesťansky zaměřené literatury z italštiny a francouzštiny. Stál u počátků česko-italských literárních vztahů svým překladem národního italského díla Zasnoubenci od A. Manzoniho, jehož kvality O. rozpoznal a jazykově i stylově citlivě převedl do češtiny; dále přispěl k rozšíření Chateaubriandovy tvorby u nás překladem jeho historického románu Mučedníci. Vydal několik svazků svých kázání a je mu též přisuzováno autorství časopisecky publikovaného popisu Příbrami (Česká včela 1842).

PŘÍSPĚVKY in: Blahověst; ČČM; Časopis pro katol. duchovenstvo; Čes. včela (1842); Květy; Posvátná kazatelna (Olomouc). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: J.-H. Bernardin de Saint-Pierre: Pavel a Virginie (1836); J. P. C. de Florian: Eliezer a Neftali, Dobytí Jericha (1840); A. Manzoni: Zasnoubenci (1842); F. R. Chateaubriand: Mučedníci (1851). – *Ostatní práce*: Kázání držená léta 1850... (1850); Kázání, kteráž na neděli 4. po sv. Duchu přednesl... (1851); Nedělní a sváteční kázání 1, 2 (1852, 1854). ■

LITERATURA: ● nekrology: Křečan, Beseda učitelská (1873), s. 239; an., Blahověst 1873, s. 216 ●; M. Parenti in La prima traduzione boema de I promessi sposi (1932); O. Schiller: Zaváté cestičky romantiky do Čech, Nové Čechy 1936, s. 12.

vp

Ondřej z Brodu

* kolem 1364 *Český Brod*
† 15. 10. 1427 *Lipsko* (Německo)

Význačný teolog pražské předhusitské univerzity, kazatel a polemik, přední odpůrce Husův.

Vystudoval na pražské univerzitě: 1384 dosáhl bakalářství, 1387 magisterství artistické fakulty a začal na ní hned přednášet; před 1395 byl vysvěcen na kněze, 1396 byl děkanem artistické fakulty a živě se účastnil univerzitního života, 1408 se stal magistrem teologie a profesorem teologické fakulty. Už 1407 byl místokancléřem univerzity, 1409 se stal kanovníkem svatovítské kapituly, od 1412 byl zároveň členem vyšehradské kapituly a kapituly Všech svatých (do 1418). Od počátků pronikání viklefismu do Čech patřil k jeho odpůrcům, byl jedním z iniciátorů zkoumání Viklefových knih arcibiskupskou komisí 1408. V době zápasů o reorganizaci univerzity stál dočasně na Husově straně, ale v Husově kostnickém procesu bylo jeho stanovisko jako reprezentanta protihusitského křídla na pražské univerzitě jedním z argumentů obžaloby. S Jakoubkem ze Stříbra polemizoval proti přijímání podobojí. 1417–20 pobýval v Čechách mimo Prahu, po 1420 odešel do exilu, od 1422 působil jako profesor teologie na univerzitě v Lipsku.

V rozsáhlém literárním díle uplatnil O. z B. rozmanité žánry dobové teologické literatury od drobnějších projevů (kázání, listy, prorocství, kvestie) až po obsírné výklady, v nichž postavil své rozsáhlé vzdělání i vlastní snahu o re-

formu církve do služeb římské pravověrnosti. Jako vynikající polemik formuloval proti přijímání podobojí názory, které byly pak přijaty do základního arzenálu katolické argumentace. Pramennou hodnotu má zejména jeho traktát o vzniku husitství.

EDICE: in Documenta M. J. Hus vitam... illustrantia... (1869, ed. F. Palacký, Responsio magistro Joanni Hus); in M. J. Husi korespondence a dokumenty (1920, ed. V. Novotný, Responsio magistro Joanni Hus); Traktát M. O. z B. o původu husitství (Tábor 1980, ed. J. Kadlec, Tractatus de origine Hussitarum); J. Kadlec in Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod (Münster 1982, Inceptio disputationis de quodlibet cum quaestione principali „Utrum summa Dei sapientia... omnem veritatem possibilem... in propria forma cognoscit?“; Magister Andreas de Broda respondet in vesperis; Sermo synodalis in die Sancti Lucae; Epistula ad Zbynkonom, archiepiscopum Pragensem, cum tractatu contra errorem remanentiae; Quaestio utrum licitum sit seu an debeat Christi populus laicalis sub utraque specie sacramentali communicare...; Tractatus de sumptione venerabilis pretiosique corporis ac sanguinis Domini nostri Iesu Christi; Lectura de communione laicorum sub utraque specie; Tractatus contra communionem calicis; Tractatus de sacramento eucharistiae; Collatio facta per doctorem Andream de Broda in susceptionem archiepiscopi Coloniensis per universitatem in Lypczk in Prusiam; Sermo magistri Andrae de Broda... factus in missa Universitatis in die confirmationis marchionis Friderici ad ducatum Saxoniae 24. Januarii 1423; Recommendatio rectoris Universitatis Lipczensis; Epistulae M. Conrado Ladow, carthusiani Erfordensi, missae; Epistula exhortatoria ad patientiam in tribulationibus) + in Planctus super civitatem Pragensem a jeho autor, Studie o rukopisech 25, 1986, s. 47 (Planctus super civitatem Pragensem). – *Překlad*: in Výbor z české literatury doby husitské 1 (1963, přel. R. Urbánek, O vzniku husitství – část). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Kadlec in Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod (Münster 1982); P. Spunar in Repertorium auctorum Bohemorum provecum idearum post Universitatem Pragensem conditam illustrans 1 (Varšava 1985). ■ LITERATURA: J. Kadlec: Studien und Texte zum Leben und Wirken des Prager Magisters Andreas von Brod (Münster 1982). ■ A. Podlaha in Series prepositorum, decanorum et canonicorum metropolitanae ecclesiae Pragensis 1–4 (1912–31, č. 517); J. Sedlák in Studie a texty k náboženským dějinám českým 1 (1914); V. Novotný in M. J. Hus 1, 2 (1919, 1921); J. Pekař in Žižka a jeho doba 1 (1927); F. M. Bartoš in Husitství a cizina (1931); J. Macek in Tábor v husitském revolučním hnutí 1 (1952); I. Hlaváček: Bohemikale Literatur in

den mittelalterlichen Bibliotheken des Auslandes, Historica 13, 1966; J. Trška in Literární činnost předhusitské univerzity (1967) + Příspěvky k středověké literární univerzitě, AUC Praha, Historia, 1968, sv. 2, s. 5 a 1969, sv. 1, s. 7 + in Studie a prameny k rétorice a k univerzitní literatuře (1972) + in Rétorický styl a pražská univerzitní literatura ve středověku (1975); J. Kadlec: Reformní postila a synodální postila M. O. z B., Studie o rukopisech 16, 1977, s. 13 + Literární polemika mistrů Jakoubka ze Stříbra a O. z B. o laický kalich, AUC Praha, Historia, 1981, sv. 2, s. 71, Z. Hledíková: ref. J. Kadlec: Studien und texte... a ed. Traktát M. O. z B. ..., Husitský Tábor 5, 1982, s. 324; J. Kadlec: Planctus super civitate Pragensem a jeho autor, Studie o rukopisech 23, 1986, s. 47 + in Katoličtí exulanti čeští doby husitské (1990).

jk

Opavský besedník viz in Antonín Vašek

Gustav Roger Opočenský

* 12. 4. 1881 Krouna u Vysokého Mýta
† 4. 9. 1949 Praha

Básník gellnerovské generace, autor realistických a sociálněkriticky laděných povídek, zábavné a humoristické literatury, písňových textů a popularizačních literárněhistorických brožur.

Podp. se též G. K. Opočenský, Gustav Opočenský, Gustav Robert Opočenský, Gustav Rudolf Opočenský. – Pocházel z rodiny evangelického faráře s písmáckou tradicí. Do literárního života vstoupil 1903 jako člen literárního sdružení Syrinx. Byl známou postavou předválečné bohémské Prahy, především kruhu kolem J. Haška; jako účastník jeho mystifikačních akcí a kabaretů se také stal jednou z postav jeho povídek a humoresek. Později byl též spolupracovníkem kabaretu K. Hašlera. Od 1909 byl členem spolku spisovatelů Máj. O. sympatizoval se soc. demokratickým hnutím. Pracoval jako účetní úředník a posléze vrchní tajemník min. sociální péče (1941 byl dán do výslužby); 1948 onemocněl těžkou srdeční chorobou (degenerace srdečního svalu), na jejíž následky zemřel.

Charakteristickým rysem produkce O. byla rozpolcenost mezi vážnou tvorbou a psaním zábavné literatury a kalendářové četby. Začí-

Opočenský

nal jako básník gellnerovské generace, využívací gesto bohémského skeptika k deziluzivnímu postoji vyjadřovanému formou lidového popěvku. Své elegické verše, v nichž se ironické a sociálněkritické prvky střetaly se sentimentem mladistvého milostného stesku a ústily do negativistických gest vyvržence, shrnul do lyrickoepických souborů *Modlitby psance* a *Jak hasly ohně*. V pozdější autobiograficky laděné sbírce *Strom v bouři* dospěl k fatalismu, pocitům smutku, životní nejistoty a nenaplněnosti. Vedle toho psal příležitostně, náladové verše (*Luhačovské dojmy*) plně okouzlené melancholie. Doménou O. se postupně stala próza. V povídkách z vojenského prostředí *Ve stínu ozbrojeného míru* vyjádřil svůj protimilitaristický postoj. V knize *Jan Racek a jiné velkoměstské povídky* tematizoval tragické důsledky života v bídě realisticky kreslenými obrazy a vypravěčskou zkratkou. Sociálním kontrastům věnoval pozornost i v povídkových souborech *Lidé z periferie* a *Dusilův hřích a jiné příběhy z hor*, zachycujících životní peripetie figurek z pražského předměstí a z kraje Českomoravské vrchoviny. Stále výraznější bylo O. zaměření na populární četbu: psal milostné a dobrodružné historiky (*Povídky reportérovy*, *Květy minulosti*, *Tyran život*) a romány (*Dychtivé mládí*, *Zelené perly z La Platy*), humoresky a anekdotické črty (*Psí dny a jiné humoresky*, *Komtesa Talmi a jiné rozmarné příběhy z včerejška a předvčerejška*). Vůdčím motivem souboru fejetonů *Svět pod čarou* se stal pražský každodenní život a místopis. Prózy pro mládež O. traktoval jako volně propojené sledy epizod ze života pražských a především venkovských dětí (pohádkový soubor *Kmotr Dostatek* zůstal nevydán). J. Haškovi věnoval vzpomínkovou knihu *Čtvrt století s Jaroslavem Haškem* a humorně laděnou *Baladu o duši Jaroslava Haška*. O. zhusta přispíval do různých listů zejména drobnějšími humoristickými útvary. Byl také autorem popularizačních literárněhistorických portrétů doprovázených zpravidla několika drobnými ukázkami, dále řady textů k popěvkům a šansonům.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Dr. V. Kořínek, Enrico, Gero, Gigi, Gil Blas, Jak. Choděra, Jakub Choděra, J. Slaný, J. Starý, Kamil Nopál, Karel Loskota, Karel Loukota, K. Choděra, K. Nopál, Max Kořínek, Roger, Starý, V. Choděra, V. Starý; Go., Gr., -gr., G. R. O., M. K., Oscy, -oscy-, St. ■ PŘÍSPĚVKY in: Americké Dělnické listy (Cleveland 1909); Besedy

Času (1903–11); Besedy lidu (1907–17); Čas (1905); Čes. noviny (Louny); Čes. slovo (1933); Čes. svět (1906–18); Dělnická osvěta (1910); Dělnické listy (Videň); Dělnický kalendář Československé strany soc. demokratické v Rakousku 1913; Dělnický kalendář na rok 1912; Dobrá kopa (1911–14); Honza (1921–24); sb. Horkého čítanka (b. d., 1910); Horkého týdeník (1909); Humorist. listy; Humorist. kalendář na r. 1915; Chudás; Intimní Praha; Jitřenka (1905); Kalendář Besed lidu na r. 1912–...1915; Kalendář českého lidu 1949; Kalendář českožidovský (1906–08, 1922–29); Kalendář Českých mód 1921; Karikatury (od 1908); Kopřivy (od 1909); Květy (1904–08); Letáky (1903); Lid. noviny (1905–06, 1940–42); sb. Luhačovický památník (b. d., 1910); Lumír (1904, 1907); Máj (1903–07); Malý čtenář (1905–27, 1942); Mládenec; Mládeneček; Moderní život (1902–03); Moravskoslezská revue (1907–08); Naděje (Brno 1905); Nár. obzor (i Besedy Nár. obzoru, 1907–13); Nár. politika; Nár. práce (1939–41); Nár. střed; Neděle (Brno 1904); Neruda, pokr. Nový Neruda (1906); Nová Omladina, pokr. Komuna (1906–07); Novina (1908); Nový dělnický kalendář 1910; Nový obzor (Olomouc 1913–14); Obrana zemědělců; Omladina; Osvěta (1909–11); Pokroková revue (1905); Pokrokové noviny (Ml. Boleslav); Právo lidu (i Večerník PL, 1912–38); Pražská lid. revue (1905–07, 1912–13); Ranní noviny (1936); Rarach (1920–21); Rašple (Brno); sb. Republikánský přednášič (1921); Rovnost (Brno); Rozkvět (1911); Rudé květy (1904–13); sb. Smích Červené sedmy (1981, šanson Lípový květ, hudba F. Hvizďálek); Srdce (1903–04); Studentská revue (1910); Studentský almanach (1905, 1908); Světozor (1915–16); Svítlna (1907); Šibeničky (1906–07); Švanda dudák (1906–09); Topičův sborník (1922–23); Velký slovanský kalendář na rok 1912; Úsvit (1924–30); Venkov (1916–17, 1924–33); Veselá Praha; Vesna (1905–09); Věstník Dělnické akademie (1907–08); Vojenský kalendář (1914); sb. Waltnerova pětadvacítka (b. d., 1924); Z literárních luhů (Třebenice 1910–12); Zlatá Praha (1905–14); Zvon (1904–24); Ženský obzor (1904–09, 1916, 1922); Žižkovský obzor. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře* (i popularizační brožury): *Modlitby psance* (BB 1906); *Žena v díle J. S. Machara* (b. d., 1907, s K. Ločákem); *J. S. Machar jako básník lidový a sociální* (b. d., 1907); *J. S. Machar, jeho život a dílo* (b. d., 1907); *Karel Hlaváček* (b. d., 1907); *Sociální struna básní Bezručových* (b. d., 1908); *Jan Neruda* (b. d., 1908); *Antonín Sova* (b. d., 1908); *Otokar Březina* (b. d., 1909); *Petr Bezruč* (b. d., 1909); *Luhačovské dojmy* (BB 1909); *Ve stínu ozbrojeného míru* (PP 1909); *Jak hasly ohně* (BB b. d., 1911); *Jan Racek a jiné velkoměstské povídky* (1911); *Povídky reportérovy* (1911); *J. S. Machar (1914); O těch německých špiclech* (kuplety, 1919, pseud. Enrico); *Půlnoční návštěva* (šanson, 1919, hudba F. Hvizďálek); *T. G. Masaryk* (b. d., 1919); *Psí dny a jiné humoresky* (PP 1920); *Dychtivé mládí* (PP 1921); *Lidé z periferie* (PP

1922); Květy minulosti (PP 1923); Dusilův hřích a jiné příběhy z hor (PP 1924); Strom v bouři (BB 1925); Svět pod čarou (FF 1925); Komtesa Talmi a jiné rozmarné příběhy ze včerejška i předvčerejška (PP b. d., 1925); Tyran život (PP b. d., 1926); Frantík (P pro ml., 1931); Skvělý trojlístek (P pro ml., 1935); Balada o duši Jaroslava Haška (B 1936); Chalupa ve stráni (P pro ml., b. d., 1946); Zelené perly z La Platy (R 1947); Čtvrt století s Jaroslavem Haškem (vzpomínky, 1948). ■ SCÉNICKY. *Hra: Utrpení boha* (melodram, 1906, hudba K. Moor). ■ REDIGOVANÝ *kalendář: Vimperský kalendář 1948, Kalendář českého lidu 1949.* ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Vybrané spisy Karla Havlíčka Borovského* (1927, 5 sv.). ■

LITERATURA: ● ref. Modlitby psance: an., Akademie 10, 1905/06, s. 352; A. N. (Novák), Přehled 5, 1906/07, s. 773; O. Theer, Lumír 35, 1906/07, s. 334 ●; ● ref. Luhačovské dojmy: F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 93; adv. (Ad. Veselý), MSIR 6, 1909/10, s. 134; K. Hikl, Přehled 8, 1909/10, s. 529; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 83 ●; ● ref. Ve stínu ozbrojeného míru: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 252; an., Dělnická osvěta 1910, s. 56; an., PL 11. 3. 1910; K. Sezima, Lumír 39, 1910/11, s. 276 ●; ● ref. Jak hasly ohně: V. K., Pražská lid. revue 1911, s. 274; M. (V. Martínek), MSIR 8, 1911/12, s. 230; Ant. Veselý, Čes. revue 5, 1911/12, s. 250; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 12, 1911/12, s. 268 ●; -btk- (V. Brtník): ref. Dychtivé mládí, Zvon 21, 1920/21, s. 418 + ref. Lidé z periferie, Venkov 17. 3. 1923; J. Staněk: ref. Dusilův hřích..., Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 307; -pa- (F. S. Procházka): ref. Strom v bouři, Zvon 26, 1925/26, s. 97; vz. (V. Zelinka): ref. Svět pod čarou, tamtéž, s. 502; an.: G. R. O., Naše kniha 1931, s. 140; K. J. (Juda): ref. Frantík, Střední škola 12, 1931/32, s. 157; E. Škorpil in Spisovatelé vysokomýtského kraje (1932, s. 21); K. Červený: Na návštěvě u básníka G. R. O., Ranní noviny 7. 5. 1936; výj. (M. Novotný): ref. Balada o duši Jaroslava Haška, LitN 9, 1936/37, č. 1–2; ● nekrology: č. Svob. slovo 6. 9. 1949; an., Práce 6. 9. 1949; an., LD 6. 9. 1949 ●; R. Pytlík in Náš přítel J. Hašek (1979, s. 12); L. Merhaut in Cesty stylizace (1994).

lm

Jiří Opočenský

* 21. 1. 1781 *Peřimov* v Jilemnici

† 5. 1. 1842 *Jimramov*

Básník, autor duchovních písní, buditel z okruhu J. L. Zieglera.

Potomek bratrského krkonošského rodu. Po studiích v Uhrách (od 1795 gymnázium v Lučenci, teologie v Šarišském Potoku a v Debre-

číně) se stal evangelickým duchovním. 1807–11 působil v Čermné (u Letohradu), 1811–29 v Klášteře (K. n. Dědinou) u Třebouchovic p. O. a poté jako superintendant moravské reformované církve v Jimramově. Během pobytu v Klášteře se stýkal s řadou obrozených pracovníků (F. V. Hek, M. S. Patrčka, M. Z. Polák, J. H. Pospíšil, manželé Rettigovi, K. S. Šnajdr aj.) a účastnil se jejich schůzek v Dobřanech u J. L. Zieglera. Sám se podílel na buditelské práci shromažďováním starých českých tisků pro Muzeum a příspěvky do literárních příloh Hromádkových Prvotín pěkných umění (stať *O vynalezení knihtlačitelství, Píseň dítěte evangelických, epická báseň Obrácení...*). Styk s vlastenci Zieglera okruhu vedl O. později také k účasti na antologii *Věnc ze zpěvů vlastenských*.

O. zájem o duchovní píseň se opíral o starou rodinnou zpěváckou tradici. Rozhodujícím impulsem k vlastní tvorbě se mu stalo setkání s evangelickým kancionálem Cithara sanctorum J. Třanovského za studia v Uhrách; sám začal psát duchovní písně zřejmě v Klášteře. O. hymnologická tvorba navazuje formálně na tradice bratrské duchovní písně. Přísně pravidelný verš, stavěný podle Dobrovského nauky o přízvukné prozodii, dokonalé rýmy a zdařilé poetické obrazy se pojí s prostým, neozdobným, avšak kultivovaným a velebně působícím jazykem. Vedle obvyklých náboženských témat se v O. písních objevuje např. i oslava osvěcenského panovníka Josefa II. Dokonale zvládnutou formou stály O. duchovní písně vysoko nad dobovým průměrem a staly se trvalou součástí české hymnologické literatury (dodnes otiskovány v evangelických zpěvnících, např. Zpěvník českobratrské církve evangelické, 1952). – O. je též autorem textu znárodnělé písně *Společná* (Že peníze světem vládnou...), zhudebněné zdickým farářem J. Vorlem (otiskována v ant. *Věnc ze zpěvů vlastenských*). Okrajově a nepřilíh úspěšně se pokoušel i o jiné veršové druhy (epická báseň *Obrácení pohanského kněze na víru křesťanskou na ostrově Cejlonu*). Ve své době bylo významným činem O. nové, opravené a rozšířené vydání Cithary sanctorum (též s tit. Lipský zpěvník), obsahující ve druhém přídavku i vlastní O. písně (cenzura zasáhla do edice zákazem exulantských písní). – V rukopise zůstalo několik O. prací náboženských (Modlitební kniha, Katechismus aj.).

Opočenský

PŘÍSPĚVKY *in*: Prvotiny pěkných umění (1816–17); sb. Věvec ze zpěvů vlastenských (1838, ed. F. Škroup). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Písně k svátku tolerančnímu pro křesťany evangelické helvetského vyznání (1831; 1832 rozšř. vyd. s tit. Písně nábožné k rozličným příležitostem pro křesťany evangelické helvetského vyznání). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Cithara sanctorum, to jest Harfa Svatých,... aneb Žalmy a písně duchovní staré i nové... (1820). ■

LITERATURA: F. Bednář *in* Památník českobratrské církve evangelické (1924, s. 355, 378, 414); J. B. Čapek *in* Československá literatura toleranční 1781–1861, 1 (1933, s. 343); F. Tichý: J. O. K stému výročí jeho úmrtí, LidN 4. 1. 1942; T. Č. Zelinka: J. O. K 180. výročí narozenin básníka duchovních písní, Kostnické jiskry 1961, č. 4.

lk

Jan Opolský

* 15. 7. 1875 *Nová Paka*

† 20. 5. 1942 *Praha*

Básník a prozaik; osobitý představitel českého symbolismu především svými lyrizovanými prózami.

Pocházel z rodiny advokátního úředníka. V rodišti vychodil obecnou a měšťanskou školu, potom se stal kopistou v dílně malíře V. Kretschmera; 1902 se oženil. Od 1914 byl zaměstnán jako úředník a později prokurista v textilní továrně, s níž přesídlil 1921 z Nové Paky do Prahy. 1935 byl penzionován. 1928 byl zvolen řádným členem ČAVU, působil v Umělecké besedě, Kruhu čes. spisovatelů (i jako funkcionář) a v redakční radě Lumíra (1928–31, 1932–37), spolupracoval s grafickým sdružením Hollar. Udržoval přátelské vztahy s krajanem J. K. Šlejhařem, později i s J. Karáskem a zejména se spisovateli z okruhu Lumíra (s V. Dykem, H. Jelínkem, F. Skácelíkem aj.). Byl pohřben v Nové Pace.

O. vstoupil do literatury vyzrálým debutem *Svět smutných*, navazujícím na odkaz dekadentní a symbolistní poezie Hlaváčkovy. Hudebním veršem s plastickou metaforou zde rozvíjel motivy citlivě odstíněných nálad, snovosti, ztráty milované bytosti, opuštěnosti a samoty, touhy po věčnosti a ideálu, zasazené do koloritu symbolických krajin duše a naplněné sugestivní baladičností. I pro následující sbírky (*Klekání, Jedy a léky*) byly příznačné tóny neurčité tragiky a pesimismu, spojené s barvitým

viděním, k nimž přistoupilo využívání historických a legendárních fabulí a postupně i výrazová extenzita a dekorativnost. O. lyriku stále častěji opanoval projev skepse, ironie a sarkasmu, jenž nacházel uplatnění i v kritických komentářích k dobovému společenskému a politickému životu (*Hrst ironie a satiry*). Nakonec jeho poezie ulpěla v poloze monotónního verbalismu a hymnického parnasismu, opakovaně vyjadřujíc odtržení od světa, vysílenost, stárnutí, zklamané iluze i nostalgické návraty do prostředí maloměsta a přírody rodného kraje (*Verše o životě a smrti, Hory a doly a lesy*). Básnickou obrodu znamenala předposlední sbírka *Čtení z hvězd a obelisků*, reflektující v novoromantickém duchu místo člověka v kosmickém řádu. Paralelně s poezií psal O. krátké lyrické prózy s minimalizovaným dějem, v kterých směřoval od sevřených expresionistických obrazů, zachycujících propracovaným jazykem fantaskní a bizarní situace, scény násilí a katastrof, přezrálou erotiku a tesknou bezútěšnost (*Kresby uhlím*), k traktování námětů z různých kultur a období, jednak pohádek a legend, jednak i osobitých vizí a evokací historie; často pro ně volil postavy výtvarných a řemeslných umělců, hudebníků a herců, jejichž duševní stavy, pocity a filozofii koncentroval na pozadí stylizované autonomní reality do poetické zkratky. Vzdálený a výlučný svět reprodukoval s bohatou imaginací, důrazem na detail a snahou objevit a postihnout tajemství vnitřní podstaty předmětů a věcí (*Muka a zdání, Visuté zahrady*). V tvorbě O. se díky jeho zvláštním dispozicím také výrazně uplatnil dobový trend přelomu století, směřující k synkrezi slovesného a výtvarného umění a projevující se též silicím zájmem o krásnou knihu a knižní grafiku; tomuto zaměření také odpovídaly bibliofilské edice většiny jeho prací. Byl také autorem několika esejů o českých a světových malířích a graficích (F. Kobliha, M. Švabinský, G. Courbet, A. Dürer aj.) a svými texty doprovázel výtvarné publikace, především soubory grafických listů.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Ego; J. O. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach ČAVU (1930); Almanach na rok MCM (1900); Cesta (1918); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojnů (1916); sb. Čtvrtky 3. Vzpomínky kroužku přátel prof. J. Voborníka (1935); sb. Hollar (1926–42, i přílohy; mj. 1931 E Belveder, i sep., 1935 E Životní úskalí A. Dürera, i sep., 1937 EE Dílo F. Koblihy, G. Courbet, oboje